

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
GƏNCLƏR VƏ İDMAN NAZIRLIYI

AVROPA İTTİFAQI

BMT-nin ƏHALİ FONDU

AZƏRBAYCAN MEDİASINDA GENDER HƏSSASLIĞININ ARTIRILMASI

JURNALİSTLƏR ÜÇÜN TƏLİMAT KİTABI

AVROPA İTTİFAQI

AZƏRBAYCAN MEDİASINDA GENDER HƏSSASLIĞININ ARTIRILMASI

JURNALİSTLƏR ÜÇÜN TƏLİMAT KİTABI

Bakı – 2020

AZƏRBAYCAN MƏDİASINDA GENDER HƏSSASLIĞININ ARTIRILMASI: JURNALİSTLƏR ÜÇÜN TƏLİMAT KİTABI

MÜƏLLİF:

Ayşe Karabat

HƏMMÜƏLLİFLƏR:

Semin Gümüşel Güner və Aygün Asımqızı

REDAKTOR:

Almaz Mahmud

BMT-nin Əhali Fondu: hər bir hamiləliyin arzu edilən olduğu, hər bir doğuşun təhlükəsiz keçdiyi və hər bir gəncin potensialının reallaşdığı dünyaya doğru.

“Azərbaycan mediasında gender həssaslığının artırılması: Jurnalistlər üçün təlimat kitabı” adlı bu vəsait Avropa İttifaqının maliyyə dəstəyi ilə BMT-nin Əhali Fondunun Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi və Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi ilə sıx tərəfdaşlıq çərçivəsində həyata keçirdiyi “Oğlan uşaqlarına verilən üstünlüyün qarşısının alınması və qızların dəyərinin təşviq edilməsi üzrə Qlobal Proqram” çərçivəsində Azərbaycan Mətbuat Şurası ilə birgə hazırlanıb.

Vəsaiti Semin Gümüşel Güner və Aygün Asımqızının iştirakı ilə BMT-nin Əhali Fondunun beynəlxalq eksperti, türkiyəli media mütəxəssisi Ayşe Karabat ərsəyə gətirib. Sözügedən vəsait Azərbaycan mediasında xəbərlərin hazırlanması və təqdimatında gender həssaslığının artırılması və gender bərabərliyinin nəzərə alınması, eləcə də qızların və qadınların dəyərinin təşviqi mövzusunda media nümayəndələri üçün ətraflı məlumat və təlimatları ehtiva edir.

Bu nəşr Avropa İttifaqının maliyyə dəstəyi ilə hazırlanıb. Nəşrin məzmunu müəlliflərə məxsusdur və heç bir şəkildə BMT-nin Əhali Fondunun, Avropa İttifaqının və ya layihədə iştirak edən Hökumət tərəfdaşlarının fikirlərini əks etdirmir.

© BMT-nin Əhali Fondu (UNFPA), 2020-ci il

Bu vəsaitin Azərbaycandakı nəşr hüquqları BMT-nin Əhali Fonduna aiddir. Nəşrin razılığı olmadan qismən və ya tamamilən çap olunması qadağandır.

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ	6
Gender əsaslı cins seçimi? Bu, doğrudanmı, baş verir?.....	6
Gender məsələləri hər yerdə var, onlar xəbərlərdə də olmalıdır.....	8
Daha çox məlumatlılıq daha yaxşı jurnalistika deməkdir	9
HAŞIYƏ 1: Azərbaycanda gender və media.....	10
Gender anlayışı ilə bağlı bəzi təriflər	11
GENDER CƏHƏTDƏN HƏSSAS REPORTAJIN HAZIRLANMASI VƏ BİZİM JURNALİST KİMİ	
ÖHDƏLİKLƏRİMİZ	15
Xəbər jurnalistikasının əsas suallarına rəğmən gender cəhətdən həssas xəbərlərin hazırlanması.....	15
Gender cəhətdən həssas xəbər departamentləri	16
Qadın jurnalistlərin sayının artırılması kifayət deyil	16
Qadınlar qərar qəbulədiyi vəzifələrdə olmaq istəyirmi?	17
Biz qadın jurnalistlərin səlahiyyətlərinin genişləndirilməsi ilə bağlı tədbirlərə ehtiyac duyuruq	18
HAŞIYƏ 2: Azərbaycanda xəbərləri kim hazırlayır?	19
DİLDƏN EHTİYATLI İSTİFADƏ	20
İlk növbədə sözlərə diqqət	20
Jurnalistlər nəyin üstündən keçməyi bilməlidir.....	22
Klişelərlə mübarizə aparın.....	22
Mühakimə dili	23
Məşhur qadınları əhatə edən klişelər.....	23
Digər bir fenomen: stereotiplərlə mübarizə	24
Xəbərlərdə yenidən formalaşdırdığımız ən geniş yayılmış stereotiplər	25
HAŞIYƏ 3: Bəzi mənfi nümunələr	26
Başlıq klikbeyt (klik toplamaq məqsədilə aldadıcı başlıq) olmamalıdır	26
Vizual materiallarda stereotiplər və klişelər	27
QADINLARIN XƏBƏRLƏRDƏ MÖVCUD VƏ GÖRÜNƏN OLMASINI TƏMİN ETMƏK	28
Qadınlar xəbər mənbəyi kimi	28
Təslim olmayın!	29
Öz gündəminizi necə yaratmalı.....	29

DÜNYADAN BƏZİ MÜSBƏT MİSALLAR	32
Gender bərabərliyi ilə bağlı “Bloomberg”-in vədedici addımı	32
Almaniya yayımçısı ARD-nin qadınlarla bağlı sitatı	33
Anjelanın Saati	33
Bərabər təmsilçilik.....	34
Jurnalistlər üçün “Valideyn-Uşaq Otağı”	34
Bəzi digər təşəbbüskar layihələr	34
GENDER ƏSASLI ZORAKILIQIN MƏDİADA İŞIQLANDIRILMASI	35
Gender əsaslı zorakılıq mövzusunda xəbər hazırlayarkən nəyə diqqət etməli	35
Terminologiya və anlayışlar.....	36
Necə başlamalı	37
Əsas prinsiplər.....	37
Əməl etməli olduğunuz qaydalar	38
Diqqət! Cinsi zorakılıqla bağlı xəbərləri necə hazırlamalı	39
Cinsi təcavüzdən xilas olmuş şəxsdən necə müsahibə almalı	40
Qadın qətli ilə bağlı xəbərləri necə hazırlamalı	41
Uşaqlardan necə müsahibə almalı	42
Erkən nikahla bağlı xəbərləri necə hazırlamalı	42
Gender əsaslı cins seçimi ilə bağlı xəbərləri necə hazırlamalı.....	43
Həyat tərzilə bağlı xəbərləri necə hazırlamalı	44
HAŞİYƏ 4: GƏZ-lə bağlı hekayəni işıqlandırarkən nəzərə alınması tələb olunan etik prinsiplər	44
Şəkil/video/vizual materialın düzgün seçilməsi.....	45
GENDER CƏHƏTDƏN HƏSSAS JURNALİSTİKA VƏ YENİ MƏDİA.....	51
Sosial media: xəbərlərin əsas mənbəyi, yoxsa zaman bombası?	51
Sosial media vasitəsilə gender cəhətdən həssas məlumatlılığın yaradılması.....	52
Qadın və qızlara qarşı kiber zorakılıq və kiber nifrət	53
AZƏRBAYCAN MƏTBUATINDAKI XƏBƏRLƏRİN TƏHLİLİ.....	54
Xəbər gender cəhətdən həssas jurnalistika perspektivindən necə yazılmalıdır?	55
Qatil 20 il müddətinə azadlıqdan məhrum edildi	55
GENDER CƏHƏTDƏN HƏSSAS OLMAYAN XƏBƏRLƏRİN HAZIRLANMASINDAN YAYINMAQ ÜÇÜN YOXLAMA SİYAHISI:	63
HAŞİYƏ 5: Azərbaycan mediasında gender bərabərliyi üzrə peşə davranışı qaydaları ...	64

GENDER MƏSƏLƏLƏRİ İLƏ BAĞLI AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNLARI	65
Gender (Kişi və Qadınların) Bərabərliyinin Təminatları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu	65
Məişət Zorakılığının Qarşısının Alınması haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu	69
I Fəsil	69
ÜMUMİ MÜDDƏALAR	69
II Fəsil	70
MƏİŞƏT ZORAKILIĞI BARƏDƏ ŞİKAYƏTLƏRƏ BAXILMASI QAYDASI.....	70
III Fəsil	74
MƏİŞƏT ZORAKILIĞININ QARŞISININ ALINMASI SAHƏSİNDƏ TƏDBİRLƏR	74
IV Fəsil	77
YEKUN MÜDDƏALAR	77
FAYDALI MƏNBƏLƏR	78

GİRİŞ

Gender əsaslı cins seçimi? Bu, doğrudanmı, baş verir?

Yalnız yaxşı məlumatlandırılmış cəmiyyətlər gündəlik məsələlər və gələcəklə bağlı müdrik qərarlar qəbul edə bilər. Bu cəmiyyətləri faktlara söykənən məlumatlarla təmin etmək işi isə əsasən jurnalistlərin üzərinə düşür. Biz jurnalistlər daha yaxşı işləmək və jurnalistika fəaliyyətini daim yüksək keyfiyyətlə həyata keçirmək üçün bu məsuliyyətimizi bir an belə unutmamalıyıq.

Sözügedən təlimatın həmmüəllifləri və 20 ildən artıq təcrübəsi olan jurnalistlər kimi biz onu da yaxşı bilirik ki, bu işi həyata keçirmək heç də asan deyil. Elə bu səbəbdən də hər birimiz daim öz səhvlərimizdən nəticə çıxararaq öyrənmişik və öyrənməkdə davam edirik.

Biz yaşadığımız cəmiyyətlərin üzvləriyik. Elə buna görə də biz, təbii olaraq, illərlə davam edən sosiallaşmanın, bizə verilmiş tərbiyənin və həyat təcrübəmizin məhsuluyuq. Biz hamımız “qızlar qorxaqdır, oğlanlarsa cəsarətli” və digər bu kimi gender stereotiplərinin aşılındığı cəmiyyətlərdə böyümüşük. O cəmiyyətlər ki, bizi “yaxşı qızlar” və “yaxşı oğlanlar” kimi necə davranmalı olduğumuzu öyrədərək böyüdü. Lakin xüsusilə bir jurnalist kimi formalaşan həyat təcrübələrimiz əksər hallarda bizi gələcək gözləntilərimizlə bağlı tam fərqli mənzərələrlə üz-üzə qoyub.

Yaşadığımız müddətdə biz xeyli sayda qızın məktəbdə sinif əlaçısı olduğunun, qadının işlə təmin edildiyinin, təhsil, pul kimi imkanlara sahibləndiyinin, rəhbər vəzifələr tutduğunun və bütün peşəkar sahələrdə ciddi uğur qazandığının daha çox şahidi olmuşuq. Heç şübhəsiz ki, onlar barədə məlumat vermək, onların hekayələrini anlatmaq işi biz jurnalistlərin öhdəsinə düşür. Lakin təəssüf ki, bütün bunlarla yanaşı, bir çox qadın və qızlara sözün əsl mənasında öz bacarıqlarına layiq yaşamaq imkanı verilmədiyinin və indi də bu imkanlardan məhrum edilənlərin olduğunun şahidiyik. Biz bütün bunlar barədə də ictimaiyyəti davamlı olaraq məlumatlandırmalıyıq.

İctimaiyyətə göstərməliyik ki, qadınların bu imkan və azadlıqlardan məhrum edilməsindən sadəcə cəmiyyətlərimiz deyil, eyni zamanda bəşəriyyət çox şey itirir. Bu itkiləri bəşəriyyətin əldən verdiyi qızıl itkilər, qızıl imkanlar da hesab etmək olar. Belə cəmiyyətlərdə qadınlar çox vaxt şüurları olaraq ikinci dərəcəli varlıq, bəzən hətta bir yük kimi qəbul edilir. Əslində isə, qadınlar bir dəyərdir və onların hekayələrini anlatmaq, danışmaq son dərəcə vacib məsələdir.

Azərbaycanda qadınların dəyərini – cəmiyyətdəki gerçək yerini və rolunu anlatmaq üçün jurnalistlərin bu yöndə davamlı addımlar atmasına hələ də ciddi ehtiyac var. Ona görə də genderlə bağlı klişə və stereotipləri təkrarlamaqdan, bununla da onların şüurlarda daha dərin kök salmasına rəvac verməkdənsə, biz qızların öz ailələrinə, həyatdakı məqsədlərinə

qarşı daha çox məsuliyyətli olduğunu cəmiyyətin diqqətinə çatdırmalıyıq. İmtahanlarda yüksək nəticələrə nail olanlar arasında qızların üstünlük təşkil etməsi də bunu təsdiqləyir.¹

Diqqət etsək, görərik ki, qızlar istənilən sahədə müvəffəqiyyətə nail olmaq üçün oğlanlar qədər bacarıqlıdırlar. Onlar həyatın istənilən aspektində uğur qazanırlar. Çünki qızlar və qadınlar kişilərdən fərqli olaraq, üzləşdikləri bir sıra çətinliklərlə həyatları boyu mübarizə aparmaq məcburiyyətindədirlər. Məhz bu amil onları tez bir zamanda təcrübə qazanmağa və yetkinləşməyə məcbur edir. Bunun sayəsində isə qızlar lap erkən yaşlarından bir çox məsələlərlə bağlı mühüm həyat dərsi almış olurlar.

Biz jurnalistlər cəmiyyətə nümayiş etdirə bilməliyik ki, qızlar sabahın qadınlarıdır və onların səlahiyyətlərinin genişləndirilməsi daha güclü gələcək deməkdir. Bu gün qızların öz bacarıqlarına layiq yaşamasına icazə verilsə, faydalı dəyərləri mənimsəməsi və keyfiyyətli təhsil alması təmin edilsə, onlar cəmiyyətdə yetərincə dəyişikliklərə nail ola bilərlər. Bu işdə valideynlərin təşəbbüskar olması da çox əhəmiyyətlidir. Valideynlər öz qızlarından cəmiyyətə yeniliklər gətirməyi bacaran potensial liderlər yetişdirib üzə çıxara bilərlər. Biz cəmiyyətə anlatmalıyıq ki, qadınlar eyni anda bir çox funksiyanı yerinə yetirməyə qadirdir. Onlar həm evdəki, həm də iş yerindəki vəzifələrinin öhdəsindən uğurla gələ bilirlər. Yəni əvvəllər yalnız kişilərin gördüyü işləri – deyək ki, icraçı direktor və ya sahibkar kimi üzərlərinə düşən vəzifəni qadınlar eyni bacarıqla yerinə yetirir, habelə ev işlərini də idarə edirlər.

Biz buna necə nail oluruq?

Bu sualın cavabı yaxşı və etik reportaj hazırlamanın təməlinə gizlənir. Yaxşı reportaj hazırlamaq üçün önəmli məqamlardan biri də 1 noyabr 2018-ci il tarixli “Azərbaycan Jurnalistlərinin Peşə Davranışı Qaydaları”na² əlavədə qeyd edildiyi kimi, gender cəhətdən həssaslığın olmasıdır. “Peşə Davranışı Qaydaları”na dəyişikliklərdə “Gender bərabərliyi və ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi prinsipinin müdafiəsi” jurnalistikanın əsas prinsipi kimi təsvir edilir. Etik jurnalistika bütün dünyada qadınların fəaliyyətlərinin, fikirlərinin, məqsədlərinin və onları narahat edən məsələlərin ədalətli şəkildə təmsil olunmasını ehtiva edir.

Gender cəhətdən həssas reportajların hazırlanması daha inklüziv, ədalətli və bərabər cəmiyyətlərin yaradılmasına yol açır. Bu, cəmiyyətdə daha taraz təmsilçiliyin təmin edilməsi üçün vacibdir. Çünki cəmiyyətin bütün təbəqələrində hər iki cinsin nümayəndələri arasında sağlam münasibətlərin olması cəmiyyətin bütün nümayəndələrinin – qadın-k kişi fərqi qoyulmadan hər kəsin hörmətli və ləyaqətli təmsilçiliyinə əsaslanır. Bu isə cəmiyyətdə fərqli səslərin eşidilməsi üçün bərabər imkanlar yaradır.

Bu təlimatda biz reportajların gender cəhətdən həssaslıq nəzərə alınmaqla hazırlanmasını necə təkmilləşdirə biləcəyimizi müzakirə edəcəyik. Biz mövzu üzrə anlayış və

¹New Brunswick Universitetinin psixologiya professorları Daniel və Susan Voyer 30 müxtəlif ölkədən bir milyondan artıq oğlan və qızın tədris ballarını əhatə edən 369 sorğunu təhlil etməklə tədqiqat aparmışlar. 1914 və 2011-ci illər arasındakı dövrü əhatə edən məlumatlara əsaslanan tədqiqatlarında onlar qızların hər bir fəndən daha yaxşı qiymətlər aldığını aşkar etmişlər. <https://www.apa.org/news/press/releases/2014/04/girls-grades>

²<http://presscouncil.az/az/code-of-professional-ethics-for-journalists-in-azerbaijan>

məlumatlılığınızın artmasına töhfə verəcəyinə ümid edərək bəzi ideya və məsləhətləri sizinlə bölüşəcəyik.

Xəbər hazırlayanlar olaraq biz özümüzü günahlandırmırıq, amma özümüza tənqidi yanaşmağa çalışırıq. Biz hesab etmirik ki, bütün jurnalistlərin mütləq şəkildə hansısa xüsusi gender qərəzləri var. Əlbəttə ki, ayrı-ayrı jurnalistlərin gender qərəzlərinin olmaması mümkündür və biz bunu yaxşı anlayırıq. Ancaq biz onu da yaxşı bilirik ki, belə jurnalistlərin işlədikləri mətbuat orqanının siyasətində və redaksiya heyətində də genderlə bağlı qərəzli yanaşma ola bilər. Mətbuat orqanları jurnalistləri az xərc və minimal araşdırma tələb edən, xəbər məntəqəsinə yollanmadan, cüzi dəqiqləşdirmə ilə, yaxud heç yoxlamadan xəbərlər hazırlamağa məcbur edə bilər. Jurnalistlər də aşağı keyfiyyətli, bayağı, sensasiya doğuran xəbərlərin arxasınca qaçmaqla qanunun aliliyi, gender və insan hüquqları kimi bir-biri ilə sıx bağlı və önəmli məsələləri gözdən keçirib edə bilərlər. Bizlər bütün bunlara məhəl qoymadan gender məsələləri ilə bağlı məlumatlılıq baxımından reportajlarımızı təkmilləşdirməliyik. Biz həmçinin gender qərəzli reportajların hazırlanmasından necə yayınmağı anlamalı və xəbərlərdə gender bərabərliyinə daha çox diqqət ayrılmasını təmin etməliyik.

Biz unutmamalıyıq ki, jurnalistika başqalarına təsir etmək imkanı yaradan bir gücdür. Ancaq biz bu gücə sahiblənərkən onun yaratdığı məsuliyyəti də anlamalıyıq.

Bir jurnalist kimi biz gender cəhətdən həssas olmaqla medianın keyfiyyətini və tutduğu yolu təkmilləşdirə bilərik.

Gender məsələləri hər yerdə var, onlar xəbərlərdə də olmalıdır

Gender qadın və kişilərə verilmiş sosial rollara istinad edən sözdür. Lakin bu, sadəcə ictimaiyyət üçün deyil, həmçinin daim hərtərəfli məlumatlılığı və yenilənməsi ilə öyünən xəbər departamentləri üçün də nisbətən yeni bir fenomendir.

“Gender” sözünün xəbər departamentlərində adətən “qaşları düyünlədən” bir ifadə olduğuna jurnalist təcrübəmizdə az rast gəlməmişik. Biz nə vaxt xəbər departamentində gender və ya bu konseptlə əlaqədar gender bərabərliyi, gender bərabərsizliyi və bu kimi hər hansı məsələləri dilə gətirsək, redaktorlar, əsasən də kişilər narahatlıq, yaxud qıcıq nümayiş etdirir. Onlar əmindirlər ki, Beynəlxalq Qadınlar Günü istisna olmaqla, xəbər manşetlərində genderlə bağlı məsələlərin potensial mövzu kimi təklifi xəbər təşkilatları üçün resursların israf edilməsidir.

Nisbətən mütərəqqi fikirli bəzi redaktorlar isə düşünürlər ki, gender məsələləri (xəbərlər üçün dəyərli məlumat olarsa) “qadın jurnalları”nda, qəzetlərin “qadın səhifələri”ndə, yemək reseptlərinin yanında dərc edilməli və ya işləməyən, lakin öz evlərində ödənişsiz ev işləri görən qadınlar üçün nəzərdə tutulan səhər TV şoularında yayımlanmalıdır. Halbuki gender məsələləri hər yerdə var.

Bu yerdə diqqətinizi gender və cazibə qüvvəsi konsepsiyaları arasındakı oxşarlıqlara yönəltmək istərdik.

Cazibə qüvvəsi həmişə mövcud olub. Lakin bəşəriyyət onun konseptualizasiyası və cazibə nəzəriyyəsinin ortaya çıxması üçün 17-ci əsrə qədər gözləməli oldu, yəni ağacın altında oturmuş cənab İsaak Nyutonun başına alma düşənədək.

Genderlə bağlı da eyni hal baş verir. Gender həmişə olub və yenə də hər yerdə var. Cəmiyyətlər qadınlar və kişilərdən ibarətdir. Tarix boyunca müxtəlif mədəniyyətlər qadın və kişilər üçün müxtəlif sosial rollar, məhdudiyyətlər, üstünlüklər müəyyən edib. Bununla belə, gender anlayışının konseptualizasiyası nisbətən yenidir.

Gender – mənası zamanla dəyişmiş ingilis mənşəli sözdür. Onilliklər bundan öncə “gender” cins sözü ilə eyni mənə daşıyırdı. Hazırda bəziləri “gender” sözünü qadın məsələləri və feminizmlə əlaqələndirirlər. Bu sözün hətta təcrid və ya kişilərə nifrət mənasına gəldiyini iddia edənlər də var. Lakin gender bütün bunlarla bağlı olan və ya az önəmli mənə daşıyan hər hansı bir sözlə əlaqələndirilməməlidir. Bu nə yaxşı, nə də pis olan neytral bir termdir.

Kişilərə üstünlük verən mədəniyyətləri öyrənmək istəyi və maraqlarının olmaması, lingvistik xüsusiyyət və bəzən vaxt çatışmazlığı bəhanəsi kimi səbəblərdən hətta xəbər departamentlərində də gender və genderlə bağlı məsələlərin mənasını və vacibliyini izah etmək vaxt apara bilər. Lakin təslim olmayın! Bizim təcrübəmiz göstərir ki, redaktorları və həmkarları xəbərlərinə gender prizmalarının əlavə olunmasına inandırmaq əksər hallarda öz bəhrəsini verir. Bu, media orqanına yeni oxucular, dinləyicilər, tamaşaçılar və izləyicilər gətirir. Səssizlərin səsi olmaq peşə məmnunluğu yaradır və işləri rəqiblərdən fərqli görmək jurnalistika yarışmasında üstünlükləri təmin edir.

Daha çox məlumatlılıq daha yaxşı jurnalistika deməkdir

Sözlər və anlayışlar jurnalistlərin istehsal alətləridir. Anlayış və sözləri tətbiq etməklə biz öz öhdəliyimizi yerinə yetirir, cəmiyyətin rifahına töhfə verən fundamental hüquqlardan birinin – məlumatlanmaq hüququnun təmin edilməsi üzrə ictimaiyyətə və insanlara xidmət göstəririk.

Jurnalistika bizim gəlir mənbəyimizdir və sözlər bizim işimizin əsas mahiyyətidir. Biz söz və anlayış ehtiyatımızı, onlardan istifadəni artırdıqca məlumatlılıq səviyyəimizin də artmasına nail oluruq. Məlumatlılıq mövzulara yeni baxış formalaşdıran həssaslığa gətirib çıxarır və bu da öz növbəsində xəbərləri formalaşdıran yeni məsələlərin üzə çıxmasına səbəb olur.

Misal üçün, siz əlilliyi olan insanların ehtiyacları ilə bağlı məlumatlısınız və bu mövzuda xəbər hazırlayırsınız. Deməli, məsələ ilə bağlı ictimaiyyəti məlumatlandırarkən siz əlilliyi olan şəxslər üçün şəraitin təkmilləşdirilməsi işinə və bu sahədə daha yaxşı qanunvericilik bazasının yaradılmasına töhfə verirsiniz. Bununla siz əməkdaşı olduğunuz media qurumuna daha çox oxucu cəlb edirsiniz, öz oxucu auditoriyanızı genişləndirirsiniz və gecə yatağa uzanarkən bir jurnalist kimi öhdəliyinizi yerinə yetirdiyinizi düşünüb rahat olursunuz.

Ətrafımızdakı hər şey kimi, jurnalistika dünyası da sürətlə dəyişir. Biz bu dəyişikliklə ayaqlaşmalı və özümüzü yeni texnologiyalara uyğunlaşdırmalıyıq. Yeni texnologiyalar və sürətlə dəyişən dünya, heç şübhəsiz ki, bizim peşəmizdə də dəyişikliklər yaradır. Jurnalistika peşəsinin məhkəmə müxbirliyi, iqtisadiyyat jurnalistikası, diplomatik jurnalistika kimi on illərlə yaşı olan və bu gün də inkişafını davam etdirən sahələri var. Bunlarla yanaşı, müasir dövrümüzdə ətraf mühitdən yazan müxbirlər, texnologiya və səyahət mövzuları üzrə ixtisaslaşan jurnalistlər də fəaliyyət göstərirlər.

Lakin bütün bu məsələlərə bir qədər fərqli prizmadan baxdıqda jurnalistikanın həm əənəvi, həm də yeni sahələrində gender məsələlərinin təzahür etdiyini görə bilərik. Belə ki, iqlim dəyişikliyinə qadın və uşaqlara təsirləri, qadınlar üçün istifadəsi rahat olan mobil telefon tətbiqləri və ya tək səyahət edən qadınlar üçün tövsiyələrdən ibarət yazılar ən çox oxunan xəbərlər sırasındadır.

Gender məfhumunu jurnalistika da daxil olmaqla, həyatın bütün sahələrində görmək olar. Bizim peşəmiz də həyatın bütün sahələrini əhatə edir. Beləliklə, bütün sahələrdə gender məfhumu yetərinə qavranıldıqda cəmiyyət tədricən daha sağlam və bərabər olmağa başlayacaq.

Lakin öncə gəlin “gender” sözünü incələyək və izahını verək. Gender dedikdə hər hansı cəmiyyətin, mədəniyyətin kişi və ya qadına aid etdiyi xüsusiyyətlərə istinad nəzərdə tutulur. Bu ifadə cinsin bioloji mənasından tam fərqli anlayışı özündə ehtiva edir. Gender dedikdə oğlan və qızların sosiallaşması, o cümlədən cəmiyyətdə kişi və qadınlara ayrılmış rollar nəzərdə tutulur. Bu anlayışlar ayrı-ayrı cəmiyyətlərdə fərqli başa düşülə və vaxt ötdükcə dəyişilə bilər. Belə ki, gender anlayışı mütləq şəkildə sabit, dəyişməz və ikili mənaya malik deyil, yəni cins anlayışı kimi deyil.

Haşiyə 1

AZƏRBAYCANDA GENDER VƏ MEDİA

Cinsə əsaslanan bəzi ifadə misalları:

Qadınlar körpə dünyaya gətirir, kişilər yox.

Kişilərin səsi yetkinlik dövründə dəyişir, qadınların yox.

Gender anlayışına əsaslanan bəzi faktlar:

Türkiyədə inşaat sahəsində çalışan işçilərin əksəriyyəti kişilərdir.

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının hesablamalarına görə, dünyada qadınların 35%-i cinsi partnyoru və ya partnyor olmadığı şəxs tərəfindən zorakılığa məruz qalır.

Genderlə bağlı bəzi qərəzli ifadələr:

Kiçik qızlar zərifdir və oğlanlar sərtidir.

Qadınlar nəqliyyat vasitələrini pis idarə edir.

Gender anlayışı ilə bağlı bəzi təriflər³

Səlahiyyətlərin genişləndirilməsi:

Fərdlərin və cəmiyyətlərin şəxsi, siyasi və ya iqtisadi güclərinin artırılması deməkdir. Qadın və qızların səlahiyyətlərinin genişləndirilməsi dedikdə qadınların və qızların öz həyatları ilə bağlı ixtiyar sahibi olması başa düşülür. Buraya məlumatlılığın artırılması, özünəinamın yaradılması, seçimlərin genişləndirilməsi, gender ayrı-seçkiliyi və gender bərabərsizliyini gücləndirən, qoruyan institut və strukturların dəyişdirilməsi məqsədilə müvafiq resurslardan istifadə imkanlarının artırılması və nəzarətin gücləndirilməsi daxildir. Səlahiyyətlərin genişləndirilməsinin mahiyyəti insanların öz taleyinə nəzarət etmək bacarığına söykənir. Bu o deməkdir ki, səlahiyyətlərinin genişləndirilməsi üçün qadın və qızlar nəinki bərabər qabiliyyətlərə (təhsil və səhiyyə kimi), resurs və imkanlardan bərabər istifadə şəraitinə malik olmalıdırlar (torpaq və məşğulluq kimi), onlar eyni zamanda strateji seçimlər etmək və qərarlar vermək üçün sözügedən hüquq, bacarıq, resurs və imkanlardan istifadəyə şərait yaradan bir mexanizmə malik olmalıdırlar (liderlik üçün imkanların yaradılması və siyasi institutlarda iştirak).

Gender balansı:

Gender balansı qadın və kişilərin əməyin bütün sahələrində bərabər iştirakına çağıran insan resursu məsələsidir. Kadr məsələlərində gender balansına nail olunması və müxtəlif işçilər üçün əlverişli iş şəraitinin yaradılması ümumi səmərəliliyi artırır.

Gender əsaslı maneələr:

Gender əsaslı maneələr dedikdə qadın və/və ya kişilərin mənsub olduğu cinslə əlaqəli yaranan maneələr nəzərdə tutulur. Məsələn, qadın fermerlərin üzləşdiyi maneələr sırasında torpaq üzərində hüquqlarının olmaması, kişilərin üstünlük təşkil etdiyi kooperativlərə üzvlük, təsərrüfata daha çox bağlı olduğundan müvafiq xidmətlərə məhdud çıxış kimi maneələri göstərmək olar.

Gender əsaslı zorakılıq (GƏZ):

Qadınlara qarşı zorakılığın tərfi Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) tərəfindən bu cür verilir: “qadınlara qarşı fiziki, cinsi və ya psixoloji zərər və ya əziyyətlə nəticələnən və yaxud nəticələnməsi ehtimal edilən gender əsaslı istənilən hərəkət, o cümlədən istər ictimai, istərsə də şəxsi həyatda bu cür hərəkətlərin edilməsi ilə təhdid, zorakılıq edilməsi və ya qeyri-qanuni azadlıqdan məhrum etmə”. Genderlə bağlı zorakılığın və ayrı-seçkiliyin xarakteri, konkret növlərinin miqyası mədəniyyətlər, ölkələr, eləcə də regionlar üzrə dəyişir. Misallara cinsi istismar/sui-istifadə və məcburi fahişəlik, məişət zorakılığı, insan alveri, məcburi/erkən nikah, şərəf naminə qətl və s. aid etmək olar.

Gender qərəzliliyi:

Bir cinsin digərindən üstün tutulması ilə nəticələnən gender əsaslı qərarların verilməsini özündə ehtiva edir və adətən kişi və/və ya

³UNICEF tərəfindən hazırlanmış Anlayışlar və Şərtlər Lüğəti: <https://www.unicef.org/rosa/media/1761/file>

oğlanları qadın və/və ya qızlardan üstün tutan vəziyyətlərə gətirib çıxarır.

Gender əsaslı cins seçimi:

Cins seçimi hamiləlik müəyyən edilməzdən əvvəl, prenatal cinsin aşkarlanması və selektiv abort etməklə hamiləlik zamanı və yaxud yeni doğulmuş uşağın tələf edilməsi və ya uşağa qarşı ləqeyd münasibət sərgiləməklə doğuşdan sonra baş verə bilər. Cins seçimi bəzən ailənin tarazlanması məqsədilə edilir, lakin daha çox oğlan uşaqlarına üstünlüyün verilməsi səbəbilə meydana çıxır. Doğulan uşaqların bioloji normal cins nisbəti hər 100 qız uşağına 102-106 oğlan uşağı hesab olunur. Bəzən hər 100 qız uşağına 130 oğlan uşağı müşahidə olunur ki, bu da normadan artıq nisbət hesab edilir və yüksək hədd sayılır.

Gender faktorunu nəzərə almayan yanaşma:

Gender faktorunu nəzərə almayan yanaşma (gender korluğu) dedikdə kişilər/oğlanlar və qadınların/qızların rolları və öhdəliklərinin onlara konkret sosial, mədəni, iqtisadi və siyasi kontekst və zəminlərdə verildiyini başa düşməmək nəzərdə tutulur. Belə yanaşmaya malik olan layihələr, proqramlar, siyasətlər və davranışlar bu müxtəlif rol və fərqli ehtiyacları nəzərə almır, status-kvonu saxlayır və gender münasibətlərinin qeyri-bərabər strukturunun dəyişdirilməsinə yardım etmir.

Gender bərabərliyi: bərabər hüquqlar

Tam potensialını, insan hüquqları və ləyaqətini reallaşdırmaq, iqtisadi, sosial, mədəni və siyasi inkişafa töhfə vermək (və ondan yararlanmaq) üçün kişilər və qadınlar, qızlar və oğlanların bərabər şəraitə, münasibətə və imkanlara malik olduğu konsepsiya nəzərdə tutulur. Gender bərabərliyi nəticə etibarilə qadın və kişilərin oxşarlıqları və fərqliliklərinin, eləcə də onların oynadıqları rolların cəmiyyətləri tərəfindən bərabər dəyərləndirilməsidir. Bu bərabərlik evdə, icmada və cəmiyyətdə qadın və kişilərin tam tərəfdaş olması fikrinə əsaslanır. Sözügedən bərabərlik qadınlarla kişilərin eyniləşdirilməsi demək deyil. Qadın və kişilərin hüquqları, öhdəlikləri və imkanlarının onların cinsindən – qadın və ya kişidir kimi bir bölgüdə asılı olmaması deməkdir. Gender bərabərliyi müxtəlif qrupların fərqliliyini və şəxsi imkanlarını inkişaf etdirmək və seçimlər etməkdə gender rolları ilə bağlı formalaşmış stereotiplər və ön mühakimələrin yaratdığı məhdudiyyətlər olmadan bütün insanların azad olmalarını anlayaraq həm qadın, həm də kişilərin, qız və oğlanların maraqları, ehtiyacları və prioritetlərinin nəzərə alınması mənasına gəlir. Gender bərabərliyi insan hüquqları məsələsidir və insanlara yönələn davamlı inkişafın şərti və indikatoru kimi nəzərə alınır.

Gender bərabərliyi: bərabər imkanlar

Qadın və kişilərə, oğlan və qızlara münasibətdə ədalətli olma və ən əsası, nəticə və yekunların bərabərliyi prosesi. Gender bərabərliyi tarixi, yaxud sistemli qərəz və ya ayrı-seçkiliyin kompensasiya olunması istiqamətində müvəqqəti, xüsusi tədbirlərin tətbiqini ehtiva edə bilər. Bu, ədalətli olan və gender rolları, yaxud cinslərarası

	normalar və ya fərqlərə görə qərəz və ya qeyri-üstünlüyə müsbət ünvanlanan fərqli davranışa istinad edir. Bərabərlik qadın və kişilər, oğlan və qızların bərabər imkanlarının olmasını yalnız başlanğıcda deyil, eyni zamanda prosesin yekununda belə təmin edir. Bu, qadın və kişilərin fərqli ehtiyacları, mədəniyyətlə bağlı əngəllər və konkret qrupların (keçmiş) ayrı-seçkiliklərini nəzərə alan, hər iki cinsə qarşı ədalətli və haqlı davranışdır.
Gender cəhətdən neytral:	Qadın və ya kişi cinsi ilə əlaqəsi olmayan hər bir şey – konsepsiya, qurum, dil tərz. Təəssüf ki, sistemli, oturmuş və ya daxili neytrallığın mahiyyəti çox vaxt, əslində, gender korluğu (gender faktorunu nəzərə almayan yanaşma) kimi qəbul edilir.
Gender stereotipləri:	Mənsub olduğu cinsə əsasən insanlara müəyyən təyinatların, xüsusiyyətlərin və rolların aid edilməsi stereotip adlanır. Genderlə bağlı stereotiplər mənfi (qadınlar pis sürücüdür, kişilər uşaq bezlərini dəyişə bilməz) və müsbət (qadınlar daha qayğıkeşdir, kişilər güclüdür) ola bilər. Genderlə bağlı stereotiplər insanların təlim və peşə yolu kimi həyatla bağlı seçimlərini və həyatı planlarını məhdudlaşdırdıqda zərərli olmağa başlayır. Şəxsə dair digər stereotiplər, məsələn, əlillik, etnik mənsubiyyət və ya sosial statusla əlaqələndirildikdə qarışıq tipli stereotiplər ortaya çıxır.
Gender rolları:	Gender rolları dedikdə cəmiyyət daxilində konkret bir cinsə sosial cəhətdən uyğun hesab edilən sosial və davranış normaları nəzərdə tutulur. Bu, adətən qadınlar və kişilər, oğlanlar və qızlara aid edilən ənənəvi öhdəliklər və tapşırıqlardan ibarətdir. Gender rolları adətən ev təsərrüfatının strukturu, resurslardan istifadə imkanları, global iqtisadiyyatın spesifik təsirləri, münaqişə və ya fəlakətin meydana çıxması və ekoloji şərait kimi digər müvafiq yerli amillərlə şərtlənir.
Gender ayrı-seçkiliyi:	“Ailə vəziyyətlərindən asılı olmayaraq, qadınların qadın və kişi bərabərliyi əsasında siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni, mülki və ya istənilən digər sahədə insan hüquqları və fundamental azadlıqlarının tanınması, onlardan faydalanması və ya onların həyata keçirilməsinə təsir edən və ya onlara xələl vermək və ya ləğv etmək məqsədilə cins əsasında edilən hər hansı fərqləndirmə, təcrid və ya məhdudlaşdırma” (Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, 1979).¹ Ayrı-seçkilik həm qanundan (de-jure), həm də praktikadan (de-facto) qaynaqlana bilər. Məsələn: ➤ de-jure ayrı-seçkilik, məsələn, bəzi dövlətlərdə qadına ölkəni tərk etməyə və ya ərinin razılığı olmadan vəzifə tutmağa icazə verilmir;

¹Maddə 1, Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının aradan qaldırılmasına dair BMT-nin Konvensiyası, 1979: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx>

- de-facto ayrı-seçkilik, məsələn, kişi və qadın eyni vəzifəni tuta bilər və eyni öhdəlikləri icra edə bilər, lakin onların qazancları fərqli ola bilər.

CEDAW Konvensiyası qanunlar, siyasətlər, prosedurlar və ya praktikada ehtiva olunub-olunmamasından asılı olmayaraq ayrı-seçkiləyin bütün növlərini müəyyən edir və onlara ünvanlanır.

Oğlan uşaqlarına verilən üstünlük:

Qız uşaqlarını öhdəlik, oğlan uşaqlarını isə ailənin dəyərləri kimi görən, ən çox yoxsul icmalarda nəsil davamçısı kimi qadınlara nisbətən kişilərə üstünlük verilmə təcrübəsi. Bu, ailələrdə oğlan uşaqlarına üstünlüklərinin və qız uşaqlarına aşağı mövqedə olduqlarının aşılması ilə nəticələnə bilər. Belə hərəkətlər oğlan uşaqlarının xüsusilə yuxarı siniflərdə məktəbə göndərilməsi, qız uşaqlarının isə göndərilməməsi və ya oğlanların qızlardan daha yaxşı qidalandırıldığı ev təsərrüfatı qaydalarında özünü büruzə verir. Oğlan uşaqlarına üstünlüyün verilməsinin ifrat nümayişi qadın dölnün qətli və selektiv abortlardır. Bəzi ölkələrdə bu, əhali arasında cins nisbətənin pozulması, eyni zamanda qadın alverinin artması və seks işçilərinin həddən artıq yayılması kimi müvafiq problemlərlə nəticələnib.

Beynəlxalq Qız Uşaqları Günü:

19 dekabr 2011-ci ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyası bütün dünyada qızların hüquqlarını və onların üzləşdiyi nadir problemləri tanımaq, qızların səlahiyyətlərinin genişləndirilməsi və onların insan hüquqlarının təmin edilməsini dəstəkləmək məqsədilə 11 oktyabrı Beynəlxalq Qız Uşaqlarının Günü elan edən (66/170 nömrəli) qətnamə qəbul edib.

Patriarxiya

Ailə də daxil olmaqla, kişilərin ən böyük güc, liderlik rolları, imtiyazlar, mənəvi nüfuz və resurslardan, həmçinin torpaqdan daha çox istifadə imkanlarına sahib olduğu patriarxal sosial sistem. Əksər müasir cəmiyyətlər patriarxal cəmiyyətlərdir.

Məsuliyyətli valideynlik:

Uşaqlara qarşı zorakılıq, sui-istifadə və istismara son verilməsi məqsədilə valideynlik təcrübəsinin təkmilləşdirilməsi üçün uşaq hüquqları və inkişafı sahəsində valideynlərin məlumatlandırılması. Valideynlərə uşaqlarını idarə etmək qabiliyyətlərinin təkmilləşdirilməsində yardımçı olmaq. Evdə və cəmiyyətdə zorakılığın qarşısının alınmasının təməlinə valideyn məsuliyyəti dayanır. Bu amil ataların və kişilərin cəlb olunmasını təşviq edir, uşaq həyatının müxtəlif mərhələlərini nəzərə alır.

GENDER CƏHƏTDƏN HƏSSAS REPORTAJIN HAZIRLANMASI VƏ BİZİM JURNALİST KİMİ ÖHDƏLİKLƏRİMİZ

Xəbər jurnalistikasının əsas suallarına rəğmən gender cəhətdən həssas xəbərlərin hazırlanması

Hamımız yaxşı bilirik ki, hər bir hekayə Kim, Nə, Harada, Nə zaman, Niyə və Necə (5W1H qaydası) suallarına cavab verməlidir. Eyni suallar aşağıda qeyd edildiyi kimi, BMT tərəfindən hazırlanmış bəzi sənədlər əsasında gender cəhətdən həssas jurnalistikada da tətbiq oluna bilər (“Faydalı mənbələr” bölməsinə baxın).

Nə?

Genderlə bağlı məsələlər barədə daha çox məlumatlı olmaq və bu məlumatlılığı işimizdə tətbiq etmək.

Gender bərabərsizliyinə qarşı həssas olmaq, qadın və kişilərə ədalətli, haqlı davranmaq və bunu nümayiş etdirmək.

Tam və fərqli əhatə dairəsi yaratmaq vacibdir ki, xəbərlər qadın və kişilərin gözü ilə görünən dünyanı əks etdirdirsin.

Niyə?

Gender cəhətdən həssas reportajın hazırlanması cəmiyyətdə daha balanslı təmsilçiliyə töhfə vermək baxımından vacibdir.

Gender bərabərliyi ifadə azadlığının tərkib hissəsidir.

Gender üzrə ədalətin nümayiş etdirilməsi dəqiqliyə, ədalətə və dürüstlüyə hörmət kimi etik anlayışdır.

Necə?

İstifadə edilən dilin fərqlində olaraq, açıq fikirli və ədalətli olaraq, hekayə və onun mənbələrini diqqətlə seçərək.

Xəbərlərin xarakteri, xəbərlər üçün yararlı olan seçimlərin edilməsi və hekayənin izah edilmə yolu dəyişdirilməlidir. Qadınlar hekayələrin mənbəyi və mövzusu kimi daha çox istifadə olunmalıdır. Onlardan şərhçi və ekspert kimi müsahibə alınmalıdır.

Kim?

Həm qadın, həm də kişi olmaqla bütün jurnalistlər qadınlara və genderlə bağlı stereotiplərə münasibətdə davranışların dəyişdirilməsində rol oynaya bilər.

Harada?

Qəzetlər, TV kanallar və yeni media vasitələri. Qısaca, bütün mətbuat orqanlarında: ümumi təlimatların verildiyi rəhbərlik səviyyəsində, yazılacaq hekayələrlə bağlı qərarların qəbul edildiyi redaksiya şöbəsi səviyyəsində və məlumatların toplanıldığı yerlərdə.

Nə zaman?

Bu andan etibarən.

Gender cəhətdən həssas xəbər departamentləri

“Dünyanı dəyişmək istəyirsənsə, özündən başla”, – Mahatma Qandi belə demişdi. Bu deyimə əsaslanıb gender cəhətdən həssas jurnalistikaya malik olmaq istəyiriksə, gender cəhətdən həssas xəbər departamentləri yaratmalı, redaktorlarımızı bu işi dəstəkləməyə və gələcək nəsil jurnalistlər üçün yol açmağa inandırmalıyıq.

İlk növbədə bizim xəbər departamentləri, TV stansiyaları, veb-saytlar və yeni media kanallarında daha çox qadına ehtiyacımız var. Doğrudur, daha çox qadının cəlb olunması medianın genderlə bağlı qavrayışını və xəbərlərdə gender həssaslığını avtomatik olaraq dəyişməyəcək, lakin müxtəlif səbəblərdən bu, ilk və vacib addımdır.

Aydındır ki, qadınların həyat təcrübələri fərqlidir. Bu fakt xəbərin hazırlanmasının bütün müxtəlif mərhələlərində nəzərə alındıqda daha hərtərəfli və əhatəli xəbərlərin ərsəyə gəlməsinə yardım edir. Bu vəsaitin müəllifləri kimi biz dəfələrlə şahidi olmuşuq ki, qadınlar xəbərlərin planlaşdırılması görüşlərində fəal iştirak edərkən yeni xəbər ideyaları və müxtəlif rəqurslardan baxıla bilən xəbərlər meydana çıxır. Hamımız bilir ki, daha çox fərqli rəqurs və perspektivdən hazırlanan xəbərlər daha maraqlı və cəlbedici olur.

Bununla yanaşı, qadın jurnalistlərin daha çox olması əsas öhdəliklərimizdən birinin yerinə yetirilməsi deməkdir: səssizlərin səsi olmaq. Bu barədə düşünün, xəbər mənbələrini və mövzuları xatırlayın: xüsusilə hüquqları pozulanlar, sosial və maddi cəhətdən çətin vəziyyətdə olan şəxslər qadın jurnalistlərin onlardan müsahibə almasına üstünlük verir.

Qadın jurnalistlərin sayının artırılması kifayət deyil

Jurnalistika sahəsində olan qadınların sayı artsa da, onlar bu peşənin daha aşağı vəzifələri ilə məhdudlaşdırılır və nisbətən az əhəmiyyətli işlə təmin olurlar, yaxud da dəb, məşhurlar və məişət mövzularında ixtisaslaşan jurnal və bədii proqramlar üçün yazırlar.

Qadınlara yerlərdən reportajın hazırlanması, müsahibələrin alınması, xəbəri yazma və redaktə etmə kimi əsas jurnalist fəaliyyətlərinə cəlb olunmaq üçün daha az imkanlar verilir. Bunun əksinə, əksər televiziya aparıcıları qadındır və qadınların aparıcı kimi bu işlərə təyin edilməsi intellektdən daha çox xarici görünüşə üstünlük verilmə ənənəsinin təzahürüdür. Beləliklə də, qadın jurnalistlərə əsas saatlarda efirə gedən proqramlar, xüsusilə canlı xəbər tok-şouları və canlı bağlantı olan proqramlar həvalə edilmir.

Bu, Türkiyə və Azərbaycan da daxil olmaqla, bir sıra ölkələrdə çox geniş yayılmış təcrübədir. Ona görə də bu ölkələrdə xəbər departamenti və jurnalistika məktəblərinə daha çox qadın cəlb edilməlidir.

Qadınlar idarəetmədə olmalı, onlara siyasət, təhlükəsizlik, maliyyə və cinayət kimi ağır mövzularda xəbər hazırlamaq tapşırılmalıdır.

Qadınlar hər yerdə, o cümlədən mediada rəhbər vəzifələr tuta bilər. Lakin bununla yanaşı, qadınlar həmçinin oxucuların, auditoriyaların və cəmiyyətlərin layiq olduğu imkanlarla da təmin edilməlidir. Jurnalistikada qərar qəbul etmə prosesinə daha çox qadının cəlb olunması heyətə fərqlilik gətirəcək.

Mediada qadınların yüksək vəzifələrdən təcrid edilməsi fərqliliyin istifadəsi və təşviqi imkanının itirilməsi deməkdir. Bu halda mediada mövcud yanaşma işıqlandırılan məsələlərdə yalnız kişilərin mövqelərinin əks edilməsi səbəbindən qənaətbəxş olmayacaq.

Qadınlar qərar qəbuledici vəzifələrdə olmaq istəyirmi?

Bəziləri iddia edir ki, qadınlar özləri qərar qəbuledici vəzifələrdə çalışmaq istəməirlər. Bəzilərinin iddiasına görə isə qadınlar günün istənilən saatında “ciddi” qərarlar verilməsini tələb edən və ailə həyatına qalan vaxtı məhdudlaşdıran redaktor vəzifəsi üçün yararlı deyillər. Qadınların xəbər dünyasında qərar qəbuledici vəzifələrin yaratdığı stressə məruz qalmaq niyyətində olmadığını irəli sürən iddialar da mövcuddur.

Biz jurnalistlərin ictimaiyyət adından suallar vermək və işlərin gedişində onları sorğulamaq öhdəliyimiz var. Bu vaxt ortaya çıxan arqumentlər ilk baxışda doğru görünə bilər. Lakin siz məsələyə tənqidi yanaşdıqda və araşdırmanı davam etdirdikdə görəcəksiniz ki, xəbər dünyasında qadınlara şamil olunan bütün xüsusiyyətlər, o cümlədən qadınların kifayət qədər təcrübələrinin olmaması, potensiallarından və liderlik keyfiyyətlərindən tam istifadə etməmələri, əslində, mentorların və rol modellərinin yoxluğundan, məlumat şəbəkələrindən təcrid olunma və başlanğıcdan irəliləmə perspektivinin olmadığı vəzifələrə təyin edilməkdən qaynaqlanır. Siz əsasən “məşhur şəxslərdən yüngülvari müsahibələr alan” qadın jurnalistdən gələcəkdə baş redaktor olmağı necə gözləyə bilərsiniz?

Bəziləri iddia edir ki, belə vəzifələr kiməsə sadəcə gender mənsubiyyətinə görə verilməməlidir, əksinə, təyinatlar müsbət keyfiyyətlərə əsaslanan olmalıdır. Təbii ki, bu iddia nəzərə alınmalıdır, lakin bunu yalnız qərar qəbuledici vəzifələr uğrunda rəqabət ədalətli və bərabərhüquqlu keçdiyi halda doğru hesab etmək olar.

İpucu: *Bəzən rastlaşdığımız digər hal isə mediada olan qadınların bilərəkdən və ya bilməyərək "kişiləşməsi", onların kişilərə məxsus yanaşma və davranışlar sərgiləməsidir. Bizlərdən kimlərsə hansısa qadın şəklinin qəzetin ön səhifəsində, heç daxli olmadığı bir mövzu üçün istifadəsinə razılaşmalı, "yaxşı" deməli olub, yaxud xəbər departamenti əməkdaşlarının əksəriyyəti dərc edilməyə dəymədiyini düşündüyü üçün GƏZ-lə bağlı xəbəri verməkdən imtina ilə razılaşmalı olmuşuq. Bu cür nümunələrin sayını artırmaq da olar... Əlbəttə ki, oturuşmuş bir yanaşma ilə mübarizə aparmaq asan deyil və bunu hamımız bilirik. Lakin kişilərə xas davranış sərgiləmək və bununla kişilər üçün səciyyəvi olan dil üslubuna meyllənmək də bu mübarizəni qazanmaq yolunda doğru istiqamət deyil!*

Biz qadın jurnalistlərin səlahiyyətlərinin genişləndirilməsi ilə bağlı tədbirlərə ehtiyac duyuruq

Mövcud maneələri aradan qaldırmaq üçün xüsusi tədbirlərin görülməsi zəruridir. Buna media qurumları daxilində müvafiq qaydaların tətbiq edilməsi ilə nail olmaq mümkündür (məsələn: jurnalist assosiasiyalarının təzyiqi, hökumət tərəfindən stimullar və ya ən yaxşı seçim kimi oxucu təzyiqləri). Bu tənzimləmələr qadın və kişilərin bütün səviyyələrdə – sahibkarlıq, biznesin idarəedilməsi, idarə heyəti vəzifələri, baş redaktor, bölmə redaktorları və şöbə müdirləri kimi bərabər təmsil olunmasını təmin etməlidir.

Həmçinin gender siyasətlərini formalaşdırmağa cəhd edən media qurumlarında qadınların işləyə bilməsi üçün bu tədbir eyni dərəcədə həvəsləndirici ola bilər. Gender siyasətləri həm rəhbərlərin, həm də işçilərin davranışlarını müəyyən etdiyi üçün mühüm vasitədir. Bir müəssisənin gözləntiləri siyasətindən bəlli olur. Gender siyasəti gender əsaslı ayrılı-seçkiliyin dözülməz/yolverilməz olması ilə bağlı aydın mesaj verməlidir.

Xəbər hazırlanan iş yerlərində də qadınların yüksəlməsini dəstəkləmək məqsədilə bəzi praktik tədbirlər həyata keçirilə bilər. Bu tədbirlərə⁵ aiddir: xüsusilə qadınların təlim iştirakçısı olması, qadınlar üçün liderlik təlimi, işçi heyətinin gender bərabərliyi ilə bağlı məlumatlılığının artırılması üzrə təlim, iş və şəxsi həyatın balanslaşdırılması (çevik iş şəraiti ilə bağlı siyasət, keyfiyyətli uşaq baxımı və dəstək mexanizmlərinin mövcud və əlçatan olması və s.). Xəbər təşkilatları gender bərabərliyi siyasəti formalaşdırma və bəlkə də, iş yerində gender bərabərliyinin monitorinqini aparmaq, qiymətləndirmək məqsədilə gender üzrə mütəxəssislər təyin edə, yaxud gender şöbələri yarada bilər.

İpucu: *Bəli, biz bilirik ki, xəbər təşkilatlarının davranışını dəyişmək vaxt alır. Lakin bizim qadın jurnalistlərin həmrəylik şəbəkəsinin yaradılması və gənc qadın jurnalistlər üçün mentorların təyin edilməsi kimi ilkin olaraq görə biləcəyimiz işlər var və bu da yaxşı bir başlanğıc ola bilər.*

⁵Anita Ramsak tərəfindən hazırlanmış "Gender cəhətdən həssas xəbər hazırlanmasına dair Təlimat"

http://www.ekvilib.org/wp-content/uploads/2017/06/en_GUIDELINES_FOR_GENDER_SENSITIVE_REPORTING.pdf

Haşiyə 2

AZƏRBAYCANDA XƏBƏRLƏRİ KİM HAZIRLAYIR?

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası və Azərbaycan Jurnalistlərinin Həmkarlar İttifaqının birgə həyata keçirdiyi sorğu nəticəsində aşağıdakı statistik məlumatlar meydana çıxıb. Oxşar sorğu son dəfə 2010-cu ildə aparılıb.

Sorğunun nəticələrinə görə, xəbər agentliklərində qadınların iştirak payı aşağıdakı kimidir:

- milli TV kanallarının əməkdaşlarının təxminən 40-45%-i;
- regional TV kanallarının əməkdaşlarının təxminən 25-30%-i;
- milli qəzetlərin əməkdaşlarının təxminən 30-35%-i;
- regional qəzetlərin əməkdaşlarının təxminən 25-30%-i.

2011-ci ildə media təşkilatlarının qərar qəbuledici orqanlarında qadınların təmsil olunması ilə bağlı daha bir sorğu keçirilib. Sorğuya cəlb edilmiş media qurumlarının 90 rəhbərindən yalnız 10-u qadın olub. Eyni zamanda, Azərbaycanda populyar jurnalist təşkilatlarının 15 rəhbərindən yalnız 1-i qadın olub.

Yoxlama siyahısı

Aşağıda verilən yoxlama siyahısı təşkilati strukturlarında genderin hansı miqyasda təmsil olunduğunu anlamağa yardım üçün mətbuat qurumlarına təqdim edilir. Ən yaxşı halda aşağıdakı sualların hər birinə cavab “bəli” olmalıdır, lakin biz mükəmməl dünyada yaşamırıq və “xeyr” cavabları da ola bilər. Hər halda ümid edirik ki, üzv olduğunuz təşkilatın suallara “xeyr” cavablarının sayı çoxluq təşkil etməyəcək. Onu da deyək ki, hər bir “xeyr” cavabı tədbir görmək üçün çağırışdır. Təşkilatınızın “xeyr” cavabı nə qədər çox olsa, gender ayrı-seçkiliyi ilə mübarizə aparması da bir o qədər vacib olacaq.

- Mətbuat qurumunuzda fərqlilik və yüksək rəhbərlik səviyyəsində qadınların təmsil olunması ilə bağlı proqram mövcuddurmu?
- Təşkilatınızda qadınların yüksək vəzifələr üçün nəzərə alınması ilə bağlı siyasət mövcuddurmu?
- Təşkilatınızda cinsi zorakılıqla bağlı siyasət və şikayətlərin həlli üzrə prosedurlar və proseslər mövcuddurmu?
- Təşkilatınızda gender siyasəti varmı və bütün işçilər bununla yaxşı tanışdırmı?
- Təşkilatınız gender qərəzliliyi, stereotipləri və gender əsaslı ayrı-seçkiliyə dair kadrları vaxtaşırı məlumatlandırırırmı?
- Təşkilatınız gender siyasətini təkmilləşdirmək üçün köməklik göstərilməsində

⁶<http://juhi.az/yeni.pdf>

⁷Eyni mənbə

⁸<http://www.womeninnews.org/surveyb> və

<https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/womeninnews-dev/resources/1496060549uDwZ2C.pdf>

DİLDƏN EHTİYATLI İSTİFADƏ

Jurnalistika bizim həyatımızdır. Biz hekayələr anlatmaqla qazanc əldə edirik və unutmamalıyıq ki, yaxşı reportaj hazırlamaq üçün yaxşı araşdırılmış məlumatlar kifayət deyil. Media mühitimizin qəzet, TV, radio, sosial media və ya veb-sayt olmasından asılı olmayaraq, sözlərdən düzgün istifadə etməliyə və hekayələrin səhih danışıldığından əmin olmalıyıq.

Biz jurnalistikanın gündəlik çətinlikləri ilə üzləşirik, hekayələrdə düzgün sözü seçməyə çalışırıq və hər bir seçdiyimiz sözün düzgün mesajı çatdırdığını təmin edirik. Biz tez-tez özümüzdən soruşuruq ki, seçdiyimiz söz həqiqəti əks etdirmir, situasiyanı şişirdir, yaxud onu kölgələyirmi, günahsızlara zərər verirmi, klişeləri təşviq edirmi və ya gender stereotipləri yaradırmı?

Gender cəhətdən həssas jurnalistika seksist xəbər hazırlamağa stimül verməmək üçün diqqətli olmağımızı tələb edir. Biz media mənsuqları olaraq yaşadığımız cəmiyyətlərdə gender bərabərsizliyi yaratmamışıq, lakin sözlərin və ifadələrin düşünmədən seçilməsi gender dinamikaları və stereotiplərini əks etdirə, hətta gücləndirə bilər. Odur ki, biz belə bir faktın yaranmaması üçün də məsuliyyət daşıyıq.

Gender cəhətdən neytral dilə dair UNESCO-nun Təlimatı: “Dil sadəcə bizim düşüncə tərzimizi əks etdirmir, o həm də bizim düşüncəmizi şəkilləndirir. Qadının kişi ilə müqayisədə aşağı mövqe tutduğuna dəlalət edən sözlər və ifadələr davamlı istifadə olunarsa, qadının aşağı mövqe tutması ilə bağlı bu fərziyyə bizim düşüncə tərzimizin tərkib hissəsinə çevrilməklə nəticələnəcək. Fikirlərimiz inkişaf etdikcə dilimizi də ona uyğunlaşdırmalıyıq”.⁹

İlk növbədə sözlərə diqqət

Seksizm, demək olar ki, bütün dillərdəki bir çox ifadələrə xasdır. Biz onları istifadə etməkdən yayınmalı və alternativlər axtarmalıyıq. Dilimizdə əsasən mənasına məhəl qoyulmadan geniş şəkildə istifadə edilən və qadınların rollarının təcridinə səbəb olan bəzi ifadələri sadalayırıq.

Azərbaycan dilindən bəzi nümunələr:

“Qız almaq, qız vermək” – Bu ifadə qızlarla alınıb-satıla bilinən mal kimi davranma təcrübəsini, o cümlədən evlilikdə də eyni yanaşmanı əks etdirir. Oğlanlara münasibət belə deyil.

⁹https://en.unesco.org/system/files/ge_guidelines_for_publications_-_annex_4.pdf

“Arvad kimi hərəkət etmək” – Bu, qadınları qorxaq, zəif kimi təsvir edən ifadədir və kişilər qorxaqlıq, yaxud zəiflik göstərdikdə onların bu davranışını təsvir etmək üçün istifadə olunur.

“Qız kimi ağlamaq” – Ağlamaq sadəcə bir reaksiyadır, amma bir çox hallarda bu, zəiflik kimi qəbul edilir. Əksər valideynlər oğlan uşaqları ağlayanda belə cümlələrdən istifadə edərək onları sakitləşdirməyə çalışırlar, yəni sən zəif deyilsən. Əslində, bununla uşaqlara lap kiçik yaşlardan öyrədilir ki, ancaq qızlar müəyyən hallarda zəiflik göstərə, reaksiyalarını ağlamaqla büruzə verə bilərlər. Oğlanlar güclüdürlər, ağlamamalıdırlar.

“Kişi işi” – Bəzi peşələrin ancaq kişilər üçün olduğunu, qadınların isə fiziki və intellektual imkanlarının yetmədiyi üçün bu sahələrdə işləyə bilməyəcəyi fikrini ifadə edir. Lakin əksər hallarda qadınlar bu sahələrdə işləməyə və müvəffəqiyyət qazanmağa da qadir olurlar.

“Qadın işi” – Müəyyən peşələrdə ancaq qadınların işləyə biləcəyini göstərən bir ifadədir. Lakin kişilər də həmin sahələrdə işləyir.

“Kişi kimi qadın” – Qorxmaz, mərd, sözünün üstündə duran qadınları adətən belə adlandırırlar. Sanki bu xüsusiyyətlər yalnız kişilərə məxsusdur, əgər qadında bu xüsusiyyətlər varsa, deməli, kişi kimi qadındır.

“Qadın kimi qeybət etmək” – Bu heç də yaxşı xüsusiyyət sayılmayan qeybətin ancaq qadınlara xas olduğunu ifadə edir. Kişi qeybət etdikdə isə “qadın kimi qeybət edir” ifadəsi işlədilir. Halbuki qeybət edən kifayət qədər kişi var.

“Kişi sözü” – Bir-birinin sözündən əmin olmaq istəyənlər bəzən “kişi sözü ver” deyərək bir ifadə işlədirlər. Bu isə sözünü tutmaqda yalnız kişilərə etibar edilə biləcəyini göstərir.

“Kişi qızı” – Bu birləşmə “kişi kimi qadın” ifadəsinə yaxındır. Zəif olmayan, iradəli, özünə güvənən və haqqını tələb edə bilmək kimi xüsusiyyətlərə malik qadınlarla bağlı istifadə olunur. Çox çətin bir işin öhdəsindən gələndə “kişi qızı kimi bunun öhdəsindən gəldi” deyirlər. Halbuki o həm də bir qadının qızıdır və buna baxmayaraq, bu müsbət xüsusiyyətlərin ona atadan – kişidən keçdiyi hesab edilir.

İpucu: *Həmişə istifadə etdiyiniz sözləri və ifadələri sorğulayın, onların köklərini araşdırın. İllərlə eşitdiyiniz və istifadə etdiyiniz bir çox ifadələr bu günə qədər fərqi nə varmadığınızı seksist mənə daşıya bilər.*

İpucu: *Hər zaman redaktor heyətiniz və həmkarlarınızla dili müzakirə etmək faydalıdır. Düşünmədən istifadə etdiyiniz ümumi ifadələr, əslində, gender baxımından qərəzli ola bilər.*

İpucu: *Xəbərləri yazarkən məchul növ əvəzinə, məlum növ cümlələrdən istifadə həmişə vacibdir. Xüsusilə qadınlarla bağlı xəbər yazarkən buna diqqət yetirin.*

İpucu: *Sözcüklərdən istifadə etməyin. Sosial ön mühakimələri gücləndirməyin və ya faciələrlə bağlı zarafatlara yol verməyin. Qadınları məhv edən, himayə edən və ya zəiflədən ifadələrə alternativ tapın.*

İpucu: *Xəbərinizdə düzgün termindən istifadə edirsinizsə, oxucunuz da onu öyrənəcək və ona alışacaq.*

Jurnalistlər nəyin üstündən keçməyi bilməlidir

Biz xəbər yazarkən və ya onları audio-vizual mediada təqdim edərkən hər şeyi qeyd etmirik. Yaxşı reportaj hazırlamanın bir elementi də hansı məlumatın çıxarılmasını bilmək və bununla bağlı qərar qəbul etməkdir. Nəyin zəruri olduğunu müəyyən etmək də gender cəhətdən həssas jurnalistika üçün önəmlidir.

Misal üçün, siz kiminsə cinsini qeyd etməsənizsə, öncə özünüzdən soruşun: bunu etmək zəruri idi mi? Birini “qadın mühəndis” kimi təqdim edirsinizsə, digərini “kişi mühəndis” kimi təqdim edirsinizmi (edərdinizmi)?

Qadının cazibədar, sarışın, üç uşaq anası olduğunu vurğulayırsınızsa, kişinin əzəli, əsmər, dörd uşaq atası olduğunu qeyd edərsinizmi?

Cins və bununla bağlı məsələlər, deyək ki, xarici görünüş, geyim və valideynlik sizin xəbərinizə uyğun deyilsə, onların üstündən keçin.

İpucu: *“kiçik xanım” kimi himayədarlıq edən sözlərdən istifadə etməyin.*

Klişelərlə mübarizə aparın

Bir dəfə biz xəbər departamentində bir qrup həmkarımızla maraqlı oyun oynadıq. Onlardan xahiş etdik ki, xəbərlərimizdə istifadə etdiyimiz klişeləri yazsınlar. Nəticə utandırıcı oldu. Siyahı gözlədiyimizdən də uzun alınmışdı.

Yaxşı xəbər şərh və gender cəhətdən həssas jurnalistika klişələrin istifadəsindən qaçınmaqdır, çünki onların əksəriyyəti genderlə bağlıdır. Heç uzağa getməyə, elə Azərbaycan mediasına, xüsusilə futbol xəbərlərinə baxsaq, seksist klişələrin geniş yayıldığını görürük.

Lakin genderlə bağlı klişələr hər yerdə var. Bəzi misallara nəzər salaq:

➤ *“Cütlüyün dostları onların ən xoşbəxt günündə yanlarında idi”.*

Belə başlıqlı xəbərlər adətən toylar barədə olur. Lakin biz əminikmi ki, toy günü bizim həyatımızın ən xoşbəxt günüdür? Bu, nikaha istinad edən, xüsusilə ailə qurmağın qadınlar üçün həyat məqsədi olmasına dəlalət edən klişə deyilmi?

➤ *“Ağ gəlinlik geyinmək hər bir qızın arzusudur”.*

Biz bundan əminikmi? Qadın kitab yazmaq, həkim olmaq, yaxud da millətinə liderlik etmək arzusunda da ola bilər.

➤ *“Qadınların sellülitlə mübarizəsi”.*

Bu klişə qadınların dünyada geniş yayılmış gözəllik normalarına riayət etmək məcburiyyətində olduğu anlamına gəlir.

Mühakimə dili

Ən çox yol verdiyimiz səhvlərdən biri də mühakimə dilindən istifadə etməkdir. Bu, gender cəhətdən həssas xəbərin hazırlanması üçün mübarizə aparmalı olduğumuz mühüm bir məsələdir.

Bilirik ki, dəqiqlik yaxşı jurnalistika üçün əsasdır. Lakin buna nail olmağın heç də asan olmadığını da bilirik. Bütün hallarda tədqiqat dəqiqliklə aparılmalı və faktlar yoxlanılmalı, hətta qarşılaşdırılaraq yoxlanılmalıdır. Biz mümkün qədər xəbər yerində olmaqla məlumatları birinci əldən toplamalıyıq. Əgər bu mümkün deyilsə, onda biz xəbər yerində olanlarla danışmalıyıq. Amma bununla yanaşı, ilkin və ikinci dərəcəli mənbələr arasındakı fərqlərdən də xəbərdar olmaq vacibdir.

Biz ikinci dərəcəli mənbədən alınan məlumatları dinlədiyimiz və onlardan xəbər hazırladığımız zaman unutmamalıyıq ki, istifadə etdiyimiz qaynaqlar bu hekayələri öz prizmasından şərh edir. Bu da qeyri-dəqiq və ya bəzən gender baxımından qərəzli ola bilər.

Xəbər mövzusu ilə əlaqəli şəxsləri dinlədikdən sonra xəbəri yazarkən öz rəylərimizi və mühakimələrimizi əks etdirməkdən çəkinməliyik. Xəbərlərimizdə neytrallığımızı qorumalıyıq.

Həmçinin biz genderlə bağlı şisirtmələri və qərəzli mühakimələri əks etdirmədiyimizdən əmin olmalıyıq. Beləliklə, biz hazırladığımız xəbərlərdə obyektivliyə sadıq qalmalıyıq.

Məşhur qadınları əhatə edən klişələr

Məşhur qadınlarla bağlı bir çox xəbərlər daha çox onların görünüşünə diqqət yetirir. Bu isə həmin qadınların nə deyəcəklərindən çox, onların görünüşünün önəmi olmasına dəlalət edir. Halbuki bu qadınlar çox vaxt vacib işlərdə çalışır və onların mütəxəssis olduqları sahələrdə nə söylədiklərini dinləmək daha önəmlidir.

Jurnalistlər həmçinin qadın siyasətçilərdən yalnız qadınlarla bağlı məsələləri soruşmağa meyillidir.

Hakimiyyət dairələrindəki qadınlar barədə xəbərlər olduqca təhqiredicidir. Xəbərlər orta həddi qorudan ikimənəlidir. Qadınlar ifratın hər iki başında təqdim edilir. Onlar ya

qayğıkeş və xüsusi cinsin nümayəndəsi, ya da qadınlığa xəyanət etmiş sərt, kişiləşmiş qadınlardır. Kişi dövlət başçıları və digər görkəmli liderlərin qadın partnyorları və ya həyat yoldaşları müxtəlif formada medianın diqqətini cəlb edir, lakin eyni şeyi qadın liderlərin kişi partnyorları barədə deyə bilmərik (Barak Obama və Mişel Obama ilə Angela Merkel və İoaxim Zauer kimi).

Media nümayəndələri seçkilər zamanı və vəzifədə olduqları müddətdə qadınların gözəllik mücəssmələri kimi keyfiyyətlərinə və ya qüsurlarına diqqət yönəltməyə meyillidir. Həmçinin qadın namizədlər kişilərlə müqayisədə həddən artıq araşdırmalara məruz qalır.

Ona görə də biz qadın siyasətçilər və ya ictimai xadimlərlə bağlı xəbər hazırlayarkən bütün bu köhnəmiş məcazlardan çəkindiymizə əmin olmalıyıq.

Digər bir fenomen: stereotiplərlə mübarizə

Stereotip termini müəyyən qrup insanların müəyyən davranış və ya xarakterə, adətən isə mənfi davranış və ya xarakterə malik olduğunu təsvir edir. Stereotiplər əsas etibarilə yanlışdır və ayrı-seçkiliyə səbəb ola bilər. Onlar reallığı həddindən artıq bəsitləşdirir və adətən ön mühakimə üçün əsas yaradır.¹⁰

Biz çox vaxt doğru düşündüyümüz məsələlər barədə, deyək ki, cərrahların kişilər olduğunu düşündüyümüz kimi, avtomatik fərziyyələr irəli sürürük. Belə, bir anda qəbul edilmiş qərar bizi yanlış olaraq bəzi məsələlərin doğruluğuna inanmağa təhrik edir. Bir jurnalist kimi biz içimizdə faktlara əsaslanmalıyıq və stereotiplərlə bağlı çox diqqətli olmalıyıq.

Genderlə bağlı çoxlu stereotiplər mövcuddur. Aşağıda sadaladıqlarımız geniş yayılmış qadın və kişi stereotipləridir:

Asılı	– müstəqil
Zəif	– güclü
Bacarıqsız	– bacarıqlı
Emosional	– məntiqi
İcraçılar	– qərarverənlər
Evdar qadınlar	– çörək pulu qazananlar
Zərif	– müdafiəçi
Qorxaq	– cəsarətli
Sülhməramlı	– aqressiv
Ehtiyatlı	– macəraçı
Şirindil	– açıqsözlü, sözünü birbaşa deyən
Əməkdaşlıq sevən	– rəqabət sevən

¹⁰ Genderə nəzərən balanslaşdırılmış jurnalistikaya dair Qaydalar
<https://genderinmyanmarnews.org/en/gender-balanced-journalism-guidelines>

Biz jurnalistlər təbii olaraq öz mədəniyyətilə formalaşmış cəmiyyətlərimizin üzvüyük. Ona görə də düşünmədən bu stereotipləri xəbərlərimizdə istifadə etmiş ola bilərik. Beləcə, onları istəmədən gücləndirmiş, qeyri-bərabərliyi dərinləşdirərək damğalama və ön mühakimələr üçün yol açmış olarıq.

İpucu: *Bizim bu stereotiplərə meydan oxuma öhdəliyimiz var və bunun üçün ilk növbədə öz qərarlərimizlə üzləşməliyik. Biz ancaq öz stereotiplərimizi qəbul etdiyimiz zaman cəmiyyətimizdəki stereotipləri tanıya bilərik.*

Xəbərlərdə yenidən formalaşdırdığımız ən geniş yayılmış stereotiplər

➤ Stereotiplərə uyğun gəlmədikdə qadınların ifratçı kimi qələmə verilməsi

Əgər qadın cəmiyyətin stereotiplərinə və bununla da cəmiyyətin normalarına uyğun davranmırsa, o, “ifratçı” kimi təqdim edilir. Məsələn, xeyriyyə təşkilatına rəhbərlik edən qadın peşəkar insan deyil, adətən “mələk” adlandırılır. Subay qadın seksual baxımdan fəaldırsa, o, günahkar adlandırılır. Kişilərə meydan oxuyan qadın anormal kimi qələmə verilir.

İpucu: *Əlbəttə ki, kişilərin üstünlük təşkil etdiyi peşələrdə çalışan qadınlar hər zaman jurnalistlər üçün xəbər hazırlanması baxımından xüsusi maraq kəsb edir, lakin onların hekayələrinin klişe və stereotiplər olmadan danışılması çox önəmlidir. Prinsipcə, belə qadınlara onlarla eyni peşədə olan kişilərə normalda verilən suallardan fərqli suallar verilməməlidir. Bununla belə, bu qadınların rol modelləri və ya nailiyyətçilər kimi göstərilməsində heç bir problem yoxdur. Məsələn, kosmik cisim olan qara dəliyin şəklinin çəkilməsi üçün alqoritmi hazırlayan heyətin alim qadın üzvü diqqətdən kənar qalmamalıdır, onun nailiyyətləri qeyd olunmalı və onunla bağlı xəbər hazırlanmalıdır.*

➤ İkili standartlar

Digər bir stereotip də geniş yayılmış ikili standartlardır. Məsələn, uşaqlarını atıb gedən kişi sadəcə pis və məsuliyyətsiz sayılır, uşaqlarını atan qadın isə mərhəmətsiz və insanlıqdan çıxmış biri kimi qələmə verilir.

➤ Seks obyektləri

Bir sıra tədqiqatlar təsdiqləyib ki, media kişilərin tez-tez baxması və fantaziyalar qurması üçün qadınları seks obyektləri kimi nümayiş etdirir. Xəbər və elanlarda qadınların bədənləri və onların görünüşlərinə fokuslanan şəkillər var. Belə bir təəssürat yaranır ki, qadınlar cəmiyyətə başqa cür fayda verə bilməz. Bundan əlavə, onlar dünyada ümumi qəbul edilmiş

gözəllik normalarına uyğun olan mükəmməl qadın təsviri kimi göstərilir. Bununla da belə bir təəssürat yaranır ki, sanki bütün qadınlar həmin təsvirlərə uyğun olmalıdır.

İpucu: *Cazibədar və peşəkar qadın görəndə təəccübünüzü ifadə etməyin.*

➤ Qadınların zərərçəkən şəxs kimi göstərilməsi

Humanitar böhranlar zamanı qadınlar zərərçəkənlər kimi təqdim edilir. Qadınlar, həqiqətən, zərər çəkir, lakin onların çoxu həm də yaşlıları və uşaqları xilas edərək qəhrəmanlıq göstərir. Əsasən zərərçəkən kimi təqdim edilmələri qadınların cəmiyyətdəki rolunu kiçildir.

Haşiyə 3

BƏZİ MƏNFİ NÜMUNƏLƏR

Başlıqlardan bəzi misallar gətirək. Siz onlarla bağlı problemləri görə bilərsiniz? Sarışın gözəl mahnı müsabiqəsində qalib gəldi! Ən yaxşı işə keçmiş model götürülür.

Başlıq klikbeyt (klik toplamaq məqsədilə aldadıcı başlıq) olmamalıdır

Başlıqlar hekayələrin məzmununa diqqəti yönəltmək məqsədi daşıyır. Biz onların mümkün qədər cəlbedici olmasına çalışırıq. Lakin başlıqlarda genderlə bağlı stereotipin mövcudluğu daim xəbərin nəzərdə tutulmuş istiqamətini dəyişmək riski yaradır.

Aktrisa Anjelina Colinin öz yumurtalıqları və uşaqlıq borularının çıxarılması qərarına dair xəbəre verilən “Mənim övladlarım: “Anamız xərçəngdən öldü”, – deməməlidir” başlığı klikbeyt başlığına bir nümunədir. Coli qadın sağlamlığına diqqət yönəltmək məqsədilə Nyu York Tayms üçün məqalə yazaraq profilaktik cərrahiyyə əməliyyatına dair təcrübəsini və bu əməliyyatla bağlı qərarın arxasındakı səbəbləri paylaşmaq istəyib. O dövəmdə bu barədə bütün dünyaya yayılan xəbərlərin əksəriyyəti məsələni dramatikləşdirib və Colinin hekayəsinin əsl məqsədini oxuculara yanlış təqdim edib.

Etiraf etməliyik ki, oxucunun xəbərdə ilk gördüyü başlıq və şəkildir. Elə hekayəni oxunaqlı edən də onun başlığıdır. Lakin daha ətraflı düşünsəniz, uyğun və cəlbedici başlıqlar tapa bilərsiniz. Bizim təcrübəmiz də onu göstərir ki, seksist, ayrı-seçkilik yaradan vizual materiallar və başlıqlar sonda oxucuları uzaqlaşdırır.

İpucu: *Hər vaxtlə klikbeytlərdən uzaq durun. Başlıqlarda oxucu üçün aldadıcı suallar qoymayın. Xəbərin özündə olmayan və sadəcə kliklənmə məqsədi üçün hər hansı elementi başlığa salmayın.*

Vizual materiallarda stereotiplər və klişelər

Gender vizual kommunikasiyada da mühüm rol oynayır. Stereotiplər və klişelər şəkillərdə və izahlı qrafiklərdə yer ala bilər. Onlar tələsik alınmış qərarlar əsasında təşviq və təsdiq olunmamalıdır.

Biz şəkilləri dərc etmək məqsədilə seçərkən onların istifadəsindən çəkindirəcək müəyyən aspektləri nəzərə almalıyıq. Məsələn, qadının şəklinin rəsmi iş paltarında və ya aşpaz önlüyündə çəkilməsi iki və tamamilə fərqli signal verir. Buna görə də vizual materialları seçərkən geyim (iş, istirahət və s.), vəziyyət (oturaraq, dayanaraq, aktiv və ya passiv), insanların düzülüşü (irəlidə, arxa fonda), şəklın təfərrüatları (ölçüsü, üz ifadələri, rəng), mühit (kişilər işdə, qadınlar ailəsi ilə) kimi aspektlərə diqqət edilməsi son dərəcə vacibdir.

Yoxlama siyahısı

Əmin deyilsinizmi?

Xəbərinizin genderlə bağlı klişə və stereotiplərdən uzaq olduğuna əmin deyilsinizsə, bu sualları özünüə verin:

1. Xəbər bir kişiə aid olsaydı, bu elementi daxil edərdimmi?
2. Xəbər bir kişiə aid olsaydı, eyni sifətlər (nitq hissəsi olaraq) və ifadələrdən istifadə edərdimmi?
3. Xəbərin elementlərini eyni sıra ilə təqdim edərdimmi?

QADINLARIN XƏBƏRLƏRDƏ MÖVCUD VƏ GÖRÜNƏN OLMASINI TƏMİN ETMƏK

Media və təəssüf ki, biz jurnalistlər qadınların cəmiyyətimizin yarısını təşkil etdiyinə baxmayaraq, onları gözdən keçiririk. Üstəlik bunu müxtəlif yollarla edirik. Məsələn, qadınları yalnız kiminsə həyat yoldaşı və ya qızı kimi təqdim edirik. Bir çox nailiyyətlərinə baxmayaraq, biz onları sanki şəxsiyyət deyilmişlər kimi təqdim edirik. Media, adları bir kişinin yanında hallanmasa, qadınları təqdir etmir. Siyasət, kommersiya, elm, idman – bir sözlə, hər sahədə uğur qazanmalarına baxmayaraq, biz onları sadəcə moda və əyləncə sahələrində görürük.

Təmsilçilikdə balansın olmaması hələ də davam edən bir problemdir. Belə ki, təhlükəsizlik, xarici siyasət və maliyyə kimi “ciddi” sahələrdə əsasən kişilərin fikirləri və təcrübələri dinlənir. Qadınların fikirləri və təcrübələri isə böyük ehtimalla gözəllik, ailə, uşaqların tərbiyəsi kimi “yüngül” sahələrdə, yaxud gender əsaslı zorakılıq və insan alveri kimi spesifik gender problemlərinə aid məsələlərlə bağlı eşidilir.

Qlobal Media Monitoring Layihəsinin 2015-ci il üzrə hesabatına görə, haqqında eşidilən, oxunulan, televiziya və radio xəbərlərində olan insanların yalnız 24%-ni qadınlar təşkil edib. Bu göstərici isə 2010-cu ildə müəyyən edilmiş rəqəmlə eynidir. Hesabata görə, ənənəvi xəbər mətbuatında qadınların nisbətən görünməzliyi rəqəmsal xəbər platformalarına da ötürülüb: internetdə və xəbər tvitlərində insanların yalnız 26%-ni qadınlar təşkil edir.¹¹

Qadınlar xəbər mənbəyi kimi

Telefon kitabçanızı açın və orada xəbər qaynağınız kimi neçə qadının adının olduğuna baxın. Ən son nə zaman qadın ekspertə istinad etdiyinizi xatırlamağa çalışın. Xəbərlərə nəzər saldıqda görəcəksiniz ki, xəbər mənbələrinizin əksəriyyəti kişilərdir və təbii olaraq, bu xəbərlərdə təqdim edilən fikirlər kişilərə aiddir.

Lakin öz sahəsində peşəkar olan və xəbərlərdə peşəkar şərhçi kimi çıxış etməyə qadir olan qadın iqtisadçı, hüquqşünas, həkim, mühəndis, siyasətçi, sosial ekspertlər də var. Xəbər mövzusu qadınların cəmiyyətdəki statusu ilə bağlıdırsa, qadınlardan sosioloq və ya psixoloqlar kimi sitat gətirilə bilər. Lakin siyasət, iqtisadiyyat və ya səhiyyədən söhbət

¹¹Qlobal Media Monitoring Layihəsi 2015: http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/imported/reports_2015/highlights/highlights_en.pdf

düşəndə onlardan sitat gətirilmir. Qadınlara xəbər mənbəyi kimi istinad halları əhəmiyyəti az və ya bəzi gender stereotipləri ilə bağlı olan məsələlərlə məhdudlaşır.

Adətən suallarımızın qoyuluşu da qadın ekspertlərə qarşı ədalətli deyil. Məsələn, onlara verdiyimiz “Qadın hüquqşünas kimi bu qanunvericiliklə bağlı Sizin düşüncəniz nədən ibarətdir?” sualını biz heç vaxt kişi müsahiblərimizə vermirik. Ona görə də bu, gender baxımından qərəzli sual sayılır.

2015-ci il üzrə Qlobal Media Monitoring Layihəsində qeyd edilir ki, mənbələrin seçilməsində jurnalist gender faktorunun yalnız kişilərə yönəlik olması ilə kifayətlənmir, o, eyni zamanda “ekspert” rəyindən tutmuş “adi insanlar”ın fikirlərinədək bütün növ baxışlar¹² üçün müsahiblərin seçimində müəyyən qədər kişi tərzinə meyllidir. Bu vəziyyəti dəyişməliyik.

Təslim olmayın!

Deyə bilərsiniz ki, TV şoularda və ya xəbər mənbələrində qonaq kimi qadınların daha az olmasının səbəbi onların kamera/mediadan çəkinmələridir. Vaxtınız da məhduddur deyə ən əlçatan və sizə ən tez cavab verən insanları dəvət etmək məcburiyyətindəsiniz. Biz sizi yaxşı anlarıyıq, çünki biz də bu yolu keçmişik.

Lakin biz zamanla öyrəndik ki, bu məcburiyyəti bir dəfə aşdıqdan və qonağın kimliyini vaxt məhdudluğuna bağlamadıqdan sonra onu gündəlik təkrar etmək də asan və rahat olur. Ancaq lütfən, inadkar olun və təslim olmayın. Bəlkə də, bu iş bir qədər çox vaxtınızı alacaq, amma siz hər zaman xəbəriniz üçün kişi olmayan qaynaq və müsahibi mütləq tapa bilərsiniz. Siz hətta media qurumunuzu da eyni səyi göstərməsi üçün inandırmağa çalışa bilərsiniz. Bu zaman daha çox qadın müştəri cəlb edəcəyinizi və hər bir sahəyə aid hazırladığınız xəbərin daha inklüziv olacağını vəd edə bilərsiniz.

İpucu: *Qadınların Media Mərkəzlərinin siyahısı¹³ və Bruking İnstitutunun Texnologiya Sahəsindəki Qadınların siyahısı¹⁴ kimi Azərbaycanda qadın ekspertlərin əlaqə məlumatlarını ehtiva edən məlumat bazalarının hazırlanmasına cəhd göstərmək və bu təşəbbüsü həmkarlarınızla paylaşmaq yaxşı ideya ola bilər.*

Öz gündəminizi necə yaratmalı

Genderlə bağlı məsələlərdən xəbərdar olmaq, stereotiplərinizi tapmaq və onlarla mübarizə aparmağa qərar vermək, hazırladığınız xəbərlərdə istifadə olunan dilə diqqət

¹²Qlobal Media Monitoring Layihəsi 2015: http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/highlights/highlights_en.pdf

¹³Qadınların Media Mərkəzi, SheSource - <http://www.womensmediacenter.com/shesource/>

¹⁴Brookings İnstitutunun “Qadınlar Texnologiyada” siyahısı - <https://womenplus.sourcelist.org/experts.html>

etmək, gender cəhətdən neytral dildən istifadə etmək, hazırladığınız bütün xəbərlərə qadınların da səsinə daxil etmək və xəbər təşkilatlarına, eləcə də həmkarlarınıza öz dəyərlərinizi ötürmək gender cəhətdən həssas jurnalistika üçün əla başlanğıcdır. Ancaq eyni zamanda bu sahədə hələ görülə biləcək çox iş var.

Biz hər gün ictimaiyyət üçün gündəm yaradırıq. Lakin gündəmə ictimaiyyətin hər hansı bir hissəsindən töhfə daxil edilməyibsə, ya da əksinə, tamamilə gözdən keçirilibsə, təbii ki, bu gündəm bütün əhəlinin maraq dairəsinə nüfuz edə bilməyəcək.

Nəticədə qadınlar üçün əhəmiyyətli olan bir çox mövzu daha az önəmli mövqeyə keçirilir, çünki dominant səs onları əhəmiyyətsiz hesab edir. Beləliklə, cəmiyyətin nəbzinin tutulması və onun əks olunması məqsədilə daim qadın vətəndaşlarla məsləhətləşmək vacibdir. Biz onu da unutmamalıyıq ki, qadınların həyatına təsir edən məsələlər barədə yüzlərlə danışılmayan hekayə var. Görə biləcəyiniz vacib işlərdən biri də bu hekayələri səsləndirməkdir. Bunun üçün siz qadınlarla, daha doğrusu, hər cür qadınla söhbət etməlisiniz.

Qadınların fikirlərini nəzərə alan xəbərlər, heç şübhəsiz ki, daha balanslı və maraqlı olacaq. Bəzən xəbərlər düzgün şəkildə işıqlandırılmır, çünki jurnalistlər qadınlardan rəy soruşmağı sadəcə ağllarına belə gətirmir.

Misal üçün bu hekayəyə baxın: “2019-cu ilin mart ayında Azərbaycanda yerli kapitalı olan məhdud məsuliyyətli cəmiyyətlərin 87.8%-i onlayn qeydiyyatdan keçmişdir”.¹⁵

Bu xəbər Azərbaycanda biznes işlərinin aparılmasını sadələşdirmək və bu baxımdan hüquqi şəxslər üçün sadələşdirmə səylərini reallaşdırmaq məqsədilə ölkədə görülən davamlı işlər barədədir. Məqalənin bu şirkətlərdən neçəsinin sahibinin qadın olduğu və bu sadələşdirmə səylərinin qadınların sahib olduğu şirkətlərin sayına təsir edib-etməməsi barədə məlumat verməsi daha maraqlı olardı.

Və yaxud da bu xəbərə baxın: “Azərbaycan karbon dioksid emissiyalarının həcmi azaltmaq niyyətindədir”. Karbon dioksid emissiyaları barədə qadınların da fikrini bilmək, onların bu məsələ ilə bağlı narahatlıqlarını və ya problemin həlli üçün ölkənin öz hədəfinə çatması barədə düşüncələrini öyrənmək maraqlı olardı.

Beləliklə, qısa desək, qadınların prizmasından xəbər hazırlamaq üçün 8 mart Beynəlxalq Qadınlar Günü və ya 11 oktyabr Beynəlxalq Qız Uşaqları Gününi gözləməməlisiniz. Əksinə, hər günün qadınlar günü və hər günün qız uşaqları günü olduğunu hesab edin.

İpucu: *Hər dəfə özünü “hadisədə və ya xəbərdə qadınlar haradadır?” sualını verin, bu siza qadınların baxış bucağını tapmağa kömək edəcək. Əgər qadınları xəbərin mövzusuna aid heç bir yerdə “tapa bilmirsinizsə”, bu da bir xəbərdir və “mətbuat konfransını keçirən zaman qrupda heç qadın yox idi” və ya “bütün mükafatçılar kişilər idi” kimi verilə bilər.*

¹⁵<https://menafn.com/1098397115/Number-of-people-registering-business-online-up-in-Azerbaijan>

İpucu: *Bu hadisənin qadınlara necə təsir edəcəyini özünüzdən soruşun. Bu suala cavab sizə gender prizmasını göstərəcək. Məlumatlar mövcud deyilsə, onları yaratmağa çalışın. Əgər məlumatlar qadınlara və kişilərə fərqli təsir edən məsələni göstərsə, o zaman niyə belə olduğunu soruşun.*

İpucu: *Sadəcə xəbərdə qadınlara xas nəzər nöqtəsinin olub-olmadığını soruşmaq da sizə yardım edə bilər. “Qadın prizmasını” xəbərdə tapmağa çalışın. Bu, həmişə olmasa da, çox vaxt alınacaq.*

İpucu: *Qadınların öz hüquqları uğrunda mübarizəsinə nəzər salın. Qadın və qız uşaqları ilə bağlı fəaliyyət göstərən, onların səylərinə diqqət çəkən vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarını izləyin.*

Yoxlama siyahısı

- Hər bir xəbərdə ən azı iki mənbə – kişi və qadın olmalıdır.
- Hər iki cinsdən olan ekspertləri və sözcüləri tapmağa çalışın.
- Fərdi görünüşlə bağlı xüsusi qeyd edib-etməməyə dair qərar verərkən qadın və kişilər üçün eyni meyarlar seçin (Xəbərin mövzusu kişi haqqında olsa, onun gözlərinin rəngini qeyd edərdinizmi?).
- Qadın və kişi mənbələrindən necə sitat gətirməklə bağlı (birbaşa və ya dolay) eyni yanaşmanı tətbiq edin.
- Qadınların mediada kiminsə kimisə (arvadı, anası, nənəsi və bacısı) deyil, ayrıca şəxsiyyətlər kimi davranılmağa haqqı vardır. Yəni onlar ərlərin və ya ataların əmlakı kimi təsvir olunmamalıdır.

DÜNYADAN BƏZİ MÜSBƏT MİSALLAR¹⁶

Hər birimiz etiraf edirik ki, danışdığımız bütün mövzular, xüsusilə gender cəhətdən həssas media təşkilatları ilə bağlı olan məsələlərin həlli ilk baxışdan çətin görünə bilər. Lakin onlara yaxından nəzər saldıqda bunun elə də çətin olmadığını görürük.

Bununla bağlı bir çox nümunələr var. Onlardan bəziləri aşağıdakılardır:

Gender bərabərliyi ilə bağlı “Bloomberg”in vədedici addımı

Maliyyə xəbərləri üzrə ixtisaslaşmış ən iri global media şəbəkələrindən biri olan “Bloomberg” öz yanaşmalarında da gender baxımından qərəz mövcud olduğunu öyrənəndə tədbir görmək qərarına gəlib. Misal üçün, rəhbərlik müəyyənləşdirib ki, onların istinad etdiyi mənbələrin yalnız 10%-i qadınlar olub. “Bloomberg News”da Müxtəliflik, İstedad, Standartlar və Təlim üzrə baş icraçı redaktor Laura Zelenko qeyd edir ki, bununla bağlı onlar xəbərlərində sitat gətirdikləri, TV və ya radioya dəvət etdikləri və tədbir panellərində yer verdikləri qadınların sayını artırmaq məqsədilə global planın həyata keçirilməsinə başlayıblar. 2018-ci ilin əvvəlində Bloomberg TV-də müsahibə alınmış qonaqların ümumi sayının 10%-ini qadınlar təşkil etdiyi halda, ilin sonuna bu göstərici artıq 15%-ə çatdırılıb. “Bloomberg”in tədbirlərində qadın panel iştirakçılarının sayı son ildə, demək olar ki, iki dəfə artıb.

“Bloomberg” redaktorlarına qadınlardan sitat gətirilən xəbərləri veb-saytlarında etikətləməyi təşviq edib ki, nəticədə bu hekayələri saymaq, eləcə də xəbər departamenti üçün müvafiq mənbələri tapmaq məqsədilə istinadlar yaratmaq mümkün olsun. Rəqəmsal Mediada Qadınların Poynters Liderlik Akademiyasının rəhbəri Katie Haukins-Gaarin “Jurnalistikada gender reprezentativliyi problemi mövcuddur. “Bloomberg” həll yolu axtarır”¹⁷ adlı məqaləsində qeyd olunur ki, 2018-ci ilin əvvəlində şirkət özünün 500 addan ibarət qadın ekspertlərin global məlumat bazasını genişləndirib və ilin sonunadək siyahı 2300-ü keçib.

Eyni zamanda, “Bloomberg” jurnalistlərinin yalnız gender fərqliliyinə riayət olunan panel tədbirlərinə qoşula biləcəyini önə çəkən yeni siyasət hazırlanaraq tətbiq edilib.

¹⁶ Avropa Jurnalistlər Birliyinin ən yaxşı təcrübələri: “Gender Bərabərliyinə dair ən Yaxşı Təcrübələr” Əl Kitabçası - https://www.ifj.org/fileadmin/images/Gender/Gender_documents/Gender_Equality_Best_Practices_Handbook_-_English_version.pdf

¹⁷ <https://www.poynter.org/business-work/2019/journalism-has-a-gender-representation-problem-bloomberg-is-looking-for-a-solution/>

“Bloomberg” şəbəkəsi global səviyyədə qadınların inkişafını ən çox dəstəkləyən şirkətlərin fəaliyyətini izləyən Gender Bərabərliyi İndeksini hazırlamağa başlayıb.

Bütün bunlarla yanaşı, “Bloomberg” maliyyə və biznes sahələrində çalışan qadın top-menecerləri TV və media üçün müsahibələrə hazırlamaq məqsədilə Yeni Səslər Təşəbbüsünə start verib¹⁸.

Almaniya yayımcısı ARD-nin qadınlarla bağlı sitatı

1989-cu ildən etibarən Almaniyanın yayım şirkəti ARD-nin qərar qəbul etmə prosesində qadınların sayı üzrə kvota mövcud idi. Bundan əvvəl ARD-nin işçilərinin yalnız üçdə birini qadınlar təşkil edirdi və onların 80%-i aşağı məvacibli vəzifələrdə idi. Təşkilatda kişi əməkdaşlarla bağlı vəziyyət isə tamamilə fərqli idi: kişilərin 80%-nə çox yaxşı əmək haqqı verilir və onlar karyeralarında sürətlə irəliləyirdilər. Bundan əlavə, o zamanlar heç bir yayım xidmətinə qadınlar rəhbərlik etmirdi. Lakin indi şirkətdə tam fərqli mənzərə müşahidə olunur. Bu gün ARD-nin yayım sahəsində qadınların payı 44-55,2% arasında dəyişir. Onlar daha çox pul qazanır və daha tez bir zamanda qərarverici vəzifələrə yüksəlirlər. Şirkətdə həmçinin qadın direktorlara, baş redaktorlara və müxbirlərə də rast gəlmək mümkündür.

Müəyyən olunmuş qaydalara görə, ARD-nin iş elanları elə hazırlanmalıdır ki, onlar həm kişiləri, həm də qadınları cəlb etsin. Bu elanlar həm də xüsusilə bacarıqlara münasibətdə qadınlara qarşı gizli ayrı-seçkiliyin olub-olmaması ilə bağlı təhlil edilir. Seçim komissiyaları həm kişi, həm də qadınlardan ibarət olmalıdır. Qadınlar qərar qəbul edici vəzifələr üzrə təlim proqramlarında iştirak üçün həvəsləndirilir. Ailə və iş həyatında daha səmərəli bir tarazlıq təmin etmək üçün yarımştat və çevik iş müqavilələri də tətbiq edilir, işə qayıtmaq hər iki valideyn üçün də asan olmalıdır.

Anjelanın Saati

Alman Kanslərinin ofisindən bir qadın “bir xəbərdə nə kimi stereotiplər ola bilər?” sualını verdikdə Alman şəbəkələr birliyi “Journalistinnenbund” 500-dən artıq qadın jurnalisti “Anjelanın Saati” adlanan monitoring layihəsinə cəlb etdi. 300-dən artıq məqalə və foto təhlil edildi, məzəli tədqiqat nəticəsində bəzi maraqlı stereotiplər ortaya çıxdı. Məqalələrin çox ziddiyyətli olduğu aşkar edildi. Məlum oldu ki, Almaniya Kansləri ümumilikdə qadınlara aid olan gözləntilərə cavab vermir, lakin ən başlıcası o, bir qadın kimi nəzərə alınır və dəyərləndirilir. Əvvəllər Merkelin fiziki görünüşü müzakirə mövzusu idi. Hazırda isə jurnalistlər onun hakimiyyəti idarə etməsinə daha çox diqqət ayırır. Onlar Merkeli tərəddüd edən, işləri yubadan, qərarsız, əmr verməyi, mübarizə aparmağı, liderlik etməyi bacarmayan, hakimiyyətinin əsaslı təməli olmayan, xoşagəlimli və ya qızıyağağı bir

¹⁸<https://weserve.org/newvoices/> and <https://www.bloomberg.com/company/press/bloomberg-marks-launch-of-new-voices-initiative-to-diversify-newsroom-sources/>

şəxs kimi xarakterizə edirlər. Digər tərəfdən isə Merkel həm də soyuqqanlı, hakimiyyəti sevən və ya “kişilərin qatili” kimi təqdim olunur.

Bərabər təmsilçilik

İsveç televiziyasının regional xəbərlər proqramı olan “Västerbottensnytt” öz fəaliyyəti ilə bağlı gender standartları müəyyən edib. Veb-saytlarında verilən məlumata görə, məqsəd odur ki, əsas, yəni axşam yayımı zamanı müsahibə alınan şəxslər cəmiyyəti əks etdirməlidir. Belə ki, onların 50%-i qadın, 50%-i kişi olmalıdır. Redaktorlar hər gün gender təmsilçiliyini hesablayır, hər həftə rəqəmləri toplayır və xəbər departamentində hər kəsə poçtla göndərir. Bu, “Västerbottensnytt”-in istehsal etdiyi hər bir televiziya materialında gender balansını nəzərə aldığı göstərir. Əsas hədəfə – 50/50 nisbətinə nadir hallarda nail olsalar da, onlar bunun üçün dayanmadan mübarizə aparırlar. Redaktorlar şöbəsi bu hədəfə nail olunan hər ayı tortla qeyd edir.

Jurnalistlər üçün “Validəyn-Uşaq Otağı”

Almaniyanın yayım stansiyası “SWR” valideynlər və onların uşaqları üçün iş otaqları yaradıb və bunlar “validəyn-uşaq otaqları” adlanır. İki növ otaq var: biri əməkdaşlar üçün, iki masası, kompüter, laptopu, telefonu və printeri olan, eləcə də görüşlər üçün kiçik bir sahəsi olan otaq, digəri isə uşaqlar üçün təhlükəsizlik qapısı ilə ayrılan, körpələr üçün bezin dəyişdirilməsi və anaların uşaqlarını yedizdirməsi üçün sahəsi olan otaqdır. Burada uşaq çarpayısı da var. Otaqlar uşağın dayəsinin xəstə olduğu, nənələr və ya babaların münasib vaxtının olmadığı və/və ya uşaq bağçalarının bağlı olduğu xüsusi hallar üçün hazırlanıb.

Bəzi digər təşəbbüskar layihələr

Qadınların Beynəlxalq Media Fondunun qadın jurnalistləri dəstəkləyən bir sıra təşəbbüskar layihələri var. Mövcud bir neçə proqram isə xüsusi olaraq diqqəti genderə yönəldir. Buna “France 24”-ün “51%” adlı proqramını misal göstərmək olar.

BBC Outside Source ekspertlərin ən azı 50%-nin qadın olduğunu və bunu daxili monitorinqin köməkliliyi ilə təmin etdiyini bildirir. Polşada “Newsmavens” adlı veb-saytı Avropadan xəbərləri toplayır və onları yenidən – qadın jurnalistlərin prizmasından hazırlayır.

GENDER ƏSASLI ZORAKILIĞIN MƏDİADA İŞIQLANDIRILMASI

Gender əsaslı zorakılıq mövzusunda xəbər hazırlayarkən nəyə diqqət etməli

Gender əsaslı zorakılıq (GƏZ) mövzusunda xəbər hazırlayan zaman son dərəcə diqqətli olmalıyıq. Bu vaxta qədər qeyd etdiyimiz bütün məqamlar eyni dərəcədə vacibdir. Lakin bu məsələ xüsusilə yüksək həssaslıq tələb edir, çünki bizim yazdıqlarımız aradan qaldırılması mümkün olmayan fəsadlara gətirib çıxara bilər.

Həç vaxt unutmayın ki, bu mövzuda olan hekayələrimizlə biz real insanların başına gələn və travmaya səbəb olan hadisələrdən xəbər veririk. Xəbəri necə işıqlandıracağınıza son dərəcə diqqət yetirməlisiniz. Çünki onu təqdim etmə yolu ya gender əsaslı zorakılığa qarşı insanları və cəmiyyəti mübarizə aparmağa çağıracaq, ya da onları bunun normal olmasını qəbul etməyə yönəldəcək. Jurnalistlər məsələ ilə bağlı məlumatlılıqlarını artırmalıdırlar ki, nə barədə danışdıqlarını dəqiq bilsinlər.

GƏZ xəbərlərinin hazırlanması ilə bağlı qaydalara və etik prinsiplərə əməl etmək xəbərlərin çox oxunan və ya populyar olması üçün maneə deyil. Başqa cür desək, jurnalist populyar xəbərin və ya gender cəhətdən həssas xəbərin hazırlanması arasında seçim etməməlidir. Eyni xəbərdə bunun ikisinə də nail olmaq mümkündür. Yəni GƏZ xəbərləri gender cəhətdən həssas prinsiplərə uyğun hazırlana və eyni zamanda cəlbedici, məlumatlı, sadə və səmimi ola bilər.

Beləliklə, gəlin anlayışlardan başlayaq. Gender əsaslı zorakılıq (GƏZ) – “insanın iradəsinə qarşı törədilən hər hansı bir zərərli hərəkətdir və bu, kişi və qadın arasında sosial cəhətdən fərqlərə əsaslanır”.¹⁹

Bununla yanaşı, GƏZ ümumi termin kimi işlədilir. Burada bir sıra aktlar – zorlama, seksual zərər yetirmə, məişət zorakılığı və ya erkən nikah əhatə olunur. GƏZ termini barədə bilgisizliklə yanaşı, çox tez-tez rastlaşılan digər bir problem baş vermiş GƏZ hərəkətini olduğu kimi adlandırmamaq cəhdidir. Məsələn, zorlama əvəzinə müxtəlif ifadələrdən istifadə etmək kimi.

¹⁹ Gender Əsaslı Zorakılığa dair Müdaxilələrin Humanitar Qanuna (2015) inteqrasiya edilməsinə dair Agentliklərarası Daimi Komitənin Təlimatı

Terminologiya və anlayışlar

Zorlama	Zorlama, yəni zərərçəkmiş şəxsə, yaxud başqa şəxslərə qarşı zor tətbiq etmə hədəsi ilə və ya zərərçəkmiş şəxsin köməksiz vəziyyətindən istifadə etməklə onunla cinsi əlaqədə olma.
Seksual xarakterli zorakılıq hərəkətləri	Zərərçəkmiş şəxsə, yaxud başqa şəxslərə zor tətbiq etməklə, habelə zor tətbiq etmə hədəsi ilə və ya zərərçəkmiş şəxsin köməksiz vəziyyətindən istifadə etməklə uşaqbazlıq və ya seksual xarakterli digər zorakılıq hərəkətləri etmə.
Cinsi zorakılıq	Şəxslərə qarşı zorlama, fahişəliyə məcbur etmə, məcburi sterilizasiya və ya cinsi zorakılıqla əlaqədar digər hərəkətləri etmə.
Fiziki zorakılıq	Cinsi olmayan fiziki zorakılıq davranışları. Bura daxildir: itələmək, sürümək, vurmaq, silahla hücum və silahdan istifadə etməklə xəsarət yetirmək, qaçıрмаq və s.
Məişət zorakılığı/Yaxın şəxs tərəfindən zorakılıq	Yaxın qohumluq münasibətlərindən, birgə və ya əvvəllər birgə yaşamaqlarından sui-istifadə etməklə bu Qanunun şamil edildiyi şəxslərin birinin digərinə qəsdən fiziki və ya mənəvi zərər vurmaq. Şəxslərin birinin digərinə qəsdən fiziki təzyiq göstərməsi, yəni zor tətbiq etməklə təhlükəsizliyini pozması, döyməsi, sağlamlığına zərər vurmaq, işgəncə verməsi, azadlıq hüququnu məhdudlaşdırması.
Məcburi nikah	İstəyinə zidd olaraq şəxsi zorla ərə vermək/evləndirmək.
Erkən nikah və ya uşaq nikahı	Erkən nikah və ya uşaq nikahı 18 yaşına çatmamış şəxslərin daxil olduğu formal və ya qeyri-formal ittifaqdır. Uşaq hüquqları haqqında BMT-nin Konvensiyasına uyğun olaraq, 18 yaşına çatmamış şəxs uşaq hesab olunur. Erkən nikahlara imkan verən mədəni ənənələr, qanunlar, yoxsulluq, başlıq pulu, cehiz, dini təzyiq və sosial çətinliklər, regional adətlər, evlənməmək qorxusu, savadsızlıq və qadının pul qazanmaqla bağlı qabiliyyətinin olmasına inamsızlığı belə nikahların səbəblərindəndir.
Psixoloji zorakılıq	Mənəvi və ya emosional əzab və iztirabın verilməsi. Bura daxildir: kobud rəftar, tənqid, təhqir etmək, alçaltmaq, günahlandırmaq, saxta ittiham etmək, qorxutmaq, hədələmək, qısqanclıq, ailə, dostlar, həmkarlar, ictimai şəbəkələrdən təcrid etmək.
Resursların, imkanların və Xidmətlərin məhdudlaşdırılması	Ümumi resurslardan istifadə və onlara nəzarətə məhdudiyyətlər qoymaq, qadının bütün gəlirlərinə tam nəzarət etmək, ailənin gəlir, ehtiyat və tam xərcləri ilə bağlı məlumat verməmək, qadının təhsilinə mane olmaq, qadının məşğulluğuna icazə verməmək və ya onu işləməyə məcbur etmək, qızlar və qadınları insan alverinin qurbanına çevirmək, qızlar və qadınların ucuz əməyindən istifadə etmək, əmlakı zəbt etmək.

İnsan alveri	Zor tətbiq etmək hədəsi ilə və ya zor tətbiq etməklə, hədə-qorxu və ya digər məcburetə vasitələri ilə, oğurlama, dələduzluq, aldatma yolu ilə, təsir imkanlarından və ya zəiflik vəziyyətindən sui-istifadə etməklə, yaxud digər şəxsə nəzarət edən şəxsin razılığının alınması üçün maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər verməklə və ya almaqla insanların istismar məqsədilə cəlb edilməsi, əldə edilməsi, saxlanması, gizlədilməsi, daşınması, verilməsi və ya qəbul edilməsi (uşağın istismar məqsədilə cəlb edilməsi, əldə edilməsi, saxlanması, gizlədilməsi, daşınması, verilməsi və ya qəbul edilməsi bu maddədə göstərilən üsullardan istifadə olunmasa da, insan alveri hesab edilir).
Zərərli ənənəvi təcrübələr	Bir şəxsin zehni və ya fiziki sağlamlığına zərər verə biləcək mədəni, sosial, dini adət və ənənələr. Əksər hallarda qadın genital sünət və ya erkən/məcburi nikah kontekstində istifadə olunur. Uşaqlara və qadınlara təsir göstərən digər zərərli ənənəvi tətbiqlər arasında bağlamaq, çapıqların qoyulması, yandırmaq, markalanma, zorla kökəltmək, məcburi evlilik, “namus” cinayətləri və cehizlə bağlı zorakılıq (məsələn, başlıq pulu), ekzorsizm və ya sehrbazlığı qeyd etmək olar.
Gender əsaslı cins seçimi	Dölün cinsi əsasında hamiləliyin süni şəkildə pozulması təcrübəsi. Bu fenomen adətən qadınlar və qızlara qarşı ayrı-seçkilik olan və oğlan uşaqlarına üstünlük verilən cəmiyyətlərdə baş verir.

Mənbə: *Inter-Agency Standing Committee Guidelines for Integrating Gender-Based Violence Interventions in Humanitarian Act 2015*

Necə başlamalı

Gender Əsaslı Zorakılıq hallarının sayı kifayət qədər çoxdur. Cinsi zorakılıqdan tutmuş erkən nikaha qədər bütün məsələlər GƏZ çərçivəsində müzakirə olunmalıdır. Biz bəzi elementləri aşağıdakı bölmələrdə təfərrüatlı təhlil edəcəyik, lakin gəlin əsas prinsiplərdən başlayaq.

Əsas prinsiplər

Jurnalist kimi unutmamalıyıq ki, bizim həmsöhbətlərimiz travma və ya hər hansı zərərli davranışlardan əziyyət çəkən insanlardır və buna görə də onlar həssas qrupa aiddir. Bu səbəbdən hekayələrini yazarkən onlara çox diqqətlə yanaşmaq bizim öhdəliyimizdir.

İpucu: *Empatiya nümayiş etdirməyi heç vaxt unutma.*

Gender əsaslı zorakılıq (GƏZ) xəbərlərini işıqlandıran zaman bəzi terminləri istifadə edərkən çox diqqətli olmalıyıq. “Qurban” onlardan biridir. GƏZ-ə məruz qalan şəxs xəbərlərdə qurban kimi təsvir edilir, lakin bu, yanlışdır. Qurban kimi təsvir olunduğunu eşitməyin həmin şəxsə necə təsir etdiyini təsəvvür edək. “Qurban” əvəzinə “zərərçəkmiş şəxs” sözünü istifadə etmək daha yaxşı seçimdir. Bu insanları qurban kimi göstərmək cəmiyyətin qalan hissəsi üçün ümitsizlik təəssüratının yaranmasına səbəb olmaqla yanaşı, müsahibin və çox ehtimal ki, digər zərərçəkənlərin həyatlarını əzmlə davam etmək istəyinə mənfi təsir göstərə bilər.

İpucu: Söz seçimi: “qurban” – Xeyr, “zərərçəkmiş” – Bəli.

Bir xəbər üzərində işləməyə başlayanda ilk növbədə onun nəyə diqqət yetirdiyini müəyyənləşdirin. Bu hekayəni nəql etməkdə əsl məqsəd nədir? Hansı təfərrüatlara məhəl qoyulmur, hansılar lazımsız yerə vurğulanır?

Bu, GƏZ-lə bağlı xəbərdirsə, adi bir cinayət xəbəri olaraq verilməməlidir. GƏZ barədə məlumatlılığın artırılmasına nail olmaq üçün araşdırma aparın, vəzifəli şəxslər, QHT-lər və s.-dən məlumatlar toplayın. GƏZ-lə bağlı daha geniş mənzərəni göstərmək üçün bu məlumatları hekayənizə əlavə edin. Hər bir xəbərə gender cəhətdən həssas prizmadan baxmağa və GƏZ-in tez-tez baş verdiyini vurğulamağa çalışın (əgər tez-tez baş verirsə).

İpucu: Fokusu itirmə, öz yol xəritəni hazırla.

Bir jurnalist kimi biz, şübhəsiz, 5W1H qaydasını bilirik. Lakin GƏZ barədə xəbər hazırlayarkən bəzən bu qaydanı kənara qoya bilərik. Kimliyini gizli saxlamağı üstün tutanın adını yazmaq, şəxsiyyəti bəlli edəcək ətraflı məlumat vermək və ya partnyoru tərəfindən zorakılığa məruz qalmış qadınla bağlı xəbərlərdə qadınların sığınacağıının ünvanını açıqlamaq bərpası mümkün olmayan ciddi fəsadlara gətirib çıxara bilər.

Zərərçəkmiş şəxsi qorumaq məqsədilə xəbərlərdə onun adı, yaşı və yeri barədə məlumat dəyişdirilə bilər. Bəzən xilas olan şəxs kimliyini açıq şəkildə paylaşmaq istəyə bilər, yaxud əksinə. Bununla belə, hətta qanunla zəruri sayılmasa da, həmişə onlardan yazılı icazə alın.

İpucu: Daim məxfiliyə hörmət edin. Heç bir zaman bütün təfərrüatları paylaşmayın.

Əməl etməli olduğunuz qaydalar

GƏZ barədə xəbər hazırladığımız zaman hekayənin ağırlığından təsirlənə bilərik, yaxud yazarkən sözlər arasında itə bilərik və bu halda özümüzü bir psixoloq, hakim və ya hekayə söyləyən mövqeyində hiss edə bilərik. Amma bu, bizim vəzifəmiz deyil! Bizim işimiz yalnız xəbəri çatdırmaqdan ibarətdir.

Bizim hekayələrimiz heç vaxt gender rollarını və mənəvi dəyərləri bəhanələr kimi istifadə edən ifadələri ehtiva etməməlidir. Təcavüzlə bağlı günahın hansı tərəfə aid olduğuna dair heç bir qeyri-müəyyənlik və ya çaşqınlıq olmamalıdır, cinayət məsuliyyəti onu törətmiş şəxsin üzərində olmalıdır. Xilas olan şəxsin zorakılığa layiq olduğu təəssüratını oyada biləcək məlumatları istifadə etməkdən çəkinin. Qısa əmək geyinmək, gecəyarısı küçədə olmaq, evlənmədiyi birisi ilə cinsi əlaqədə olmaq, seks işçisi olmaq və digər bu kimi hərəkətlər şiddət üçün bəhanə kimi göstərilə bilməz.

İpucu: *Heç bir zaman üzərinizə psixoloq və ya hakim vəzifəsini götürməyin.*

GƏZ kazuslarında əldə etdiyiniz məlumatlar qeyri-dəqiq ola və fərziyyəyə, dedi-qodulara əsaslanı bilər. Jurnalist kimi vəzifəmiz xəbərləri hazırlayarkən mümkün olan ən dəqiq məlumatı toplamağa çalışmaqdır və biz bunu müxtəlif mənbələri yoxlayaraq edirik.

Xəbərləri yalnız cinayəti törədən şəxsin ifadəsinə əsasən yazmayın. Birtərəfli məlumatın istifadə edilməsi mövcud ön mühakimələri gücləndirə və ya yenilərinə yarada bilər.

İpucu: *Hekayəniz dəqiq olsun.*

Zorakılığın detallarının böyük ehtimalla hekayə şəklində açıqlanacağına görə GƏZ xəbərlərinin ifadə dili bitərəf və bulvar jurnalistikasında istifadə edilən dildən uzaq olmalıdır.

Hekayə sensasiya şəklində yazılmamalı, dramatikləşdirilməməli, pornoqrafiya və romantikaya çevrilməməlidir. “Gizli sevgi”, “dəli sevgi” və “qadağan olunmuş sevgi” kimi ifadələrdən də qaçmaq lazımdır.

Cinsi əlaqənin və zorakılığın lazımsız təfərrüatlarına xəbərlərdə yer verilməməlidir. Əks təqdirdə xəbərlər GƏZ-in yenidən təkrarlanması üçün bir vasitəyə çevrilə bilər.

Zorakılıq hərəkətinə haqq qazandıra və ya zorakılıq törədən şəxsə qarşı empatiya yarada biləcək cümlələrin işlədilməsi jurnalistlərin bilməli olduğu risklərdəndir. Ancaq onu bir canavar kimi göstərmək də təqdir edilən seçim deyil, çünki bu, ictimaiyyət arasında linç duyğusu yarada bilər. Zorakılıq törədən şəxsi “canavar” kimi təsvir etmək onu marjinalaşdırı bilər. Lakin unutmamalısınız ki, GƏZ kazuslarında zorakılıq törədənlərin əksəriyyəti qadınların qohumlarıdır və “ruhi xəstəlik” bəhanəsi ilə bu hərəkətlər “normallaşdırıla” bilər.

Diqqət! Cinsi zorakılıqla bağlı xəbərləri necə hazırlamalı

GƏZ xəbərlərini əhatə edən əsas prinsiplər cinsi zorakılıq xəbərləri üçün də istifadə olunmalıdır. Lakin vurğulanması lazım olan bəzi fərqli və xüsusi məqamlar da var.

Cinsi zorakılıq hərəkətləri razılıq olmadan törədilmiş cinayətlər kimi müəyyən edilir. Cinsi zorakılıq həmçinin pornoqrafiyanı, internetdən sui-istifadəni, cinsi təcavüzü və mütləq olaraq fiziki zədələrlə nəticələnməyən zərərin digər formalarını ehtiva edə bilər.

Cinsi zorakılığın daha geniş yayılmış forması hansısa bir tanış və ya ailə üzvü tərəfindən törədilən zorakılıqdır. Cinsi zorakılıq insan həyatını həmişəlik dəyişir və media cinsi zorakılıq xəbərlərinin işıqlandırılmasında mühüm rol oynayır.

Cinsi təcavüzdən xilas olmuş şəxsdən necə müsahibə almalı²⁰

Jurnalistika asan iş deyil. Bu növ fəaliyyət zamanı çox çətin situasiyalara rast gəlinir və cinsi təcavüzdən xilas olan şəxslə müsahibə, əlbəttə ki, çətin işlərdən biri ola bilər. Bu zaman yardımçı ola biləcək bir neçə ipucu var:

- İsterika və şok vəziyyətində olan birindən müsahibə almayın, onun dostu və ya ailə üzvündən müsahibə alın və daha sonra zorlanmadan xilas olan şəxslə ünsiyyət yaradın.
- Qadın xilas olanların kişilərə, kişilərin isə qadınlara hekayələrini danışmaqda çətinliyi ola bilər. Müsahibə alan şəxsin eyni cinsdən olmasını təmin etmək mümkün deyilsə, müsahibinizin qarşı cinsdən olan şəxsə müsahibə verməkdə rahat olduğuna əmin olun.
- Anlayışlı olun, ancaq qısa danışın. Sadə bir ifadə ilə söhbətə başlayın, məsələn: “Sənin başına gələnlərə üzüldüm”.
- Özünü və işlədiyiniz media qurumunu təqdim edin. Hazırladığınız xəbərin ehtimal edilən oxucu/izləyici auditoriyasının kimlərdən ibarət olacağını söyləyin. Müsahibənizə nə üçün burada olduğunuzu və nə istədiyinizi deyın. Ondan aldığınız məlumatlara əsasən bir reportaj hazırlamağı və ya dərc etməyi planlaşdırdığınızı başa düşməsinə təmin edin.
- Müsahibənizə özü istəmədiyi təqdirdə adını istifadə etməyəcəyinizi anladın. Barəsində məxfiliyi qoruyacağınızı qeyd edin.
- “Qeydə alınır” və “Qeyddən kənar” ifadələrinin nə demək olduğunu izah edin. Müsahibə aldığınız şəxsə müsahibə zamanı zəruri olduqda bu ifadələri necə istifadə etməsinə anladın ki, hansı məlumatı dərc etməyəcəyinizi biləsin.
- “Təcrübəniz haqqında danışın” kimi açıq bir sualla söhbətə başlayın.
- Müsahibinizin gözlərinə baxın. Təfərrüatlar sizi şoka salsada, emosional olmayın. Özünü və ya müsahibinizin dincəlməsi, yaxud sakitləşməsi üçün fasilə verin.

²⁰Cinsi zorakılığa dair xəbər hazırlama. Jurnalistlər üçün təlimat:

<http://www.speakupspkout.internews.org/?q=section-2-concepts-skills-and-tools/interviewing-people-who-have-been-raped>

İpucu: *Jurnalist olaraq yaxşı anlayırıq ki, bəzən həssas məsələlər barədə problem yaratmadan danışmaq çox çətin ola bilər. Zorlanma barədə məlumat vermək çox çətinidir, çünki hekayə dərc edildikdə təcavüzdən xilas olmuş qadınlar öz cəmiyyətlərindən kənarlaşdırılma ilə üzləşə bilərlər. Buna görə də xəbər mütəxəssislərindən bu çətinliklərlə işləmək və belə mühüm məsələlərin əhatə olunması üçün öz yaradıcı üsullarını icad etmək tələb olunur.*

Cinayət üçün “şok”, cinsi zorakılıq üçün “iyrənc hərəkət” və ya uşaq istismarı üçün “utancverici” kimi ifadələri heç vaxt istifadə etməyin. Bu yanaşma zorakılığın istisna kimi görünməsinə təmin edərək ictimaiyyətin diqqətini müəyyən faktlara yönəldir, digər halları isə gizlədir. Bu cür təqdimat zorakılığı normallaşdırır, çünki “şok cinayətlər” olmayan cinayətlərə ictimaiyyət reaksiya vermir.

Qadın qətli ilə bağlı xəbərləri necə hazırlamalı

Qadınlara qarşı zorakılıq bir sıra əməlləri əhatə edir: şifahi zorakılıqdan tutmuş psixi zorakılığın digər formalarına, gündəlik fiziki və cinsi istismara kimi. Bu spektrin ən son həddi qadın qətlidir, sadəcə qadın və ya qız olduqları üçün qadın cinsinin nümayəndələrinin qəsdən öldürülməsi.

Əgər hələ də şübhələriniz varsa, özünü bu sualı verin: “O, kişi olsaydı, öldürülərdimi?”

Qadın qətli ilə bağlı xəbərləri hazırlayarkən GƏZ xəbərlərinin əsas prinsiplərini tətbiq etmək lazımdır. Lakin diqqət yetirmək istədiyimiz bəzi bir sıra spesifik məsələlər də mövcuddur.

Aşağıda diqqət yetirməli məqamların bəziləri təqdim olunur:

- Qadın qətli xəbərləri aydın şəkildə “qadın qətli” xəbəri kimi adlandırılmalıdır və xüsusi yolla, məsələn, eyni əsas başlıq altında, xüsusi loqo ilə təqdim olunmalıdır. Məqsəd cəmiyyətin məlumatlılığını artırmaq üçün hadisəni GƏZ adlandırmaqdır.
- Xəbərin qaynağı, xüsusilə də öldürülən qadının artıq cinayəti törətmiş şəxsin iddialarına cavab vermək iqtidarında olmadığını nəzərə alaraq, təkcə rəsmi polis qeydləri və qatilin ifadəsindən ibarət olmamalıdır.
- “Qısqanclıq zəminində qətli”, “şərəf naminə qətli”, “o dedi ki, onu çox sevdi”, “barışıq təklifinə rədd cavabı gəldikdə o, özündən çıxdı” kimi ifadələri heç vaxt istifadə etməyin. Qatilə – cinayəti törədən şəxsə qarşı anlayış nümayiş etdirməyin. Unutmayın ki, sevgi səbəbi ilə qətl olmur, yalnız yaşama hüququnun pozulması olur. Romantikləşdirilmiş zorakılıq qətl əməlini legitimləşdirir.
- Həmçinin cinayəti törədən şəxsi “psixoloji cəhətdən qeyri-stabil” kimi göstərməkdən də çəkinmək lazımdır.

- Kişi partnyor tərəfindən mütəmadi zorakılıq hallarının davamı olaraq törədilmiş zorakılıq və qətl ani baş vermiş bir hadisə deyil. Biz qətl hadisəsindən əvvəl hər hansı döymə və/və ya zorakılıq hallarının baş verib-vermədiyini nəzərə almalıyıq. Bunu “qəzəb partlaması” adlandırmaq yanlışdır. Əvvəl baş verənləri və müvafiq dövlət məmurlarının vəzifələrini yerinə yetirib-yetirmədiklərini qeyd etmək vacibdir.
- Qadın qətli və GƏZ xəbərləri ilə bağlı yazarkən bunun ictimaiyyətin problemi olduğunu unutmamalıyıq. Təhlükədə olan qadınların və ya uşaqların müdafiəsinə məsul dövlət qurumlarının öhdəlikləri xəbərlərdə xatırladılmalıdır. Müəyyən məhkəmə iddialarını təqib etmək və onlar barədə xəbər hazırlamaq GƏZ məsələlərini gündəmdə saxlamağın effektiv yoludur.
- GƏZ-dən xilas olanlar çox həssas insanlardır və peşəkar yardım onlara, həqiqətən, kömək edə bilər. QHT-lər və GƏZ-dən xilas olanlarla işləyən təşkilatlar da xəbərlərdə qeyd edilməlidir.

Uşaqlardan necə müsahibə almalı

Əslində, prinsip etibarilə uşaqlardan müsahibə götürmək o qədər də təqdir olunası hal deyil. Lakin müəyyən hallarda jurnalistlər buna gedə bilərlər. Əgər belə bir zərurət yaranıbsa, müsahibə heç bir halda uşağın valideyni və ya himayədarı, bəzi hallarda isə müəllimi və ya uşaqların müdafiəsi təşkilatının əməkdaşlarından biri olan yetkin şəxsin iştirakı təmin edilmədən aparılmamalıdır.

Erkən nikahla bağlı xəbərləri necə hazırlamalı

Erkən nikah insan hüquqlarının pozulmasıdır. Erkən evləndirilən qızlar erkən hamiləlik kimi bir çox çətin vəziyyətlərlə üzləşir.

Biz ilk növbədə yaşı 18-dən aşağı şəxslərin (müvafiq milli qanunvericilikdə əksi qeyd edilmədikcə) uşaq hesab olunduğunu unutmamalıyıq. Uşaq, erkən və məcburi nikahlar gender əsaslı zorakılıqdır.

Erkən nikahla bağlı xəbər hazırlayarkən:

- Erkən nikahların “cinayət” olduğunu vurğulamalıyıq;
- Seksizm və ya seksist yanaşmaları ehtiva edən ifadələri istifadədən qaçmalıyıq;
- Məcburi nikah probleminin mövcud olduğuna (yayılma və dərinliyi) ictimaiyyəti inandırmaq üçün real həyatda baş vermiş hekayələr vacibdir. Bununla belə, qadın və qızlar üçün öz təcrübələrini yada salmaq ağırlı ola bilər;
- Erkən yaşda ailə qurmağa məcbur edilən və bu evlilikdən özünü qurtarmağı bacaran qızların hekayələrinin dərc olunması digər qadınları ruhlandırmağa bilər. Lakin bu, eyni vəziyyətdə olan bütün qızların eyni təcrübə yaşayacağı təəssüratını yaratmamalıdır.

Gender əsaslı cins seçimi ilə bağlı xəbərləri necə hazırlamalı

Gender əsaslı cins seçimi hətta doğulmazdan öncə qız uşağına qarşı edilən ayrı-seçkilikdir. Lakin bununla bağlı reportaj hazırlayarkən biz qadınların təhlükəsiz abort xidmətlərindən istifadə hüququna zərər yetirmədiyimizə əmin olmalıyıq.

Hindistanda Reproduktiv Hüquqlar üzrə Mərkəzin hesabatında qeyd olunduğu kimi, gender əsaslı cins seçimi barədə həssas, məlumatlı və balanslı qoruyan xəbərlər dərin kökləri olan gender əsaslı zorakılıq və gender ayrı-seçkiliyinin aradan qaldırılmasında, qadınların təhlükəsiz abort xidmətlərindən istifadə imkanlarının təminatında yardımçı ola bilər.²¹ Bu cür diqqətli şəkildə hazırlanmış reportaj reproduktiv sağlamlıq terminologiyası ilə bağlı ictimai məlumatlılığı artırır.

Jurnalistin müvafiq terminologiyanı bilməsi və ondan istifadə etməsi də məsələnin effektiv şəkildə təsvir olunması üçün vacibdir. Gender əsaslı cins seçimi mövzusunda xəbər hazırlayarkən biz “dölün qətli” və ya “qətl” kimi sözlərin istifadəsindən çəkinməliyik. Çünki bu cür sözlər məsələyə aydınlıq gətirmək əvəzinə, oxucular arasında qadınların hamiləlik və ya dölə qarşı pis fikirdə olduğunu aşılamaq bilən emosiyalar doğurur. “Doğulmamış uşaq” ifadəsini işlətmək də doğru deyil. Çünki bu, dölün şəxsiyyətləşdirilməsinə gətirib çıxarır və hüquqi baxımdan düzgün termin deyil.

Çəkinməli olduğumuz digər bir termin selektiv abortdur. Çünki bu, cinsin müəyyən edilməsini aborta bağlayır və əksər hallarda guya bütün abortların selektiv olduğu fikrinin yaranmasına rəvac verir. Əslində isə, bu, doğru deyil. Selektiv abort əvəzinə biz gender əsaslı cins seçimi terminindən istifadə etməliyik. Belə ki, bu ifadə cins seçiminin sosial aspektini vurğulayır.

Onu da da yadda saxlamaq vacibdir ki, gender əsaslı cins seçimi barədə xəbərlər üçün istifadə olunan dil qadınların təhlükəsiz abort xidmətlərinə çıxışına mənfi münasibət yaratmamalıdır.

Belə xəbərlərin diqqət mərkəzində gender baxımından qərəz və patriarxal dəyərlər olmalıdır. Gender əsaslı cins seçimi mövzusunun oğlan uşaqlarına üstünlüyün verilməsi, gender ayrı-seçkiliyi və GƏZ kontekstində işıqlandırılması vacibdir. Qız uşağı və qadına dəyərlə əlaqəli məsələlər də araşdırılmalıdır.

İpucu: Müvafiq təhsilli və diplomlu kadrlar tərəfindən həyata keçirildikdə abort təhlükəsiz tibbi bir prosedurdur. Bu baxımdan ana sağlamlığı, ana ölümü və ya doğulan uşaqlar arasında cins nisbətinin pozulması ilə bağlı xəbərlərdə Azərbaycanda abortun geniş əhatəli şərtlərdə qanuni olduğunu, lakin gender əsaslı cins seçiminin bir çox problemlərə səbəb ola biləcəyini vurğulamaq vacibdir.²²

²¹<http://populationfirst.org/PDF/6-Media-Kit-Style-Guide.pdf>

²² Ətraflı məlumat üçün: https://azerbaijan.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/GBSS_Azerbaijan_ENG.pdf

İpucu: Qadın və onun partnyoru bir sıra səbəblərdən hamiləliyə son vermək qərarına gələ bilər. Abort əxlaqsız hərəkət kimi təsvir olunmamalıdır. Çünki bu cür korrelyasiya abortun və abort edən qadınların damğalanmasına gətirib çıxara bilər.

İpucu: Abortla bağlı xəbər hazırlanan zaman bir çox hallarda diqqət qadınlara və ya qayınanaya yönəlidir. Halbuki oğlan uşağına üstünlüyün verilməsi həm qadınların, həm də kişilərin rol oynadığı güclü sosial və ailə təzyiqlərindən irəli gəlir.

Həyat tərzilə bağlı xəbərləri necə hazırlamalı

Həyat tərzilə bağlı xəbərlər ümumi auditoriya arasında ən rəngarəng və bəlkə də, ən çox oxunan/izlənilən xəbərlərdir. Bu səpkili xəbərlər məzmunundan asılı olmayaraq, gender cəhətdən həssas jurnalistikada geniş yer tutur.

- Həyat tərzilə bağlı xəbərlər hazırlayarkən şəxsin insan hüquqları pozulmamalıdır. Şəxsi həyat və məxfiliyə hörmət olunmalıdır.
- Qadın bədənini ilə əlaqəli seksist dildən hər vəchlə çəkinmək lazımdır.
- Sinə, dodaqlar, ayaqlar kimi qadın bədəninin müəyyən hissələrinə diqqət yönəldən görüntülərdən istifadə edən həyat tərzilə bağlı xəbərlər oxucunun marağını qazanmaz, üstəlik əks nəticə verə bilər.
- Klşelər hər yerdə var, lakin biz onlara ən çox həyat tərzilə bağlı xəbərlərdə rast gəlirik. Jurnalistlər xəbəri dayazlaşdıran klşelərdən istifadə etməməlidirlər.
- Cəmiyyətdə gender cəhətdən həssaslıq barədə məlumatlılığı artırmaq məqsədilə hər bir xəbərə gender cəhətdən həssas baxış bucağı daxil edilməlidir.

Haşiyə 4

GƏZ-LƏ BAĞLI HEKAYƏNİ İŞIQLANDIRARKƏN NƏZƏRƏ ALINMASI TƏLƏB OLUNAN ETİK PRİNSİPLƏR

Dəqiqlik

Jurnalistlərin müsahibələrində həssaslıq olmalıdır. Onlar həm də hazırladıqları reportajların faktiki doğruluğuna əmin olmalıdırlar. Dilin dəqiqliyinə üstünlük verilməlidir.

Ədalətlik

Jurnalistlər müsahibə aldıqları şəxslərə qarşı ədalətli və dürüst olmalıdırlar. GƏZ-ə məruz qalmış insanlarla söhbət edərkən jurnalistlər həssas ola bilən xəbər qaynaqlarını qorumaq üçün məsuliyyət daşıyırlar.

Qərəzsizlik

Biz xəbəri hazırlayanlarıq. Odur ki, bizim işimiz mühakimə və ya ayrı-seçkilik etmək deyil. Jurnalistlər istəmədən təqsirin yönünü təcavüzkardan uzaqlaşdırma biləcək detallar əlavə edərkən son dərəcə diqqətli olmalıdırlar.

Məlumatlandırmaq öhdəliyi

Şəxsi məlumatların həddindən çox istifadəsi xəbəri sensasiyalaşdırma bilər. Bundan çəkinmək lazımdır.

Məxfiliyin qorunması

GƏZ-dən xilas olanlar və onların yaxınlarının məxfiliyini tam şəkildə qorumaq üçün biz onların “tapmaca identifikasiya”sını²³ da verməkdən çəkinmək məqsədilə məlumatı necə təqdim etdiyimizə qarşı diqqətli olmalıyıq.

Xəbər qaynaqları

Xəbər mənbələrinin qorunması ilə bağlı jurnalistikanın əsas prinsipi GƏZ barədə xəbərlər üçün çox vacibdir. Məsələn, kişi tərəfindən törədilən zorakılıqla bağlı dərc edilən xəbərdə qadın sığınacaqlarının ünvanını açıqlamaq ciddi fəsadlara səbəb ola bilər. Xüsusilə “şərəf naminə törədilmiş cinayətlər” barədə xəbər hazırlayarkən diqqətli olmaq lazımdır.

Zərər verməyin

Bu prinsipin üç tərəfi var:

- Travma almış, zorakılığa məruz qalmış və s. bu kimi qəbildən olan insanlara qarşı həssaslıq göstərmək;
- Subyekt və ya müsahibə alınan şəxsin media ilə əməkdaşlıqda təcrübəsiz ola biləcəyini düşünmək;
- İctimaiyyətin məlumat almaq hüququ ilə şübhəlinin ədalətli mühakimə hüququ arasındakı balansı yaxşı anlamaq.

GƏZ-dən xilas olanlarla işləyərkən biz həmişə onların ehtiyaclarını prioritetləşdirməli və yuxarıda sadalanan prinsiplərə əməl etməliyik.²⁴

Şəkil/video/vizual materialın düzgün seçilməsi

Hər bir jurnalist onlayn, çap mediası və ya televiziya işləməsindən asılı olmayaraq, xəbərlərinin ən populyar xəbərlər siyahısına salınmasını və ya sosial mediada geniş paylaşılmasını istəyir. Bizim şəkil, qrafik və ya kamera görüntüsü seçimimiz son dərəcə vacibdir. Çünki onlar hekayəni gücləndirir və bəzən sözlərdən daha effektiv olur. Bununla

²³“Tapmaca identifikasiya”(Jigsaw identification) – xüsusən şəxsiyyətinin qanuni səbəblərə görə gizli saxlanması nəzərdə tutulduğu təqdirdə iki və ya daha çox mənbədən alınan iki və ya daha çox fərqli məlumat parçasından istifadə edərək kiminsə şəxsiyyətini müəyyən etmə qabiliyyəti

²⁴Suriya böhranı zamanı gender əsaslı zorakılığa dair xəbər hazırlanması: Jurnalistlər üçün Əl Kitabçası. BMT-nin Əhali Fondu, 2014: <https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/UNFPA%20Journalsits%27s%20Handbook%20Small%5B6%5D.pdf>

yaşaşı, bir jurnalist kimi biz bilirik ki, istifadə etdiyimiz vizual material nə qədər cəlbedici olsa, o qədər çox reyting, klikləmə və ya paylaşma əldə edəcək.

Lakin əgər biz xəbərlərimizi gender cəhətdən həssaslıq baxımından təkmilləşdirmək istəyiriksə, bəzi mövcud tələblərlə üzləşməmək üçün çox diqqətli olmalıyıq. Həmçinin bəzi etik mülahizələr də mövcuddur ki, bu məsələdə həssas olduğunu iddia edən bütün jurnalistlər onları nəzərə almalıdır. Bunlardan ən vacibi gender əsaslı zorakılıqdan xilas olanların kimliyinin məxfi saxlanmasıdır. Jurnalistlər əvvəlcədən özlərindən razılıq almadan onların şəkillərini heç vaxt paylaşmamalı və ya xilas olanın kimliyini onun icazəsi olmadan açıqlaya biləcək təfərrüatları lentə almamalıdır.

Bununla belə, biz bir çox hallarda vizual vasitələr üçün piksellənmiş şəkillər və ya maskalanmış səslər kimi digər texnikalardan istifadə edə bilərik. Yenə də onlardan istifadə edərkən bir az daha diqqətli olmalıyıq. Çünki gözdən qaçan hansısa detal xilas olanın kimliyini üzə çıxara bilər. Bu cür diqqətsizlik isə bərpası mümkün olmayan nəticələr törədə bilər.

İpucu: Gender əsaslı zorakılıqdan xilas olmuş şəxsin anonimliyini hər zaman qoruyun.

Nələri etməməli

Gender əsaslı zorakılığa dair xəbərləri hazırlayarkən müəyyən klişeləri yenidən yaradacaq şəkillərin seçilməsindən çəkinməliyik. Döyülmüş qadın şəkli, qadının zəif halda təsvirindən istifadə və qondarma şəkillər zorakılığın təsvir olunması zorakılığı təkrarlayır, travma almış qadınların həmin təcrübəni bir daha yaşamasına səbəb olur, sonda qadınların imicinə zərər verir və zorakılığı normal bir hal kimi qəbul etdirir.

İpucu: Klişələrdən uzaq durun və qadınları zəif olaraq təqdim etməyin.

Bu şəkil Türkiyənin ən böyük qəzetlərinin birində dərc edilib və Türkiyə mətbuatında geniş müzakirələrə səbəb olub²⁵. Baş redaktor bu şəkildən istifadə etməsini əsaslandırarkən bildirib ki, burada məqsəd GƏZ-i sadəcə döyülmüş, gözlərinin altı qaraldılmış qadınlar kimi görən cəmiyyəti sarsıtmaq və bununla da GƏZ-lə mübarizə sahəsində məlumatlılığı artırmaqdan ibarət olub.

Hətta xoş niyyətlə belə GƏZ-dən xilas olmuş qadının şəklini heç vaxt istifadə etməyin. Buna zərurət yaranarsa, xilas olmuş qadının zorakılıq baş verdikdən sonra deyil, əvvəl çəkilmiş şəklini istifadə edin.

GƏZ-lə bağlı xəbərlərdə qətlə yetirilmiş qadının bədəni göstərilməməlidir, ifşa edilməli biri varsa, o da təcavüzkarıdır. Biz zorakılığı normallaşdıran şəkillərdən istifadə etməməliyik.

İpucu: *Zorakılığa məruz qalmış qadını deyil, təcavüzkarı ifşa edin.*

Vizual mediada cinsi zorakılıq hallarını işıqlandıran zaman insidentin göstərilməsi xilas olanların itirabını daha da gücləndirə bilər. Hekayənin bu şəkildə təsviri həmçinin GƏZ-ə meyilli olan insanları həvəsləndirmək riskini yarada bilər.

Unutmamalıyıq ki, mövzuyla əlaqədar həm sosial media səhifələrindən, həm də ekspertlərdən/şahidlərdən əldə edilən fotosəkillərin istifadəsi üçün yazılı razılıq almaq lazımdır.

²⁵Habertürk, 7 oktyabr 2011

Mənbə: <https://sputniknews.com/asia/201904151074151436-pakistan-women-alleges-rape-policeman/>

GƏZ xəbərlərinin, zorlama və ya cinsi zorakılıq hallarının bu cür fotolarla dərc olunması yanlışdır. “Seksual pozalar” olan fotolardan da istifadə etməməliyik. Neytral bir fotonun istifadəsi bütün zamanlar üçün daha münasib seçimdir.

İpucu: GƏZ barədə xəbərlər üçün seksual hisslər oyadan şəkillərdən heç vaxt istifadə etməyin.

Tez-tez rast gəlinən geniş yayılmış təcrübələrdən biri də odur ki, xəbər departamentində əsasən kişi rəhbərlər GƏZ xəbərlərinin cəlbedici şəkillərlə təqdim edilməsini məqbul sayır, əks halda onların verilməsini istəmirlər.

Türkiyədə baş vermiş bir hadisədən misal göstərək: bu misal 70 yaşlı kişinin 14 yaşlı qızla evlənməsi ilə bağlıdır. Əlbəttə ki, bu evlilik yalnız dini nikahla və qızın ailəsinə müəyyən məbləğ ödənildikdən sonra baş tutub. Qonşuların şikayəti əsasında məhkəmə prosesinin başlamasına baxmayaraq, bu xəbər mətbuatda işıqlandırılmayıb. Səbəb isə qızın hicab bağlaması və kifayət qədər gözəl olmaması idi.

Zorakılıqla bağlı insidentlər barədə xəbər hazırlanması zamanı biz təcavüzkarla zorakılığa məruz qalmış qadının toyundan, yaxud da bir-birlərinə aşıq kimi göründükləri keçmiş günlərdən foto və ya videoları dərc etməməliyik. Bunlar təkcə məsələnin ağırlığını və zorakılıq hadisəsinin təsirini azaltmır, bunun həm də faktiki baş vermiş insidentlə heç bir əlaqəsi yoxdur.²⁶

²⁶KADIN VE MEDYA, Toplumsal Cinsiyet Eşitlikçi Haber Kılavuzu, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti
https://www.tgc.org.tr/images/kadin_ve_medy_a_kilavuz.pdf

Gender cəhətdən həssas jurnalistika cəmiyyətdə qadın qavrayışının yenidən formalaşdırılması istiqamətində əlavə səylər göstərməlidir. Təəssüf ki, həyat tərz, iqtisadiyyat, zorakılıq və s. kimi bütün növ xəbərlər üçün seksual hisslər oyadan və qadının əleyhinə seksist bədii dilə xidmət edən çılpəq qadın şəklinin istifadəsi, demək olar ki, bütün media qurumlarında geniş yayılmış bir təcrübədir.

İç çamaşırı tükətimi 10 yılda 3'e katlandı

Yillik iç çamaşırı satışı 2 milyon adedin üzərində olan Dağı Giyim'in Yönetim Kurulu Başkanı Mahmut Nedim Koc, Türkiye'de tüketim alışkanlıklarının değiştiğini söyledi. Koc, "10 yıl önce tek seferde 1 çamaşır alınırdı, bugün 3-4 adet satıyoruz" dedi

1983'te kurulan ve Türkiye'nin en köklü markaları arasında yer alan Dağı, 10 yılda cirosunu 10'a katladı. İlk mağazasını 1989'da İstanbul Sisi'de açan ve 2004'te el değiştiren Dağı Giyim'in Yönetim Kurulu Başkanı Mahmut Nedim Koc, 8 mağazayla devraldığı Dağı'yı 47 mağazaya ulaştırıldığını söyledi. Koc, yüzde 32-35'lik artış olan mayısın 2013'te yüzde 25 büyümeye ve 30 milyon TL cirosuna ulaşarak beşfoldedğini belirterek, "Bu rakam 10 yılda 10 kat büyümeye denk geliyor. Pijama ve iç çamaşırı ürün çeşitliliğini artırarak, kadın koleksiyonuna önem vererek, son yıllarda mayo ile destekleyerek Dağı'yı güçlendirdiğimize inanıyoruz. 2012'de 1.4 milyon adet erkek, 625 bin adet kadın iç çamaşırı sattık" dedi.

Türkiye'de iç çamaşırı tüketim miktarı ve alışkanlıklarında zaman içinde değiştiğini belirten Koc, "Eskiden mağazalarımızdan yapılan alışverişte pakete genelde tek ürün girerdi. Bugün 3-4 farklı ürün aynı anda alınıyor. 10 yıl evvelle kıyaslanınca bu durum çamaşırda da mayo, pijama, ev giyim kategorilerinde de benzerlik gösteriyor. Sektörün genelinde de bu yönde bir gelişim olduğunu söyleyebiliriz" dedi.

HAFIF ATLET ÜRETİYOR
Az-Ge (araştırma geliştirme) departmanının yenilikçi ürünler üretmeye çalıştığını belirten Koc, hafif atlet geliştirdiklerini ve pijamaya kıyafet için son dönemdeki olduklarını söyledi. "Normale bir atlet 30'a 1 iplikten üretilir. Ağırlığı 100-110 gramdır. Bu 50'ye 1 yılda 80 gramlık atlet ürettiği" diyen Koc, "Bu an dayanıklılık açısından yıkama testleri yapıyoruz. Bu atlet iktisat bin ten gibi olacak" şeklinde konuştu.

'Pamuklunun yerine dantel istiyorlar'

"İç çamaşırı giyiminde neredeyse tüm üretim yüzde 100 pamuk üzerine oluyor. Tazir de öyle. Bu ürünler aynı zamanda ucuzdu" diyen Mahmut Nedim Koc, son yıllarda tüketim alışkanlıklarının değiştiğini söyledi. Koc, "Eski giyim ve pamuk ürünü kaydı. Pamuklu, düz bir çamaşıra dantel eklenmesi, aksesuarlarla ve farklı stillerde süslenmesi beklenirdi. Özellikle kadınlar giyimde süslenmeye yüzde 90'ı tercih ediyorlardı. Yavaş yavaş pamuklu ürünlerin yerini dantel ürünler aldı" dedi.

5 erkekten biri slip tercih ediyor

"Sizce Katı, iç çamaşırı seçerken erkek tüketicilerin farklı renk ve modelleri tercih ettiğini, ancak belki bir kişinin kışkırtıcı tavsiyeleriyle vazgeçmediğini söyledi. Katı, "Türkiye'de erkeklerin yüzde 80'i boxer model iç çamaşırı tercih ediyor. Ancak yüzde 20'lik küçük kışkırtıcı slip kışkırtıcı ve benzeri renkleri tercih ediyor" dedi.

Mahmut Nedim Koc

3 YILDA 30 MAĞAZA İÇİN RUSYA KAPISINDA

Dağı Giyim Genel Müdür Yardımcısı Şeniz Katı da 2014'te 51 kente ulaşarak, 10'u bayiler aracılığıyla olmak üzere toplam 13 yeni mağaza açma planı olduğunu açıkladı. Türkiye'nin her ilinde en az 1

mağaza açarak istediklerini belirten Katı, yurt dışı planlarını şöyle anlattı: "KTC, Irak, Dubai, Kazakistan, Azerbaycan, Suudi Arabistan'da mağazalarımız var. Yakın zamanda Rusya pazarına girmeyi düşünüyoruz.

Mağaza franchor anlaşması yapmak için bu bir ön çalışma yapıyoruz. 3 yılda 30 mağaza açma planları var. Ancak, başlangıçta çok kaliteli mağazalarla çarşın olarak Dağı'yı ilgilendirecekler. Sonra mağazalar açılacak."

Yuxarıda verilən nümunə alt geyim istehlakında artımı təhlil edən xəbərdir²⁷ və bu, əslində, bir iqtisadiyyat xəbəri olmalı idi. Xəbər üçün alt geyimli qadın təsvirinin seçilməsi isə tamamilə əlaqəsizdir. Jurnalist olaraq biz bu cür təcrübələrə qarşı mübarizə aparmalıyıq.

İpucu: Bu bayağı seksist yanaşmanı dəyişdirməyə çalışın, əlaqəsi olmayan xəbərlərdə qadın şəkillərindən istifadə etməyin.

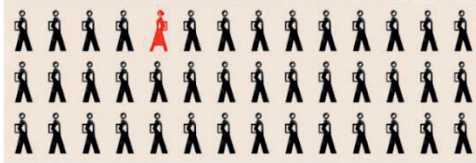
Nə etməli

Seçimlər məhdud görünsə belə, şəkillərdən düzgün istifadə etmək və onları seçməyin müxtəlif yolları həmişə var. Zorakılıqla bağlı danışarkən zorakılığı yenidən yaradan vizual materiallardan istifadə yeganə seçim deyil. Jurnalist kimi biz yarıdıcı olmanın və fərqli həll yolları tapmağın üsullarını axtarmalıyıq.

²⁷ Habertürk

GƏZ-lə bağlı xəbər hazırlayarkən uyğun şəkillər tapa bilmirsinizsə, “Burst” və “Pexels” kimi şəkil platformalarından istifadə sizə çərçivədən kənar düşünməkdə yardım edəcək.

Xəbərləriniz üçün qrafiklər hazırlayan zaman qadınları da daxil edin. Qrafiklərdə bir növ vektorun istifadəsi yalnız kişinin göstəricisi olacaq.

GƏZ barədə xəbər hazırlayarkən zorakılıqdan zərər çəkmiş qadın şəkli yerinə təcavüzkarın şəklini dərc etməliyik.

Zorakılığa qarşı bir şəkil və ya simvolun seçilməsi və insanların sıx olduğu alış-veriş yerləri, ictimai məkanlar və ya GƏZ-ə qarşı etiraz aksiyalarına aid şəkillər, yaxud videolardan istifadə də məqbul seçim ola bilər.

Çox mühüm bir qeyd: Zorakılıqdan xilas olmuş uşaqların şəkilləri heç vaxt istifadə edilməməlidir.

GENDER CƏHƏTDƏN HƏSSAS JURNALİSTİKA VƏ YENİ MEDIA

Mediada son illərdə texnologiyanın inkişafı ilə bir sıra dəyişikliklər baş verib. Çap mediası, televiziya və kitablar ənənəvi platformalara çevrilib, bəzi insanlar hətta onlara “köhnə mətbuat” kimi istinad edir.

Yeni medianın, daha dəqiq desək, Twitter, Facebook, Instagram və YouTube kimi sosial media platformalarının meydana çıxması ilə ənənəvi media kölgədə qalıb. Biz gündən-günə smartfon və kompüterlərimizdən daha çox asılı oluruq. İnsanlar məlumatları getdikcə daha çox yeni mediadan əldə edir. Sosial şəbəkələr sürətli, sabit və qısa kommunikasiyanı təşviq edir.

Şübhəsiz ki, həyatımıza təsir etmiş sosial media jurnalistlər üçün yeni bir çağırışdır. Bu, əsas mənbə və hazırladığımız xəbərlərə əlçatanlığı artıran faydalı bir vasitədir. Lakin sosial media çox məsuliyyətli şəkildə istifadə edilməlidir.

Sosial media platformalarını və gender cəhətdən həssas jurnalistikanı bir araya gətirən zaman düşünməli olduğumuz bəzi mühüm aspektlər var. Birincisi və ən əsası, gender cəhətdən həssas yanaşmanın, gender məlumatlılığının artırılması məqsədilə dil və gender perspektivini prioritetləşdirin. İkincisi, mediada və rəqəmsal məzmununda gender əsaslı zorakılıq xəbərləri, həmçinin qadınlara qarşı zorakılıq barədə xəbər hazırlayan və paylaşan zaman diqqətli olun. Əvvəlki bölmələrdə izah etdiyimiz qaydalar sosial media, xəbər saytları və rəqəmsal platformalar üçün də keçərlidir.

Sosial media: xəbərlərin əsas mənbəyi, yoxsa zaman bombası?

Sosial media xəbərlərin əsas mənbəyinə çevrilib. O həmçinin yoxlanılmamış, təhrif olunmuş, yaxud uydurma məlumatlarla zəngin, cilovlana bilməyən, hər an partlaya bilən zaman bombasıdır ki, partladıqda ətrafa sürətlə şayiə və nifrət yaya bilər.

Lakin biz jurnalistlər hər zaman həqiqət üçün istinad mənbəyi olmalıyıq. Hətta məlumat topladığımız və ya məlumatlarımızı payladığımız kanal, yaxud platformalar fərqli olsa belə, məsuliyyətimiz eyni olaraq qalır, bəlkə, daha da artır. Nəticə etibarilə, işimizi yerinə yetirərkən etik qaydalar və əsas prinsiplər sosial mediada da tətbiq edilməlidir.

GƏZ barədə xəbərlərə daha çox diqqət çəkmək məqsədilə onları xüsusi başlıq, işarə, yaxud şüarla dərc etmək və yerləşdirmək sosial mediada böyük təsirə səbəb ola bilər.

Sosial mediadan əldə etdiyimiz məlumatlar yanlış və ya səhv ola bilər. Biz internetdə dövr edən məlumatların etibarlı olmasını təmin etmək üçün istənilən rəqəmsal məzmunu daim yoxlamadan keçirməliyik. Real şəxslərin kimliyinin gizlədilməsinin asanlıqını nəzərə

alaraq biz mənbələr və paylaşdığımız məlumatlarla bağlı diqqətli olmalıyıq. Yoxlanılmamış məlumatların və ya şayiələrin yerləşdirilməsi aidiyyəti olan qadınlar və qızlar üçün pis nəticələr törədə bilər. Bu, oxucuların jurnalistə qarşı etimadını da sarsıda bilər.

İpucu: *Daim mənbələri və hesab sahiblərini yoxlayın. Onlarla birbaşa əlaqə saxlamaq və təfərrüatları özlərindən soruşmaq daha yaxşıdır.*

Biz veb-saytda paylaşılan və zorakılıqdan xilas olmuş şəxslərin kimliyini, yaxud ünvanlarını açıqlaya biləcək vizual materiallardan – şəkil və videolardan istifadə edərkən çox həssas davranmalıyıq. Xilas olanlardan, şahidlərdən, eləcə də ekspertlərdən icazə almadan onların sosial media hesablarındakı şəkillərin və ya vizual materialların istifadə edilməsi yanlışdır. Onların məxfiliyinin qorunması bizim üçün prioritet olmalıdır.

Sosial media sürətlidir, tvitləmək və məlumat yerləşdirmək çox asandır. Seksist söhbətə xidmət edən pornoqrafiya və ya şəkilləri ehtiva edən, qadınlardan vizual material kimi istifadə edən yerləşdirmələrin və paylaşımaların bir çox nümunələrini görmək mümkündür. Pornoqrafiyanın geniş paylaşılması rəqəmsal platformaların gizli gündəliklərindən biridir. Buna görə də tvitləmədən və məlumatı yerləşdirmədən öncə vizual material və ya sözləri seçərkən bunu unutmamalı və bunun üçün alətə çevrilməməliyik.

İpucu: *Paylaşım etmədən və tvitləmədən öncə iki dəfə düşünün!*

Sosial media vasitəsilə gender cəhətdən həssas məlumatlılığın yaradılması

Xəbərlərin əsas mənbələrindən birinə çevrilməklə yanaşı, sosial media bu və ya digər mövzu ətrafında cəmiyyətin məlumatlılığının artırılması və hətta səfərbər edilməsi üçün çox mühüm bir vasitədir. Sosial mediadan cəmiyyətin müxtəlif segmentlərinin istifadə etməsi gender cəhətdən həssas dilin və yanaşmanın yayılması üçün imkan yaradır.

Misal üçün, #MeToo kampaniyası²⁸ mediada başladılmasa da, illərlə məruz qaldıqları zorakılığı gizli saxlayan qadınlar arasında qorxu səddini dağıdaraq gender bərabərliyi haqqında məlumatlılığı artırıb.

Bəs jurnalist olaraq biz nə edə bilərik?

İlk növbədə biz sosial mediada gender cəhətdən həssas dildən istifadə edə bilərik. Dil bizim qavrayışımızı formalaşdıran güclü alətdir. Əvvəlki bölmələrdə izah etdiyimiz kimi,

²⁸Bu kampaniya çərçivəsində cinsi zorakılıq və təcavüzə məruz qalmış qadınlar başlarına gəlmiş hadisələri paylaşdılar. Kampaniya sosial mediada #MeToo həşteqi ilə başladılıb və 2017-ci ilin oktyabr ayında geniş vüsət almışdı.

sosial mediada genderlə bağlı neytral dildən istifadə və qərəzsiz sözlərin tətbiqi yaxşı başlanğıc ola bilər.

Yeni mediadakı vasitələrdən istifadə etməklə gender bərabərliyinə fokuslanan qısa sənədli materiallar və genderlə bağlı statistikaları açıqlayan infoqrafikaların hazırlanması geniş kütlələri məlumatlandırmağa yardım edəcək.

Sosial mediada qəzəblənmək və hissləri ifadə etmək, təhqiredici, qadına nifrət, seksizm, ayrı-seçkilik bildirən şərhlər paylaşmaq asandır. Bu cür şərhlərin silinməsi sosial media kanallarında analoji rəylərin yolverilməz olduğunu nümayiş etdirəcək.

Vizual materiallar rəqəmsal platformalar üçün, demək olar ki, əvəzsizdir. Genderlə bağlı ənənəvi stereotipləri istifadə etmək əvəzinə (məsələn, rəhbər vəzifələrdə və ya mühəndislik, proqram təminatının hazırlanması kimi peşələrdə və s. qadınların məhdud sayda şəkilləri kimi), şəkil platformalarından istifadə edin.

Gender bərabərliyini təşviq edən xüsusi sosial media hesabları, veb-saytlar və Youtube kanalları gender bərabərliyi və məlumatlılığının artırılması üçün effektiv vasitələr ola bilər.

Qadın və qızlara qarşı kiber zorakılıq və kiber nifrət

Yeni media mühiti bəzi mövcud problemləri daha da ağırlaşdırdı və həll edilməli olan yeni problemlər yaratdı. İnternet, sosial media yeni və güclü qadına nifrət və zorakılıq təhdidi alətinə çevrilib. İnternet vasitəsilə təcavüz gender əsaslı zorakılığın fərqli bir növüdür.

Qadınlar və qızlara qarşı kiber zorakılıq yeni və güclənməkdə olan bir fenomendir: aqressiv e-mailərin, mesajların göndərilməsi, başqasının şəxsi şəkillərinin və videolarının icazə alınmadan paylaşılması, trollama²⁹, hekləmə³⁰ və kiber təcavüz. Bunların qarşısını almaq məqsədilə jurnalistlər zorakılığın bu versiyasından xəbərdar olmalı, onu bildirməli və bununla bağlı məlumatlılığı artırmağa çalışmalıdır.

Qadın jurnalistlər də kiber nifrət təhdidinə məruz qalır. ATƏT-in hesabatı müəyyən edib ki: "...Dünyadakı qadın jurnalistlər və bloggerlər e-poçt ilə, şərh bölmələrində və bütün mediada qətl, təcavüz, fiziki zorakılıq və qrafik görüntü təhdidlərinə məruz qalır... Kişi jurnalistlər də onlayn zorakılığa məruz qalırlar. Lakin həm say, həm də zorakı, o cümlədən seksist və misogynist məzmun baxımından bu zorakılığın kəskinliyi qadın jurnalistlər üçün daha ciddi formadadır".³¹

Kiber zorakılığın və gender cəhətdən qeyri-həssas ifadə tərzinin bütün növləri ilə mübarizəmizdə biz bu növ dili tənqid etmək üçün sosial media platformasından yararlanmalıyıq. Belə ki, məlumatlılığın artırılması məqsədilə bir-birimizlə əməkdaşlıq etməli və bir-birimizi dəstəkləməliyik.

²⁹ Birinin kefini pozmaq və ya ondan qəzəbli cavab almaq məqsədi ilə qəsdən internetdə təhqiredici və təxribatçı çəkən paylaşımlar etmək.

³⁰ Kompüter vasitəsilə hər hansı bir sistemdə olan məlumatlara icazəsiz giriş əldə etmək.

³¹ <https://www.osce.org/fom/220411?download=true>

AZƏRBAYCAN MƏTBUATINDAKI XƏBƏRLƏRİN TƏHLİLİ³²

Vəsaitin bu bölməsində bütün zorakılıqdan zərər çəkənlərin və təcavüzkarların adları Azərbaycanda ən geniş yayılmış adlardan olan “Nigar Məmmədova” və “Azad Hüseynov” olaraq dəyişdirilib. Bizim məqsədimiz bu xəbərlərin subyekti olan insanların şəxsi məlumatlarının məxfiliyinə hörmət və riayət etməkdir.

Xəbər 1

BAKIDA SEVGİ DRAMININ ACI SONU VƏ 20 İLLİK HƏBS

Bu gün Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsində Nigar Məmmədovanı öldürməkdə təqsirləndirilən Azad Hüseynovun cinayət işi üzrə məhkəmə prosesi keçirilib.

Hakim Tamella Nəsrullayevanın sədrliyi ilə keçirilən prosesdə təqsirləndirilən şəxsə hökm oxunub.

Azad Hüseynovun vəkili çıxış edərək müdafiə etdiyi şəxsin cinayət əməlini ilk dəfə törətdiyini və bu əməli səmimi etiraf etdiyini bildirib və bunun üçün ona nisbətən yüngül cəza verməyini məhkəmədən xahiş edib. Azad Hüseynov məhkəmədə son söz deyib. O, etdiyi əməldən peşman olduğunu bildirib: “Hər gün onu düşünürəm, mən də istəməzdim belə olsun. Mən də hər gün ölürəm. Əzab içində yaşayıram”. Məhkəmə hökm qəbul edib. Azad 20 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib.

Məhkəmə prosesi zamanı təqsirləndirilən şəxs əməlindən səmimi peşmançılıq keçirdiyini bildirib. Nigar Məmmədova vəhşicəsinə qətlə yetirilib. Onun kürəyindən 8 bıçaq zərbəsi vurulub.

N. Məmmədova Xətai rayonu ərazisində yerləşən 58 saylı orta məktəbin 11-ci sinif şagirdi olub.

Qız qətlə yetirən Azad Hüseynov ifadəsində bildirib ki, hadisəni qısqanclıq üzündən törədib. Nigar Məmmədovanı sevən Azad Hüseynov məhəbbətinin qarşılığını ala bilməyib. Qız dayısı oğluna ərə gedəcəyini bildirdiyi zaman Azad belə bir addıma əl atıb. “Ya mənim olmalısan, ya da torpağın”, – deyərək Nigarı qətlə yetirib.

³²Kitabın bu hissəsində zorakılığa məruz qalan və zorakılıq törədən şəxslərin əsl ad və soyadları qeyd edilməmiş xəbərlərdə adları keçən şəxslərin fərdi məlumatlarının məxfiliyinə hörmət əlaməti olaraq uydurma ad və soyadlarla əvəzlənib. Bu bölmədə təsvir edilən 9 xəbər Azərbaycan mətbuatından götürülüb.

Bu xəbərdə problem nədir ?

Birinci problem başlıqdır. Oxucunun ilk gördüyü onun hekayəni necə qavramasına dərhal təsir edən başlıq və şəkildir. Buna görə də ilk baxışda məhz bu iki amil oxucuya təsir göstərir. Qadın qətlilə bağlı xəbər yazan zaman “Sevgi dramının acı sonu” kimi romantik sözlər seçmək yanlış yanaşmadır. Bu, hadisənin ciddiliyini azaldır.

Biz çox gənc və günahsız bir qızın həyatından bəhs edirik. O, adının xəbər başlığında çəkilməsini, həyatındakı təfərrüatları və ya dayısı oğlu ilə evlənməyə hazırlaşması faktının açıqlanmasını, ünvanının mediada dərc edilməsini istəyərdimi? Qızlarının qatilinin adını və fotoşəkillərini hər dəfə qəzetlərdə və ya İnternetdə gördükdə valideynləri nə hisslər keçirər? Zərərçəkmiş adının anonim şəkildə istifadə edilməsi prinsipinə qətl hadisələri ilə bağlı xəbərlərdə də əməl olunmalıdır.

Qatilin ifadəsini “qısqanclıq səbəbilə cinayət törədən” kimi bildirmək zorakılığın romantikləşdirilməsi baxımından yaxşı bir nümunədir. Qısqanclığın kimisə öldürmək üçün səbəb ola bilməyəcəyini unutmamalıyıq. Eyni zamanda, qatilin “Hər gün onun haqqında düşünürəm...”, “Hər şeyin belə olmasını istəməzdim...”, “Mən də hər gün ölürəm...”, “Mən ümitsizlik içində yaşayıram...” kimi bəyanatları və “qısqanclıq”ın qeyd olunması zorakılığın legitimləşdirilməsinin gizli yollarıdır.

Feilin məlum növdə işlədilməsi təcavüzkarın zorakılıq aktından cavabdeh olduğunu qeyd etmək üçün məchul növdə işlədilməsindən daha effektivdir.

Xəbərin diqqət mərkəzində zorakılıq hadisəsi olmalıdır. Lakin bu xəbərdə diqqət əsasən qatilin ifadəsinə yönəlir, bu isə oxucuda təcavüzkara qarşı empatiya yarada bilər.

Xəbərlər üçün seçilmiş fotolar zərərçəkmiş və təcavüzkarın xoşbəxt anlarını nümayiş etdirir. Lakin bu, zorakılıq hadisəsi barədə olan xəbərdir və onların “xoşbəxt günləri”ni göstərən vizual materiallar bu hekayə üçün uyğun deyil. Çünki şəkillərdə də romantik çağırışlar var.

Xəbər gender cəhətdən həssas jurnalistika perspektivindən necə yazılmalıdır?

GƏZ-lə bağlı xəbərlər xüsusi yollarla, məsələn, həmişə eyni əsas başlıq altında və ya xüsusi loqo ilə təqdim oluna bilər. Burada başlıca hədəf cəmiyyətin məlumatlılığını artırmaq məqsədilə insidenti gender əsaslı zorakılıq adlandırmaqdır.

Qatil 20 il müddətinə azadlıqdan məhrum edildi

Bu gün Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsində A.B. adlı vətəndaşı öldürməkdə təqsirləndirilən Azad Hüseynovun cinayət işi üzrə məhkəmə iclası keçirilib. Hüseynov 20 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib.

Qətl hadisəsi Bakı şəhərində baş verib. Hüseynov 17 yaşlı A.B.-ni 17 bıçaq zərbəsilə qətlə yetirib. A. B. 11-ci sinif şagirdi olub.

Hüseynov öz ifadəsində qətlə A.B.-nin başqası ilə ailə həyatı quracağını eşitdikdən sonra törətdiyini vurğulayıb.

Azərbaycanda 2008-ci ildə qadınlara qarşı zorakılıq üzrə aparılmış milli sorğu zamanı müəyyən edilmişdir ki, qadın respondentlərin dördə birinə yaxını (24%) 15 yaşından sonra həm intim partnyor, həm də intim partnyor olmayan şəxslər tərəfindən törədilən zorakılığın müxtəlif formalarına məruz qalıblar. Bununla yanaşı digər bir sorğunun nəticələrinə əsasən təxminən hər üç kişidən biri (32,5%) fiziki zorakılıq hallarını törətdiyini və qadınların 32,1%-i bu növ zorakılığa məruz qaldığını bildirib.³³

Xəbər 2

NAMUS ÜSTÜNDƏ ARVADINI ÖLDÜRƏN ŞƏXSƏ HÖKM OXUNUB

Arvadını öldürən şəxs hakim qarşısına çıxarılıb.

XYZ.com xəbər verir ki, Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsində arvadını öldürməkdə təqsirləndirilən Azad Hüseynovun cinayət işi üzrə məhkəmə iclası keçirilib.

Keçirilən prosesdə hökm oxunub. Hökmə əsasən A.Hüseynov 10 il 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrum edilib.

Qətl hadisəsi bu il Binəqədi rayonu ərazisində baş verib. A.Hüseynov həyat yoldaşı Nigar Məmmədovanı qətlə yetirib. O, ilkin ifadəsində qətlə namus üstündə törətdiyini deyib.

Bu xəbərdə problem nədir ?

“Namus üstündə qətl” ifadəsinin işlənməsi xəbərlərin adında problem yaradır. “Namus (şərəf)” qadının öldürülməsi üçün bəhanədir. Bir jurnalist kimi dildən istifadə edərkən çox diqqətli olmalıyıq. Belə bəhanələr zorakılığı legitimləşdirə və nəticə etibarilə qətl əməli üçün əsas yarada bilər. “Namus üstündə qətl” kimi ifadələrdən heç vaxt istifadə olunmamalıdır.

Unutmayın: Bu növ xəbərlər günahın bağışlanması üçün haqsız provokasiya remissiyası saydığı məhkəməyə sübut kimi təqdim oluna bilər.

³³UNFPA/AQUPDK (2018) “Azərbaycanda gender bərabərliyi və gender münasibətləri: mövcud vəziyyət və imkanlar. Kişilərin Gender Bərabərliyinə Münasibətinə dair Tədqiqatın (IMAGES) nəticələri üzrə Hesabat”, Bakı, Azərbaycan

Xəbər 3

GƏLİNİ DÖYÜB
SAÇINI QIRXDILAR – NAMUS CİNAYƏTİ

Samux rayonunda qısqanclıq zəminində qızını öldürməyə cəhdə təqsirli bilinən 1955-ci il təvəllüdlü Azad Hüseynovun cinayət işi üzrə məhkəmə prosesi başlayıb.

XYZ.az xəbər verir ki, Gəncə Ağır Cinayətlər Məhkəməsində baş tutan prosesdə təqsirləndirilən şəxs ifadə verib.

İttihama görə, hadisə 2017-ci il iyulun 24-dən 25-nə keçən gecə baş verib. 1988-ci il təvəllüdlü Nigar Məmmədovanı qayınanası və əri başqa bir kişi ilə görüşərkən tutublar.

Gəlin evdə başqa kişi ilə tutulması iddiası ilə əvvəl qayınanası və əri tərəfindən döyülüb, saç qırılıb. Sonra isə Nigar Məmmədova atası tərəfindən zorakılığa məruz qalıb.

Samux rayonunun X qəsəbəsində yaşayan Nigar Məmmədovanın atasına qızının əxlaqsız əməllərlə məşğul olması barədə məlumat verilib. O, qızının yaşadığı Y kəndinə gedərək bu məlumatları dəqiqləşdirməyə çalışıb.

Nigar Məmmədova, həqiqətən, nalayiq əməllərlə məşğul olduğunu atasına etiraf edib. Bundan sonra qızını X qəsəbəsindəki evinə gətirən atası əvvəl küt alətlə ona xəsarət yetirib, daha sonra onu boğaraq öldürmək istəyib.

Ancaq atası qızı Nigar Məmmədovanı müəyyən səbəblərdən öldürə bilməyib. Zərərçəkmiş təcili xəstəxanaya çatdırılıb.

Məhkəmədə ifadə verən Nigar Məmmədovanın atası elan olunmuş ittiham üzrə özünü təqsirli bilib.

Bu xəbərdə problem nədir ?

Bu xəbərin mətnində istifadə olunan dil kifayət qədər problemlidir: “namus

cinayəti” ifadəsinin başlıqda verilməsi, adların, ünvanların tam verilməsi, zorakılığın “küt alətlə ona zərər yetirdi və sonra onu boğmağa çalışdı” kimi təfərrüatlarla təsviri və “mənəvi dəyərlər”in qeyd olunması təcavüzkar üçün bəhanədir.

“Nalayiq əməllər”lə bağlı iddia belə başa düşülə bilər ki, zərərçəkmiş özü hadisəyə rəvac verib. Biz burada çox diqqətli olmalıyıq, çünki zərərçəkənlər onların başlarına gələnlərə görə heç bir zaman qınanmamalıdır.

Bununla yanaşı, bu xəbər yalnız birtərəfli nəql edilib. Biz bundan çəkinməliyik.

Xəbər 4**ARVADINI BAŞQASI İLƏ TUTAN KİŞİ:
“ÖLDÜRMƏK İSTƏMİRDİM” KEÇMİŞ ARVADINI MOTELDƏ
9 BİÇAQ ZƏRBƏSİ İLƏ ÖLDÜRƏN KİŞİ DANIŞDI**

Keçmiş həyat yoldaşını qətlə yetirən şəxs saxlanıldı. Azad Hüseynovun xoşbəxtlikdən faciyyə aparan ailə həyatı tam 11 ay davam edib. Həyat yoldaşı 26 yaşlı Nigar Məmmədova ilə nikahdan iki övladı olan Azad ötən il rəsmi qaydada həyat yoldaşından boşanıb. Lakin ayrılan cütlük eyni evi paylaşılırlar.

Azadın dediyinə görə, yoldaşı ilə boşanmasına səbəb onun, yəni Nigar Məmmədovanın gizli-gizli kimlərsə görüşməsi olub. Hadisə günü isə hava almaq üçün Azad yaşadığı Biləcəri qəsəbəsidəki parka gedib. Elə bu vaxt gözü keçmiş həyat yoldaşı Nigara sataşılıb, özü də başqa bir avtomobildə.

Azad yoldaşını başqa bir şəxsin VAZ 2107 avtomobilində görüb arxasınca getdiyini deyir.

Bundan sonra Azad onların həmin moteldən qaçmasının qarşısını almaq üçün keçmiş həyat yoldaşının gəldiyi avtomobilin təkərlərini partladıb. Daha sonra onların keçdiyi otağı axtaran Hüseynov istədiyinə nail olur. Amma deməsinə görə, məqsədi nə keçmiş həyat yoldaşı, nə də ki onunla birlikdə gələn şəxsi öldürmək olmayıb.

Azad otağa girəndə keçmiş həyat yoldaşını uzanmış gördüyünü və bundan sonra onu vurduğunu deyir.

Hadisədən sonra ərazini tərk edən Azadı Abşeron rayon Polis İdarəsinin əməkdaşları həbs edib. Qısa zaman ərzində saxlanılan Azad Hüseynov rayon prokurorluğuna təhvil verilib. Əmələndən peşman olduğunu deyən saxlanılan şəxs iki övladını qohumlarına həvalə etdiyini deyib.

Bu xəbərdə problem nədir ?

Bütün hekayə ancaq bir mövqedən izah olunur, xəbərlərin mətnində yalnız təcavüzkarın iddiaları verilir. Zorakılığa məruz qalan həyatda olmadığı üçün bu iddialara cavab verə bilmir.

Başlıqda qatilin cinayəti törətməsinin səbəbləri və peşmançılığı əks olunur. Bunların heç biri başlıqda yer almamalıdır. Hekayənin diqqət mərkəzi cinayətdir. Cinayətkarın yaratdığı bəhanələrdən istifadə etməməliyik.

Bütün adlar, təfərrüatlar və məkanlar açıq göstərilib. Qətl triller hekayəsi kimi yazılıb.

Biz cinayəti yenidən yarada bilən bədii dildən istifadə etməməliyik.

Xəbər 5

ARVADINI ÖLDÜRMƏK İSTƏYƏN ŞƏXS HAKİM QARŞISINDA – PSİXİ PROBLEMI VAR IMIŞ

XYZ.com xəbər verir ki, Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsində arvadını öldürməyə cəhdə təqsirləndirilən Azad Hüseynovun cinayət işi üzrə məhkəmə iclası başlayıb.

Məlumatla görə, A.Hüseynov həyat yoldaşı Nigar Məmmədovanı mübahisə zəminində bıçaqlayıb. Xəstəxanaya çatdırılan yaralının həyatını xilas etmək mümkün olub.

A.Hüseynov barəsində Cinayət Məcəlləsinin 29, 120.1-ci (qəsdən adam öldürməyə cəhd) maddəsi ilə ittiham irəli sürülüb.

Qeyd edək ki, istintaq orqanı A.Hüseynovun hadisəni anlaşıq vəziyyətdə törətdiyi qənaətinə gəlib. Onun psixoloji problemi olduğu bildirilir.

Bu xəbərdə problem nədir ?

Təcavüzkarı “xəstə” kimi təsvir etmək, “ona dəli deyirdilər”, yaxud “qəzəb və ya hirsli vəziyyətdə idi” kimi klişelərdən istifadə etmək zorakılığın normallaşdırılması və legitimləşdirilməsinin yollarındandır. Onun psixi probleminin olması ilə bağlı tibbi arayışa istinad yoxdur. Hətta xüsusi əqli problem olsa belə, biz bunu xəbərlərdə müvafiq rəsmi sənədlərə istinad edərək yerləşdirməliyik. Jurnalist mümkün qədər ən dəqiq dili istifadə etməyə çalışmalıdır.

Xəbər 6

“KORRUPSIYA” QƏZETİNİN QADIN MÜXBİRİ RÜŞVƏT BAŞINDA TUTULDU

Azərbaycanda orta məktəb direktorundan pul alan şəxs tutulub. Daxili İşlər Nazirliyinin mətbuat xidmətinin məlumatına görə, yanvarın 17-də özünü “Korrupsiya” qəzetinin əməkdaşı kimi təqdim edən, əvvəllər məhkum olunmuş Nigar Məmmədova kənd orta məktəbinin direktoru Azad Hüseynova hədə-qorxu gələrək 100 manat alarkən Astara rayon Polis Şöbəsinin əməkdaşları tərəfindən saxlanılıb. Faktla bağlı araşdırmalar aparılır.

Bu xəbərdə problem nədir ?

Sizcə, hər hansı həmkarımız “Qəzetin kişi müxbiri korrupsiya üstündə saxlanılıb” adlı məqalə yazar? Belə görünür ki, müəllif qadının müxbir işləməsinin qəribə olduğunu düşünür, bunu xəbər yazmaq üçün dəyərli fakt hesab edir, lakin inanır ki, onun rüşvət alması iddiası daha maraqlıdır. Bu xəbər qadınların peşəkar olduqda belə səhvlərə yol verdiyini, o cümlədən cinayət törətdiyini iddia edərək stereotipə yol açır, elə deyilmi? Bundan əlavə, necə düşünürsünüz, hekayənin dili, xüsusilə də başlığı “qadın müxbir” konsepsiyasını ifrat bir hal kimi təqdim etməirmi?

Başlıq özü birmənalı şəkildə qadın jurnalistin qəzetin müxbiri olduğunu təsdiqləyir. Xəbərin mətnini oxuduqda isə məlum olur ki, o, özünü müxbir kimi qələmə verib. Lakin müəllif sadə bir araşdırma aparmadan və Nigar Məmmədova adlı müxbirin olub-olmadığını qəzetdən soruşmadan xəbəri hazırlayıb.

Xəbərdə çatışmayan digər elementlər də var: Məmmədovanın nəyə görə rüşvət aldığı iddia olunur?

Xəbər, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, yalnız Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən verilən məlumata əsaslandığı üçün birtərəflidir. Bu kifayət deyil, xüsusilə cinayətin olmasını iddia edən xəbərlərdə...

Xəbər 7

MİLLİ MƏCLİSDƏ QADIN DEPUTATLARIN SAYI 6 NƏFƏR ARTDI

4-cü çağırış Milli Məclisə keçirilən seçkilərin nəticələri parlamentdə qadın deputatların sayının artdığını deməyə əsas verir. Qeyd edək ki, 3-cü çağırış Milli Məclisdə xanım millət vəkili sayı 14 nəfər idi. Budəfəki seçki nəticəsində parlamentə 20 qadın seçilə bildi.

Bu xəbərdə problem nədir?

Əvvəl müzakirə etdiyimiz kimi, siz məsələlərə gender cəhətdən həssas prizmadan baxdıqda xəbərlərdə yeni məqamlar aşkar edirsiniz. Bu xəbər parlamentin qadın üzvlərinin artan sayını gözərdi edir, əslində isə, bu, diqqətləyiq məqamdır.

Qadınların parlamentdə təmsil olunmasının artmasını qeyd etmək yaxşıdır, lakin qadınların sayı artsa belə, təmsil olunmanın hələ də qeyri-bərabərliyini nəzərə almaq, sizcə də, vacib deyilmi? Cəmiyyətin yarısını qadınlar təşkil edir, beləliklə, parlamentin də heç olmasa yarısı qadınlardan ibarət olmalıdır.

Jurnalist kimi “əslində, vəziyyət necə olmalıdır?” deyə düşünmək bizim öhdəliyimizdir. Lakin bu öhdəliyi yerinə yetirərkən biz şəxsi qənaətimizə deyil, fakt və fikirlərə əsaslanmalıyıq.

Həmçinin ekspertlərdən fikirlərinin alınması, eləcə də parlamentdə qadınların az təmsil olunmasının nəticələri və təsirlərinin araşdırılması çox faydalı olardı. Bu göstəricinin artırılması istiqamətində səyləri qeyd etmək də zəruri olardı.

Gender cəhətdən həssas jurnalistika perspektivindən bu xəbər necə yazılmalıdır?

QADINLAR PARLAMENTDƏ AZ TƏMSİL OLUNUR

Milli Məclisin beşinci çağırışının nəticələrinə əsasən, qadınlar 125 nəfərlik parlamentdə yerlərin yalnız 20-ni tutur.

Əvvəlki çağırışla müqayisədə bu rəqəm 14-dən 20-yə yüksəlsə də, nəticə etibarilə bu, cəmiyyətin 50%-ni təşkil edən qadınların parlamentdə yalnız 16% təmsil olduğunu göstərir.

Xəbər 8

BAKIDA ANA DÖRD UŞAĞINI SIĞINACAĞA ATDI

Bakı şəhərinin Binəqədi rayonunda ana baxa bilmədiyini deyərək dörd uşağını siğınacağa atıb. Bunu XYZ.az-a açıqlamasında “Təmiz Dünya” Qadınlara Yardım İctimai Birliyinin sədri Mehriban Zeynalova deyib.

Onun sözlərinə görə, valideynlər uzun müddətdir ki, uşaqların internata yerləşdirilməsi ilə bağlı Binəqədi Rayon İcra Hakimiyyətinə müraciət ediblər: “Ana erkən nikah qurbanıdır. Altı uşaq dünyaya gətirib. Cütlük boşanıb. Uşağın birini atası himayəsinə götürüb. Səbəb kimi onu çox istədiyini qeyd edib. Digər beş uşaq isə ananın himayəsindədir.

“Ana uşaqları siğınacağa gətirdi və bildirdi ki, artıq onlara baxa bilmir. Sonuncu uşaq altı aylıq olduğu üçün onu götürə bilmədik. Ana mənə bildirdi ki, uşaqların internata köçürülməsi ilə bağlı onda sərəncam var. Həmin sərəncam gətirilən zaman onlar uşaq evinə köçürüləcəklər”. Mehriban Zeynalova qeyd edib ki, uşaqlar siğınacağa gətirilən zaman baxımsız halda olublar: “Üçü oğlan, biri qızıdır”.

Bu xəbərdə problem nədir ?

Əvvəl müzakirə etdiyimiz kimi, gender məsələləri ilə bağlı reportaj, xəbər hazırlayan zaman buraxdığımız bəzi səhvlər mühakimə dilindən istifadə, ikili standartların tətbiqi və stereotiplərin yaradılmasıdır. Xəbərdə bu üç səhvin hər biri yer alır. Məsələn, “siğınacağa atıb” güclü mühakimə dilidir. Bununla yanaşı, mətndən belə məlum olur ki, ata uşaqları çoxdan tərk edib, lakin xəbərdə nəzərdən keçirilən yalnız anadır. Atanın məsuliyyəti qeyd olunmur, bu da ikili standart yaradır və ana bir növ şeytəniləşdirilir, çünki ana ümumi qəbul edilmiş stereotipə uyğun deyil.

Hekayədə tərk edilmiş və baxımsız uşaqların erkən nikahdan doğulması faktı qeyd olunur, lakin ananı uşaqlarını tərk etmək məcburiyyətində qoyan ailə şəraiti barədə heç nə deyilmir.

Xəbər 9

MİLLİ MƏCLİSDƏ QADIN DEPUTATLARIN SAYI 6 NƏFƏR ARTDI

17 yaşadək uşaq pulunun verilməsi mexanizmi əksər inkişaf etmiş ölkələrdə tətbiq olunur. “Azərbaycanda da uşaq pulunun bərpası üçün maliyyə imkanları var”.

XYZ.az xəbər verir ki, bunu iqtisadçı-ekspert deyib. O bildirib ki, iqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzinin uşaq pulunun bərpası ilə bağlı hazırlayıb ictimaiyyətə təqdim etdiyi mexanizm indi də gündəmdə ən çox müzakirə edilən məsələlərdəndir: “Beyn mərkəzi olaraq müxtəlif mexanizm və təkliflər hazırlayırıq və bu təkliflərin qəbul olunması və ya

necə tətbiq olunması birbaşa hökumətin verəcəyi qərarlardır. Digər tərəfdən, İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi (CESD) indiyədək yalnız Azərbaycan hökuməti üçün deyil, bir sıra digər dövlətlərdə fərqli təkliflər paketinin hazırlanmasını həyata keçirib. Konkret olaraq uşaq pulunun bərpası ilə bağlı mexanizm hazırlayan zaman onun real və rəasional olmasına çalışmışıq. Bütün yaş qrupları təhlil edilib, tələb olunan maliyyə və eləcə də onun mənbələrini müəyyənləşdirilməklə yanaşı, bu ödənişlərin istehlak bazarında qiymətlərə təsirinin optimallaşdırılması ayrıca qiymətləndirilib. Bizim mexanizmin özəlliyi məhz büdcədə ağırlıq yaratmadan və istehlak bazarında qiymət tarazlığını pozmadan 2 milyon 614 min vətəndaşımıza aylıq ödənişin həyata keçirilməsinin mümkünlüyünün əsaslandırılmasıdır.

Başqa ölkələrdə 17 yaşınadək uşaqlara pul ödənilirmi və bu mexanizmlər necədir?

Ekspert qeyd edib ki, sözügedən mexanizm hazırlanan zaman fərqli ölkələrin təcrübəsindən istifadə edilib: “Əksər inkişaf etmiş ölkələrdə uşaq pulu ödənilir. Avropa ölkələrinə diqqət yetirsək, Avstriyada 3 yaşadək uşaqlara 105, 3-9 yaş arasında olanlara 112, 18 yaşadək uşaqlara isə 130 avro ödənilir. İrlandiyada 18 yaşınadək bütün uşaqlar ayda 140 avro alır. Finlandiyada 17 yaşadək birinci uşağa ayda 100, ikinci uşağa 110, üçüncü uşağa 141, dördüncü uşağa 162 avro ödənilir. Almaniyada birinci və ikinci uşağın hər birinə 194, üçüncü 200, dörd və daha çox olanlar isə hərəyə 225 avro aylıq ödəniş həyata keçirilir. Oxşar mexanizmlər Avstraliya, Kanada, Fransa, İtaliya, İsveç, İsveçrə, İspaniya, Norveç, Yeni Zelandiya, Cənubi Koreya və eləcə də əksər Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələrində, o cümlədən Polşa və Macarıstanda da tətbiq olunur. Bəzi ölkələrdə uşaq pulunun məbləği ailənin gəlir səviyyəsinə uyğunlaşdırılır. Məsələn, İtaliyada illik gəliri 11.422 avroyadək olan ailələrə hər uşağa görə ayda 250 avro ödənilir. Ailənin gəliri artdıqca uşaq pulu məbləği dəyişir. Rusiyada hətta ikinci uşağı dünyaya gətirən ailələrə 8 min dollara yaxın “analıq kapitalı” adlandırılan ödəniş edilir. Bu vəsait uşağın təhsili və digər prioritet məqsədlər üçün istifadə edilir.

Göründüyü kimi, 17 yaşadək uşaq pulunun verilməsi mexanizmi əksər inkişaf etmiş ölkələrdə tətbiq olunur. Ölkəmizin dövlət gəlirlərinin 2017-ci ildən etibarən yenidən artdığını nəzərə alsaq, Azərbaycanda da uşaq pulunun bərpası üçün maliyyə imkanları var. Deməli, uşaq pulunun bərpasının maliyyə bazası var”.

Bu xəbərdə problem nədir ?

Biz unutmamalıyıq ki, uşaqlara müavinətlərin verilməsi dövlətin sosial sisteminin öhdəliyidir. Odur ki, bunu analar üçün xoş xəbər kimi təqdim etmək yanlışdır.

Bundan başqa, bu müavinətlərin kimə – ana, ata, yaxud hər ikisinə ödəniləcəyi ilə bağlı məlumat buraxılıb. Bəs cütlük boşandıqı halda nə baş verir?

Yaranan digər sual xəbər gender prizmasından yazılıbsa, bunun nəticəsinin qadınların həyatına necə təsir edə biləcəyi olardı.

GENDER CƏHƏTDƏN HƏSSAS OLMAYAN XƏBƏRLƏRİN HAZIRLANMASINDAN YAYINMAQ ÜÇÜN YOXLAMA SİYAHISI³³:

- Qadınların səs və fikirlərinə bərabər şəkildə tələbat varmı? Kişi və qadınlarla bərabər davranılırmı?
- Geniş spektrli fikirləri təmsil edən müxtəlif mənbələrlə məsləhətləşmələr aparılmışmı?
- İşıqlandırılan xəbərlər qadınların nə üçün təmsil olunmadığı ilə bağlı tənqidi suallar meydana çıxarırmı?
- Bəzi qadınlarla əlaqə saxlamaq çətin olduğundan “Niyə?” və “Xəbər necə nəql edilir?” sualları ilə araşdırmaçı jurnalistika həyata keçirilibmi və kifayət qədər səy göstərilibmi?
- Xəbər qadınların fikirləri ilə bağlı ümumi vəziyyət və reallığı əks etdirirmi?
- Xəbər stereotiplərə meydan oxuyur və ya stereotipləri gücləndirirmi? Bu stereotiplər açıq və incədirmi?
- Bu xəbər təcavüzkar bəraət qazandırırırmı?
- Bütün subyektlərlə ləyaqətlə davranılırmı? Qadınların təcrübələri və onları narahat edən məsələlərin əhəmiyyəti kiçildilirmi?
- Xəbər ədalətli, dəqiq və balanslıdırımı? Burada mühüm məsələləri vurğulamaq üçün xəbərin mövzusunun kənara çıxmağa imkan yaradan əlverişli kontekst və balans, eləcə də təhlil yer alırmı?
- Məqalə həm qadın, həm də kişiləri nəzərə alan dildə yazılırmı? Məsələn, gender baxımından qərəzli terminlərin əvəzinə, gender baxımından neytral terminlər işlədilirmi?
- İşlədilən sifətlər obyektiv və aktualdırımı, yoxsa onlar qərəzli və ya stereotip fikirlər çatdırırırmı? Xəbərin dili damğa və ayrı-seçkiliyə təkan verirmi?
- Gender üzrə bölünmüş müvafiq məlumatlar təqdim olunurmu?
- Qadınlar zorakılıqdan xilas olanlar, yoxsa qurban kimi təsvir olunur? Qadınlar fəal, yoxsa passiv olaraq təsvir olunur?
- Qadın və kişilər bərabər təmsil olunurmu?

³³Qadınlar, sülh və təhlükəsizliyə dair jurnalistlər üçün əl kitabçası, UN Women:
<http://www.peaceau.org/uploads/final-wps-reporting-handbook.pdf>

- Şəkillər fiziki və ya cinsi aspektləri vurğulayır/şışirdirmi?
- Şəkil qadının ləyaqətini alçaldırmı?
- Sizin xəbər departamentində yalnız qadınlar genderlə və qadın məsələləri ilə bağlı məlumat verir?
- Reportajın hazırlanması ilə bağlı tələblərə genderlə bağlı məlumatlılıq və həssaslıq daxil edilibmi?
- Redaksiya məsələləri ilə bağlı bölmə redaktorları genderlə bağlı məlumatlandırılırmı?

Haşiyə 5

AZƏRBAYCAN MƏDİASINDA GENDER BƏRABƏRLİYİ ÜZRƏ PEŞƏ DAVRANIŞI QAYDALARI

2018-ci ildə “AZƏRBAYCAN JURNALİSTLƏRİNİN PEŞƏ DAVRANIŞI QAYDALARI”na “Gender bərabərliyi və ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi prinsipinin müdafiəsi” adlı “PRİNSİP 4” əlavə edilib. Həmin bölmədə aşağıdakı hallar nəzərdə tutulur:

4.1. Jurnalist gender bərabərliyi və ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi prinsipinə hörmət etməli, cinsi ayrı-seçkilik yaradan və ya cinsi nifrətə çağıran üslubdan uzaq durmalı, cinsiyyətçi ifadələr işlətməməli, xəbərin məzmunu bilavasitə tələb etməsə, şəxsin cinsini qabartmamalıdır.

4.2. Jurnalist gender stereotiplərini təbliğ etməməli, mediada qadınların və kişilərin gender stereotiplərindən azad olduğunu göstərən şəkillərdən istifadə etməlidir.

4.3. Jurnalist gender əsaslı zorakılıq hallarının mediada işıqlandırılmasına həssaslıqla yanaşmalı, gender əsaslı zorakılığı təşviq etməməli və cəmiyyətdə onun neqativ nəticələrinə dair məlumatlılığı artırmalıdır.

4.4. Jurnalist çalışdığı və ya əməkdaşlıq etdiyi media qurumunda cinsi mənsubiyyətinə görə ayrı-seçkiliyə məruz qalmamalı, kişi və qadın jurnalistlərə bərabər hüquqlar və imkanlar təmin olunmalıdır.

GENDER MƏSƏLƏLƏRİ İLƏ BAĞLI AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNLARI

Gender (Kişi və Qadınların) Bərabərliyinin Təminatları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu

Maddə 1. Qanunun məqsədi

Bu Qanunun məqsədi cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin bütün formalarını aradan qaldırmaqla, kişi və qadınlara ictimai həyatın siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni və digər sahələrində bərabər imkanlar yaratmaqla gender bərabərliyinin təmin edilməsindən ibarətdir.

Maddə 2. Əsas anlayışlar

2.0. Bu Qanunda aşağıdakı anlayışlar istifadə edilir:

2.0.1. gender – ictimai həyatın siyasi, iqtisadi, mədəni və digər sahələrində kişi və qadın münasibətlərinin sosial cəhəti;

2.0.2. gender bərabərliyi – qadın və kişilərin hüquq bərabərliyi və bu hüquqların həyata keçirilməsi üçün bərabər imkanlar və onların cəmiyyətdə bərabər sosial vəziyyəti;

2.0.3. bərabər imkanlar – insan hüquqlarının həyata keçirilməsində qadınlar və kişilər üçün yaradılan bərabər şərait və təminatlar;

2.0.4. cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkilik – seksual qısıma, cinsi əlamətə görə hüquqların bərabər həyata keçirilməsini məhdudlaşdıran və ya inkar edən istənilən fərq, istisna və ya üstünlük;

2.0.5. seksual qısıma – əmək və ya xidmət münasibətlərində olan şəxsi alçaldan və təhqir edən, başqa cinsə və ya seksual yönümə mənsubiyyətdən irəli gələn və fiziki hərəkətlərdə (toxunma, əllə vurma), ədəbsiz sözlərdə, jestlərdə, hədələrdə, ləkələyici təkliflərdə və ya dəvətlərdə təzahür edən əxlaqsız davranış.

Maddə 3. Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi

3.1. Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin bütün formaları qadağandır.

3.2. Aşağıda sadalananlar ayrı-seçkilik hesab olunmur:

3.2.1. qadınlar üçün Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş güzəştlər, imtiyazlar və əlavə təminatlar;

3.2.2. kişilər üçün həqiqi hərbi (alternativ) xidmətə çağırış;

3.2.3. kişi və qadınlar üçün qanunla müəyyənləşdirilmiş fərqli pensiya və nikah yaşı;

- 3.2.4. Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsinin 15-ci maddəsinə uyğun olaraq, ərin nikahın pozulmasını tələb etmək hüququnun məhdudlaşdırılması;
- 3.2.5. kişi və qadınlar üçün cəzaçəkmə müəssisələrində fərqli şəraitin yaradılması;
- 3.2.6. gender bərabərliyinin təmin edilməsi məqsədilə xüsusi tədbirlərin həyata keçirilməsi.

Maddə 4. Seksual qısnamaya yol verilməməsi
Seksual qısnama qadağandır.

Maddə 5. Gender bərabərliyinin təmin edilməsi ilə bağlı dövlət siyasətinin əsas istiqamətləri

5.0. Gender bərabərliyinin təmin edilməsi üzrə dövlət siyasətinin əsas istiqamətləri aşağıdakılardır:

- 5.0.1. gender bərabərliyinin təmin edilməsi üçün normativ hüquqi bazanın formalaşdırılması, təkmilləşdirilməsi və inkişafı;
- 5.0.2. normativ hüquqi aktların gender ekspertizasından keçirilməsi;
- 5.0.3. gender bərabərliyinin təmin edilməsi üçün dövlət proqramlarının hazırlanması və həyata keçirilməsi;
- 5.0.4. gender bərabərliyi mədəniyyətinin təbliği.

Maddə 6. Gender bərabərliyinin təmin edilməsində dövlətin vəzifələri

Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının aradan qaldırılması, kişilər ilə qadınlara bərabər imkanların yaradılması, dövlətin idarə olunmasında və qərarlar qəbul edilməsində bir cinsin nümayəndələrinin üstünlüyünə yol verilməməsi üçün dövlət tədbirlər görür.

Maddə 7. Əmək fəaliyyətində işəgötürənin vəzifələri

7.1. İşəgötürən əmək fəaliyyətində kişi və qadınların bərabərliyini təmin etməlidir.

7.2. İşəgötürənin aşağıdakı vəzifələri vardır:

- 7.2.1. işə qəbul, işdə irəli çəkilmək, peşə hazırlığı keçdiyi və əlavə təhsil aldığı zaman, işin keyfiyyətini qiymətləndirərkən, işdən azad edərkən cinsindən asılı olmayaraq, işçilərə eyni yanaşmaq və bərabər imkanlar yaratmaq;
- 7.2.2. cinsindən asılı olmayaraq, eyni işlə məşğul olan işçilərə eyni iş şəraitini yaratmaq;
- 7.2.3. cinsindən asılı olmayaraq, eyni pozuntuya görə işçilərə fərqli intizam tənbehi tədbirini tətbiq etməmək;
- 7.2.4. bu Qanunun 9-cu və 10-cu maddələrinin tələblərini yerinə yetirmək;
- 7.2.5. cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin və seksual qısnamanın qarşısını almaq üçün lazımi tədbirlər görmək.

Maddə 8. Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılmasında işəgötürənin vəzifələri

8.1. İşdə irəli çəkilmək, peşə hazırlığı keçdiyi və əlavə təhsil aldığı zaman və işin keyfiyyətini qiymətləndirərkən, işdən azad edərkən kişi və qadınlara fərqli yanaşdıqda işçinin tələbi ilə işəgötürən həmin fərqli yanaşmanın işçinin cinsi mənsubiyyəti ilə bağlı olmadığını əsaslandırmalıdır.

8.2. İşə qəbul edilmək barədə müraciətə rədd cavabı almış şəxs işəgötürəndən işə qəbul edilmiş əks cinsin nümayəndəsinin onunla müqayisədə malik olduğu təhsil, peşə hazırlığı, təcrübə, peşə keyfiyyətləri və digər üstünlüklər barədə yazılı izahat tələb etmək hüququna malikdir.

Maddə 9. Əməyin ödənilməsində bərabərlik

9.1. Cinsindən asılı olmayaraq, bir iş yerində işləyən, eyni ixtisas dərəcəsinə malik olan, eyni iş şəraitində işləyən, eyni dəyərli işi yerinə yetirən işçilərə əməkhaqqı, həmçinin mükafatlar və işçini həvəsləndirmək məqsədilə ödənilən digər maddi ödənişlər eyni ödənilməlidir.

9.2. Əməkhaqqı, mükafatlar və işçini həvəsləndirmək məqsədilə ödənilən digər maddi ödənişlər müxtəlif olduqda işçinin tələbi ilə işəgötürən əməkhaqqındakı fərqi işçinin cinsi mənsubiyyəti ilə əlaqədar olmadığını əsaslandırmaqlıdır.

Maddə 10. Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyi əks etdirən elan

10.1. İşə qəbul haqqında elanlarda kişi və qadınlara fərqli tələblərin irəli sürülməsinə, hər hansı cinsin nümayəndələrinə üstünlük verilməsinə, iş axtaranın ailə vəziyyəti və ya şəxsi həyatı barədə məlumatlar sorğusuna yol verilmir.

10.2. Alçaldıcı məzmunlu, kişi və qadınların hüquq bərabərliyi prinsipinə zidd olan elanların dərc edilməsi qadağandır.

10.3. Yalnız bir cinsin nümayəndəsi üçün müsabiqənin elan edilməsinə yol verilmir.

10.4. Bu Qanunun 10.3-cü maddəsində göstərilən elanların dərc edilməsinə yalnız o halda yol verilir ki, əmək funksiyalarının xüsusiyyətlərinə görə işçinin cinsi müəyyənedici şərt olsun və ya Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə uyğun olaraq, həmin işlərə qadın əməyinin tətbiqi qadağan edilsin.

Maddə 11. Seksual qısnamaya məruz qalmış işçilərə qarşı hər hansı təzyiqin yolverilməzliyi
Seksual qısnamaya görə işəgötürəndən və ya rəhbərindən şikayət etmiş işçilər işəgötürən və ya rəhbər tərəfindən hər hansı təzyiq və təqibə məruz qala bilməzlər.

Maddə 12. Əmək müqaviləsinin ləğv edilməsi

Seksual qısnamaya məruz qalmış işçinin əmək müqaviləsinə xitam verilməsi barədə ərizədə göstərdiyi gündən əmək müqaviləsi ləğv edilir.

Maddə 13. Təhsil hüququnun həyata keçirilməsində bərabər imkanlar

13.1. Dövlət kişi və qadınlara təhsil hüququnun həyata keçirilməsi üçün bərabər imkanların yaradılmasını təmin edir.

13.2. İşəgötürən kişi və qadınlara əsas və əlavə təhsil almaq, təhsillə bağlı məzuniyyət hüququndan istifadə etmək üçün bərabər şərait yaratmalıdır.

13.3. Dövlət mülkiyyət növündən asılı olmayaraq, bütün təhsil müəssisələrinə qəbulda, tələbələrin təqaüdlə təmin edilməsində, tədris planının seçilməsində və biliyin qiymətləndirilməsində kişi və qadınlar üçün bərabər imkanlar yaradılmasını təmin edir. [2]

13.4. Dərsliklər gender bərabərliyi prinsipinə əsaslanmalıdır.

Maddə 14. Təhsil müəssisələrinin fəaliyyətində cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkilik [3]

14.0. Təhsil müəssisələrinin fəaliyyətində aşağıdakı hallar cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkilik kimi qiymətləndirilə bilər:

14.0.1. qəbul zamanı, tədris planı tərtib olunarkən və ya biliyin qiymətləndirilməsi zamanı kişi və qadınlara qarşı fərqli tələblərin tətbiq edilməsi;

14.0.2. təhsil sahəsinin seçilməsində kişi və qadınlar üçün fərqli imkanların yaradılması.

Maddə 15. İqtisadi və sosial münasibətlərdə gender bərabərliyinin təminatları

15.1. Dövlət kişi və qadınların mülkiyyət hüququnun həyata keçirilməsinə və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün bərabər imkanların yaradılmasına təminat verir.

15.2. Dövlət kişi və qadınların sosial təminat hüququnun həyata keçirilməsində, ünvanlı dövlət sosial yardımının və digər sosial güzəştlərin alınmasında bərabər imkanların yaradılmasına təminat verir.

Maddə 16. Siyasi partiyaların, qeyri-hökumət təşkilatlarının və həmkarlar ittifaqlarının fəaliyyətində gender bərabərliyinin təminatları

16.1. Siyasi partiyalara, qeyri-hökumət təşkilatlarına və həmkarlar ittifaqlarına daxil olmaq kişi və qadınlar üçün eyni şərtlərlə açıq olmalıdır və onlar üçün bərabər imkanlar yaradılmalıdır.

16.2. Bu Qanunun 16.1-ci maddəsində göstərilən tələb hər hansı cinsin xüsusi maraqlarının müdafiəsi məqsədilə yaradılan qeyri-hökumət təşkilatlarına şamil edilmir.

Maddə 17. Zərərin ödənilməsinə tələb etmək hüququ

17.1. Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyə məruz qalmış şəxslərə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada zərər ödənilir.

17.2. Seksual qısnamaya məruz qalmış işçilərə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada işəgötürən tərəfindən zərər ödənilir.

Maddə 18. Qanunun pozulmasına görə məsuliyyət

Bu Qanunun müddələrinin pozulmasında təqsirli olan şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq məsuliyyət daşıyırlar.

Maddə 19. Gender bərabərliyinin təmin edilməsinə nəzarət

Gender bərabərliyinin təmin edilməsinə nəzarəti müvafiq icra hakimiyyəti orqanı həyata keçirir.

Maddə 20. Gender bərabərliyinin təmin edilməsinə nəzarəti həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının illik məlumatı

Gender bərabərliyinin təmin edilməsinə nəzarəti həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanı öz fəaliyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə illik məlumat təqdim edir.

Maddə 21. Qanunun qüvvəyə minməsi

Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 10 oktyabr 2006-cı il
№ 150-IIIQ

Məişət Zorakılığının Qarşısının Alınması haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu

Bu Qanun yaxın qohumluq münasibətlərindən, birgə və ya əvvəllər birgə yaşayışdan sui-istifadə etməklə törədilən zorakılığın, onun doğurduğu mənfi hüquqi, tibbi və sosial nəticələrin qarşısının alınması, məişət zorakılığından zərər çəkmiş şəxslərin sosial müdafiəsi, hüquqi yardımla təmin edilməsi, habelə məişət zorakılığına səbəb olan halların aradan qaldırılması istiqamətində həyata keçirilən tədbirləri müəyyən edir və tənzimləyir.

I Fəsil

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Maddə 1. Əsas anlayışlar

1.0. Bu Qanunda istifadə olunan əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

1.0.1. məişət zorakılığı – yaxın qohumluq münasibətlərindən, birgə və ya əvvəllər birgə yaşamaqlarından sui-istifadə etməklə bu Qanunun şamil edildiyi şəxslərin birinin digərinə qəsdən fiziki və ya mənəvi zərər vurməsi;

1.0.2. məişət zorakılığından zərər çəkmiş şəxs (bundan sonra – zərərçəkmiş şəxs) – bir yerdə yaşadığı ailə üzvünün, yaxın qohumunun, qanuni nikahda olmadığı və ya əvvəllər birgə yaşadığı şəxsin ona qarşı qəsdən törətdiyi bu Qanunun 1.0.3-1.0.6-cı maddələrində nəzərdə tutulmuş hərəkətlər nəticəsində fiziki və ya mənəvi zərər çəkmiş şəxs;

1.0.3. məişət zəminində fiziki zorakılıq – bu Qanunun şamil edildiyi şəxslərin birinin digərinə qəsdən fiziki təzyiq göstərməsi, yəni zor tətbiq etməklə təhlükəsizliyini pozması, döyməsi, sağlamlığına zərər vurməsi, işgəncə verməsi, azadlıq hüququnu məhdudlaşdırması;

1.0.4. məişət zəminində psixi zorakılıq – bu Qanunun şamil edildiyi şəxslərin birinin digərinə qəsdən psixi təzyiq göstərməsi və ya dözülməz psixi şərait yaradılmasına yönəlmiş hərəkətləri;

1.0.5. məişət zəminində iqtisadi xarakterli qanunsuz məhdudiyyətlərin tətbiqi – bu Qanunun şamil edildiyi şəxslərin birinin digərini onun mülkiyyətində, sərəncamında və ya istifadəsində olan əmlakdan, gəlirlərdən məhrum etməsinə, iqtisadi asılılıq yaratmasına, belə asılılığı saxlamasına və ya ondan sui-istifadə etməsinə yönəlmiş hərəkətləri;

1.0.6. məişət zəminində cinsi zorakılıq – bu Qanunun şamil edildiyi şəxslərin birinin digərini onun iradəsi əleyhinə seksual xarakterli hərəkətlərə məcbur etməsi;

1.0.7. məişət zorakılığının qarşısının alınması – məişət zorakılığı təhlükəsinin aradan qaldırılması məqsədi ilə həyata keçirilən hüquqi, sosial və qabaqlayıcı tədbirlər;

1.0.8. yardım mərkəzləri – zərərçəkmiş şəxslərə hüquqi, tibbi, psixi, sosial və digər yardımın göstərilməsi məqsədi ilə yaradılan dövlət və qeyri-dövlət qurumları;

1.0.9. mühafizə orderi – məişət zorakılığı törətmiş şəxsin zərərçəkmiş şəxsə qarşı edə biləcəyi hərəkətlərə tətbiq olunan məhdudiyyətlər haqqında akt.

Maddə 2. Məişət zorakılığının qarşısının alınması haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi

Məişət zorakılığının qarşısının alınması haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən, bu Qanundan və digər normativ hüquqi aktlardan ibarətdir.

Maddə 3. Məişət zorakılığının qarşısının alınması sahəsində əsas prinsiplər

3.0. Məişət zorakılığının qarşısının alınmasının əsas prinsipləri aşağıdakılardan ibarətdir:

3.0.1. hər kəsin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş əsas insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi;

3.0.2. qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin qadağan edilməsi;

3.0.3. qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallar və həddlər istisna olmaqla hər kəsin şəxsi və ailə həyatına müdaxilənin yolverilməzliyi;

3.0.4. şəxsi və ailə həyatı sirrinin qorunması məqsədi ilə konfidensiallığa riayət edilməsi;

3.0.5. zərərçəkmiş şəxslərin pozulmuş hüquqlarının bərpası;

3.0.6. məişət zorakılığının qarşısının alınması sahəsində dövlət orqanlarının və qeyri-dövlət qurumlarının qarşılıqlı əməkdaşlığı.

Maddə 4. Bu Qanunun şamil edildiyi şəxslər

4.0. Bu Qanun aşağıdakı şəxslərə şamil edilir:

4.0.1. yaxın qohum olan ailə üzvlərinə (ər, arvad, valideynlər, uşaqlar, nənələr, babalar, nəvələr, doğma və ögey qardaşlar və bacılar, övladlığa götürmüş və övladlığa götürülmüş şəxslər), habelə birgə yaşadığı hallarda digər qohumlara;

4.0.2. nikah pozulduqdan sonra birgə və ya ayrılıqda yaşayan keçmiş ər-arvada;

4.0.3. qəyyum və ya himayəçi təyin olunmuş fiziki şəxslərə, habelə üzərində qəyyumluq və ya himayəçilik təyin edilmiş şəxslərə;

4.0.4. qanuni nikahda olmadan birgə yaşayan kişi və qadına, habelə onlarla birgə yaşayan yaxın qohumlarına.

II Fəsil

MƏİŞƏT ZORAKILIĞI BARƏDƏ ŞİKAYƏTLƏRƏ BAXILMASI QAYDASI

Maddə 5. Məişət zorakılığı barədə şikayətlərə baxan dövlət orqanları

5.1. Məişət zorakılığı barədə şikayətdə törədilmiş və ya hazırlanan cinayətlər haqqında məlumatlar olduqda həmin şikayətlərə cinayət-prosessual qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada baxılır.

5.2. Məişət zorakılığı barədə şikayətdə cinayət tərkibinin əlamətləri olmadıqda həmin şikayətə müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən baxılır. Məişət zorakılığı barədə şikayətdə cinayət tərkibinin əlamətləri olmadıqda şikayətlərə baxılma qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

Maddə 6. Məişət zorakılığı barədə şikayətlərin araşdırılması

6.1. Məişət zorakılığı üzrə araşdırmanın aparılması üçün aşağıdakılar səbəb ola bilər:

6.1.1. zərərçəkmiş şəxsin özünün və ya onun ailə üzvlərinin şikayəti;

6.1.2. fiziki və ya hüquqi şəxslərdən, dövlət və yerli özünüidarə orqanlarından, o cümlədən təhsil və ya səhiyyə müəssisələrindən, qeyri-hökumət təşkilatlarından, kütləvi informasiya vasitələrindən daxil olmuş müraciətlər.

6.2. Dövlət və yerli özünüidarə orqanlarının vəzifəli şəxsləri, yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyalar, qəyyumluq və himayə orqanları, təhsil və səhiyyə müəssisələri, yardım mərkəzləri xidməti vəzifələrinin həyata keçirilməsi zamanı məişət zorakılığının törədilməsi barədə aldığı şikayətləri bu Qanunun 5-ci maddəsində müəyyən edilmiş müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarına təqdim edirlər.

6.3. Məişət zorakılığı barədə şikayətdə cinayət tərkibinin əlamətləri olmadıqda həmin şikayət yalnız zərərçəkmiş şəxsin və ya onun qanuni nümayəndəsinin razılığı olduqda araşdırılır.

Maddə 7. Məişət zorakılığı ilə bağlı şikayətlərə cinayət-prosessual qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada baxıldıqda cinayət təqibi ilə yanaşı görülməli tədbirlər

7.0. Cinayət təqibinin həyata keçirilməsi ilə bağlı qanunvericiliklə müəyyən edilmiş vəzifələrlə yanaşı, məişət zorakılığı barədə məlumat təsdiqləndikdən sonra görülməli tədbirlər aşağıdakılardır:

7.0.1. zərurət olduqda zərərçəkmiş şəxsin dövlət vəsaiti hesabına dərhal tibbi yardımla, yardım mərkəzində müvəqqəti sığınacaqla, geyim və qida məhsulları ilə təmin edilməsi, habelə onun barəsində psixoloji reabilitasiya kursunun aparılması məqsədi ilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanına məlumat göndərmək;

7.0.2. məişət zorakılığının yaranmasına səbəb olan halları aşkar etmək və onların qarşısını almaq istiqamətində tədbirlər görmək;

7.0.3. məişət zorakılığının qarşısının alınmasını, onun təkrarlanmamasını, araşdırmanın aparıldığı müddət ərzində zərərçəkmiş şəxsin təhlükəsizliyini təmin etmək;

7.0.4. araşdırmanın aparılması zamanı tərəflərin münasibətlərinin normallaşmasına və ailədə münasibətlərin bərpa olunmasına kömək göstərmək;

7.0.5. məişət zorakılığını törətmiş şəxslərin profilaktik qeydiyyatı götürülməsi və onlarla tərbiyəvi-qabaqleyici işin aparılması üçün tədbirlər görmək;

7.0.6. məişət zorakılığından əziyyət çəkən ailə üzvlərinə onların hüquqlarını, dövlət tərəfindən yaradılan və bu Qanunla müəyyən edilən vasitələrdən istifadə qaydalarını izah etmək;

7.0.7. zərərçəkmiş şəxsə mühafizə orderinin verilməsi ilə əlaqədar tədbirlər görmək;

7.0.8. məişət zorakılığı ilə bağlı şikayətin araşdırılması nəticəsində cinayət işinin başlanması üçün əsaslar müəyyən olunmadığı halda həmin şikayəti aidiyyəti üzrə müvafiq icra hakimiyyəti orqanına göndərmək;

7.0.9. zəruri hallarda məişət zorakılığı barədə şikayətlər üzrə araşdırmanı aparan digər dövlət orqanlarına kömək göstərmək.

Maddə 8. Cinayət-prosessual qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada araşdırılmayan məişət zorakılığı ilə bağlı dövlətin vəzifələri

8.0. Cinayət-prosessual qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada araşdırılmayan məişət zorakılığı ilə bağlı dövlətin vəzifələri aşağıdakıların təmin edilməsindən ibarətdir:

8.0.1. məişət zorakılığı ilə bağlı daxil olmuş məlumatı qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada qəbul etmək, qeydiyyatdan keçirmək, araşdırmanı mümkün qədər qısa müddətdə aparmaq, müvafiq hallarda dərhal hadisə yerində araşdırma aparmaq və tərəfləri ayrılıqda dinləmək;

8.0.2. məişət zorakılığı ilə bağlı daxil olmuş şikayətdə törədilmiş və ya hazırlanan cinayət haqqında məlumat olduqda həmin şikayəti aidiyyəti üzrə göndərmək;

8.0.3. müraciət etmiş şəxsə onun hüquqlarını, zorakılığı törədən şəxsin məsuliyyətə cəlb edilməsi, habelə bu məsələ ilə bağlı məhkəməyə müraciət qaydasını izah etmək;

8.0.4. müraciətə səbəb olmuş hərəkətlərin təkrarlanmaması və məişət zorakılığının qarşısının alınması üçün tədbirlər görmək;

8.0.5. araşdırmanın aparıldığı müddət ərzində zərərçəkmiş şəxsin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün tədbirlər görmək;

8.0.6. zəruri hallarda zərərçəkmiş şəxsə hüquqi yardım göstərmək, onu dövlət yardım mərkəzində müvəqqəti sığınacaqla, geyim və qida məhsulları ilə, tibbi və psixoloji yardımla təmin etmək, təhsil alması, işlə təmin olunması, yeni peşələrə yiyələnməsi üçün, habelə sosial müdafiəsi ilə bağlı tədbirlər görmək;

8.0.7. məişət zorakılığından əziyyət çəkən yetkinlik yaşına çatmamış şəxslərin hüquqlarının və qanuni mənafələrinin müdafiəsi ilə bağlı tədbirlər görmək;

8.0.8. tərəflərin münasibətlərinin normallaşmasına və ailə münasibətlərinin bərpa olunmasına kömək göstərmək;

8.0.9. məişət zorakılığının təkrarlanmaması barədə zorakılıq törətmiş şəxsə xəbərdarlıq etmək və həmin xəbərdarlığın icrasına nəzarət etmək;

8.0.10. məişət zorakılığı törətmiş şəxslərin məsuliyyətə cəlb edilməsi ilə bağlı tədbirlər görmək;

8.0.11. zərərçəkmiş şəxsə mühafizə orderinin verilməsi ilə əlaqədar tədbirlər görmək;

8.0.12. bu Qanunun 13-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş tədbirləri təşkil etmək;

8.0.13. məlumatın konfidensiallığına dair qanunvericiliyin tələbləri nəzərə alınmaqla məişət zorakılığı ilə bağlı məlumat bankını yaratmaq, statistik məlumatların toplanmasını təşkil etmək;

8.0.14. qeyri-dövlət yardım mərkəzlərinin fəaliyyəti ilə bağlı normativ tənzimləməni və onların akkreditasiyasını həyata keçirmək;

8.0.15. məişət zorakılığının qarşısının alınması sahəsində beynəlxalq və qeyri-hökumət təşkilatları ilə əməkdaşlıq etmək.

Maddə 9. Məişət zorakılığı barədə şikayətlərə bu Qanunun 5.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada baxılmasının nəticələrinə dair qərar

9.0. Məişət zorakılığı barədə şikayətlərə bu Qanunun 5.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada baxılmasının nəticələrindən asılı olaraq, aşağıdakı qərarlardan biri qəbul olunur:

9.0.1. məişət zorakılığı ilə bağlı hərəkətlər törətmiş şəxsə qanunvericiliklə müəyyən olunmuş məsuliyyət izah edilməklə məişət zorakılığının təkrarlanmaması barədə xəbərdarlıq edilməsi və zərərçəkmiş şəxsə qısamüddətli mühafizə orderinin verilməsi;

- 9.0.2. məişət zorakılığı ilə bağlı hərəkətlər törətmiş şəxsin qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada valideynlik hüququndan məhrum edilməsi və ya valideynlik hüquqlarının məhdudlaşdırılması ilə bağlı məhkəməyə müraciət edilməsi;
- 9.0.3. əməllərində cinayət tərkibi və ya inzibati xəta olan şəxsin qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada cinayət və ya inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi barədə səlahiyyətli dövlət orqanlarına müraciət edilməsi;
- 9.0.4. zərərçəkmiş şəxsə uzunmüddətli mühafizə orderinin verilməsi ilə əlaqədar məhkəməyə müraciət edilməsi;
- 9.0.5. zərərçəkmiş şəxsin yardım mərkəzində sığınacaq təmin edilməsi.

Maddə 10. Mühafizə orderi

- 10.1. Bu Qanuna uyğun olaraq zərərçəkmiş şəxsə qısamüddətli və ya uzunmüddətli mühafizə orderi verilə bilər.
- 10.2. Qısamüddətli mühafizə orderində məişət zorakılığını törətmiş şəxsə aşağıdakılar qadağan edilə bilər:
- 10.2.1. məişət zorakılığının təkrar törədilməsi;
- 10.2.2. zərərçəkmiş şəxsin olduğu yer ona məlum olmadıqda həmin şəxsin axtarılması;
- 10.2.3. zərərçəkmiş şəxsə narahatlıq gətirən digər hərəkətlərin edilməsi.
- 10.3. Uzunmüddətli mühafizə orderində bu Qanunun 10.1-ci maddəsində qeyd olunanlarla yanaşı, aşağıdakılar nəzərdə tutula bilər:
- 10.3.1. məişət zorakılığını törətmiş şəxsin yetkinlik yaşına çatmamış uşaqları ilə ünsiyyət qaydaları;
- 10.3.2. yaşayış sahəsindən və ya birləşmə əmlakdan istifadə qaydalarının müəyyən edilməsi;
- 10.3.3. zərərçəkmiş şəxsə tibbi və hüquqi yardımın göstərilməsi ilə bağlı xərclərin məişət zorakılığını törətmiş şəxs tərəfindən ödənilməsi şərtləri;
- 10.3.4. mühafizə orderinin tələblərini icra etməyən şəxsin qanunvericiliyə uyğun olaraq məsuliyyətə cəlb olunmasının izah edilməsi haqqında məlumat.
- 10.4. Mühafizə orderi icra haqqında qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada icra olunur.

Maddə 11. Məişət zorakılığının təkrarlanmaması barədə xəbərdarlıq edilməsi və qısamüddətli mühafizə orderinin verilməsi

- 11.1. Məişət zorakılığı törətmiş şəxsin hərəkətləri cinayət məsuliyyəti yaratmadıqda, lakin bu hərəkətlər nəticəsində zərərçəkmiş şəxsin hüquqları və qanuni mənafeləri pozulduqda müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən məişət zorakılığı ilə bağlı hərəkətləri törətmiş şəxsə həmin və ya ona oxşar hərəkətlərin təkrarlanmaması barədə yazılı xəbərdarlıq edilə və zərərçəkmiş şəxsə qısamüddətli mühafizə orderi verilə bilər.
- 11.2. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı müraciət edilən vaxtdan 24 saat keçənədək zorakılığı törədən şəxsə xəbərdarlıq edir və dərhal zərərçəkmiş şəxsə 30 gün müddətində qısamüddətli mühafizə orderi verir. Xəbərdarlıq edilməsindən məhkəməyə şikayət verilə bilər.
- 11.3. Məişət zorakılığı ilə bağlı hərəkətlər törətmiş şəxsin qısamüddətli mühafizə orderinin tələblərinə əməl etməməsi uzunmüddətli mühafizə orderinin verilməsi üçün əsas ola bilər.

Maddə 12. Uzunmüddətli mühafizə orderinin verilməsi qaydası

12.1. Məişət zorakılığı ilə bağlı hərəkətləri törətmiş şəxs verilmiş xəbərdarlığa əməl etmədikdə zərərçəkmiş şəxs və ya müvafiq icra hakimiyyəti orqanı uzunmüddətli mühafizə orderinin verilməsi üçün məhkəməyə müraciət etmək hüququna malikdir.

12.2. Uzunmüddətli mühafizə orderi 30 gündən 180 gün müddətinə verilir. Uzunmüddətli mühafizə orderinin verilməsi barədə məhkəmə qərarının çıxarılması qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilir.

12.3. Tərəflərin şəxsi və ailə həyatı sirrinin yayılmasının qarşısını almaq, habelə yetkinlik yaşına çatmamış şəxslərin maraqlarının təmin edilməsi məqsədi ilə uzunmüddətli mühafizə orderinin verilməsi barədə işə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada qapalı məhkəmə iclasında baxıla bilər.

12.4. Uzunmüddətli mühafizə orderinin verilməsi barədə məhkəmə qərarı dərhal icraya yönəldilir və həmin vaxtdan uzunmüddətli mühafizə orderinin müddəti hesablanır.[1]

12.5. Uzunmüddətli mühafizə orderinin verilməsi barədə qərardan qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada şikayət verilə bilər. Yuxarı instansiya məhkəməsinə şikayətin verilməsi mühafizə orderi üzrə qərarın icrasını dayandırmır.

12.6. Uzunmüddətli mühafizə orderinin surəti onun çıxarıldığı gün tərəflərə verilməlidir.

III Fəsil

MƏİŞƏT ZORAKILIĞININ QARŞISININ ALINMASI SAHƏSİNDƏ TƏDBİRLƏR

Maddə 13. Məişət zorakılığının qarşısının alınması sahəsində tədbirlərin növləri

13.1. Məişət zorakılığının qarşısının alınması sahəsində tədbirlərin aşağıdakı növləri vardır:

13.1.1. hüquqi xarakterli tədbirlər – məişət zorakılığı hallarının araşdırılması, məişət zorakılığına yol vermiş şəxslərin qanunla müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyətə cəlb edilməsi;

13.1.2. sosial xarakterli tədbirlər – zərərçəkmiş şəxslərin sosial müdafiəsi üzrə, o cümlədən müvəqqəti sığınacaqla təmin edilməsi, onlara dövlət hesabına hüquqi və tibbi yardımın göstərilməsi, habelə digər sosial yönümlü tədbirlərin həyata keçirilməsi;

13.1.3. qabaqlayıcı tədbirlər – əhali arasında məişət zorakılığının mənfi hüquqi, tibbi və sosial nəticələrinin izah edilməsi, məişət zorakılığının qarşısının alınmasına yönəlmiş digər maarifləndirmə tədbirlərinin təşkili.

13.2. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən məişət zorakılığının qarşısının alınması ilə bağlı tədbirlər üzrə dövlət proqramları qəbul edilə bilər.

Maddə 14. Məişət zorakılığının qarşısının alınması sahəsində hüquqi tədbirlər

14.0. Məişət zorakılığının qarşısının alınması sahəsində hüquqi tədbirlər aşağıdakılardan ibarətdir:

14.0.1. məişət zorakılığı ilə bağlı cinayət təqibinin həyata keçirilməsi;

14.0.2. məişət zorakılığı törətmiş şəxslərin məsuliyyətə cəlb edilməsi;

14.0.3. zərərçəkmiş şəxslərin hüquqlarının, azadlıqlarının və qanuni mənafelərinin müdafiəsi, araşdırmanın aparıldığı müddət ərzində müraciət etmiş şəxsin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi;

- 14.0.4. zərərçəkmiş şəxslərin dövlət vəsaiti hesabına hüquqi yardımla təmin edilməsi;
- 14.0.5. məişət zorakılığı ilə bağlı işlərə dair məhkəmə qərarlarının icrasının təmin edilməsi;
- 14.0.6. məişət zorakılığı ilə bağlı verilmiş xəbərdarlığın icrasına nəzarətin həyata keçirilməsi;
- 14.0.7. məişət zorakılığı ilə bağlı hərəkətləri törətmiş şəxslərin qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada valideynlik hüququndan məhrum edilməsi və ya valideynlik hüquqlarının məhdudlaşdırılması;
- 14.0.8. məişət zorakılığı ilə bağlı statistik məlumatların toplanması;
- 14.0.9. qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məişət zorakılığı ilə bağlı məlumatların konfidensiallığının təmin edilməsi;
- 14.0.10. qeyri-dövlət yardım mərkəzlərinin fəaliyyəti ilə bağlı normativ tənzimləmənin və həmin mərkəzlərin akkreditasiyasının həyata keçirilməsi.

Maddə 15. Məişət zorakılığının qarşısının alınması sahəsində sosial tədbirlər

15.0. Məişət zorakılığının qarşısının alınması sahəsində sosial tədbirlər aşağıdakılardan ibarətdir:

- 15.0.1. zərərçəkmiş şəxslərin sosial müdafiəsinin təşkili, onlara müvafiq sənədlərin və ya qanunvericiliklə müəyyən edilmiş sosial müavinətlərin alınmasında kömək göstərilməsi;
- 15.0.2. zərərçəkmiş şəxslərə təhsilin davam etdirilməsində kömək göstərilməsi;
- 15.0.3. zərərçəkmiş şəxslərin işlə təmin edilməsində, yeni peşələrə yiyələnməsində kömək göstərilməsi;
- 15.0.4. zərərçəkmiş şəxslərə dövlət vəsaiti hesabına tibbi yardımın göstərilməsi;
- 15.0.5. zərərçəkmiş şəxslər üçün psixoloji reabilitasiya kurslarının təşkili;
- 15.0.6. zərərçəkmiş şəxslər üçün yardım mərkəzlərinin yaradılması;
- 15.0.7. zərərçəkmiş uşaqların sosial qayğı ilə təmin edilməsi üçün tədbirlərin görülməsi;
- 15.0.8. zərərçəkmiş şəxslərin sosial müdafiəsi istiqamətində digər tədbirlərin həyata keçirilməsi.

Maddə 16. Məişət zorakılığı ilə bağlı qabaqalayıcı tədbirlər

- 16.1. Məişət zorakılığı ilə bağlı qabaqalayıcı tədbirlər məişət zorakılığının qarşısının alınmasına, ailələrdə normal münasibətlərin yaradılmasına, məişət zorakılığı hallarının və ondan yaranan mənfi hüquqi, tibbi və sosial nəticələrin aradan qaldırılmasına yönəlidir.
- 16.2. Məişət zorakılığı ilə bağlı qabaqalayıcı tədbirlər aşağıdakılardan ibarətdir:
 - 16.2.1. məişət zorakılığı əleyhinə maarifləndirmə işinin aparılması;
 - 16.2.2. məişət zorakılığı hallarının və onun doğurduğu mənfi hüquqi, tibbi və sosial nəticələrin izah edilməsi;
 - 16.2.3. məişət zorakılığının qarşısının alınması üsullarının izah edilməsi;
 - 16.2.4. əhali arasında yüksək mədəniyyətə və qarşılıqlı hörmətə əsaslanan ailə münasibətlərinin təbliğ edilməsi;
 - 16.2.5. məişət zorakılığına səbəb olan halların araşdırılması, təhlil edilməsi, onların qarşısının alınmasına yönəlmiş tövsiyələrin, proqramların hazırlanması, maarifləndirmə tədbirlərinin təşkili;
 - 16.2.6. məişət zorakılığı törətmiş şəxslərin profilaktik qeydiyyatı götürülməsi və həmin şəxslərlə tərbiyəvi-qabaqalayıcı işin aparılması;

16.2.7. məişət zorakılığına görə qanunvericiliklə müəyyən olunmuş məsuliyyətin izah edilməsi;

16.2.8. məişət zorakılığı törətmiş şəxslərə belə halların təkrarlanmaması barədə xəbərdarlıq edilməsi;

16.2.9. məişət zorakılığı ilə bağlı sorğuların keçirilməsi.

16.3. Məişət zorakılığı törətmiş şəxslərin profilaktik qeydiyyatı götürülməsi və həmin şəxslərlə tərbiyəvi-qabaqlayıcı işin aparılması qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

Maddə 17. Zərərçəkmiş şəxslərə yardım göstərildikdə konfidensiallığın təmin edilməsi

17.1. Şəxs barəsində məişət zorakılığının törədilməsi faktı və zərərçəkmiş şəxslərə yardım göstərildiyi vaxt şəxsi və ailə həyatı barəsində müəyyən edilmiş məlumatlar konfidensial hesab olunur.

17.2. Məişət zorakılığı ilə bağlı müraciətlərin araşdırılması, məişət zorakılığı ilə bağlı statistik məlumatların toplanılması, zərərçəkmiş şəxslərə yardımın göstərilməsi zamanı məlumatların konfidensiallığı, şəxsi və ailə sirrinin yayılmaması təmin edilməlidir.

17.3. Məişət zorakılığı ilə bağlı məlumat bankında toplanmış məlumatların konfidensiallığı məlumat bankını aparan müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təmin olunur. Məişət zorakılığı ilə bağlı məlumatlar yalnız qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada verilə bilər. Məişət zorakılığı ilə bağlı statistik məlumatlar adsızlaşdırılmış şəkildə açıqlanmalıdır.

17.4. Xidməti fəaliyyəti ilə bağlı məişət zorakılığı barədə müraciətlərin araşdırılması zamanı məlumatların konfidensiallığını təmin etməyən vəzifəli şəxslər qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

Maddə 18. Məişət zorakılığı ilə bağlı məlumat bankı

18.1. Məişət zorakılığı ilə bağlı məlumat bankı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən yaradılır.

18.2. Məlumat bankında baş vermiş məişət zorakılığı halları, məişət zorakılığı halları ilə bağlı dövlət orqanlarına müraciət etmiş şəxslər, məişət zorakılığı halları ilə bağlı aparılmış araşdırmalar və araşdırmaların nəticələri, məişət zorakılığı halları ilə əlaqədar məsuliyyətə cəlb edilmiş şəxslər, məhkəmə qərarları, o cümlədən valideynlik hüquqlarından məhrum edilmiş və ya valideynlik hüquqları məhdudlaşdırılmış şəxslər, eləcə də valideynlik hüquqları bərpa edilmiş və ya valideynlik hüquqlarının məhdudlaşdırılması ləğv edilmiş şəxslər, akkreditə edilmiş yardım mərkəzləri, onların fəaliyyəti barədə və digər məlumatlar toplanır.

18.3. Məişət zorakılığı ilə bağlı məlumat bankının təşkili və aparılması qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

18.4. Dövlət orqanları və yardım mərkəzləri məişət zorakılığı halları ilə bağlı məlumatları müvafiq icra hakimiyyəti orqanına təqdim etməlidirlər.

18.5. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən məişət zorakılığı ilə bağlı məlumat bankında məişət zorakılığı halları üzrə toplanan məlumatlar əsasında ümumiləşdirmələr və təhlil materialları hazırlanır.

Maddə 19. Yardım mərkəzləri

19.1. Zərərçəkmiş şəxslər üçün dövlət yardım mərkəzləri müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təşkil olunur. Dövlət yardım mərkəzlərinin göstərdiyi xidmətlər ödənişsizdir.

19.2. Yardım mərkəzlərinin fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardır:

19.2.1. zərərçəkmiş şəxsləri hüquqi və (və ya) tibbi yardımla təmin etmək;

19.2.2. zərərçəkmiş şəxslərin işlə təmin edilməsinə, yeni peşələrə yiyələnməsinə kömək göstərmək;

19.2.3. zərərçəkmiş şəxslər üçün psixoloji reabilitasiya kursu təşkil etmək;

19.2.4. zərərçəkmiş şəxslərin sosial müdafiəsi üçün müvafiq sənədlərin hazırlanmasında və ya sosial müavinətlərin alınmasında kömək göstərmək;

19.2.5. zəruri hallarda zərərçəkmiş şəxsləri müvəqqəti sığınacaqla təmin etmək;

19.2.6. zərərçəkmiş şəxslərin ailələrində normal həyat tərzinin bərpa edilməsi üçün tədbirlər görmək;

19.2.7. məişət zorakılığı ilə bağlı müvafiq qabaqlayıcı tədbirlər həyata keçirmək;

19.2.8. zərərçəkmiş şəxslərin qarşılıqlı yardım qruplarını təşkil etmək;

19.2.9. zərərçəkmiş şəxslərin sosial müdafiəsi ilə bağlı digər tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin etmək.

19.3. Yetkinlik yaşına çatmamış zərərçəkmiş şəxslər yardım mərkəzində 3 ay müddətində, digər zərərçəkmiş şəxslər isə 2 ay müddətində zəruri hallarda sığınacaqla təmin oluna bilərlər.

19.4. Yerli özünüidarə orqanları, qeyri-hökumət təşkilatları, digər qurumlar və şəxslər yardım mərkəzlərini yarada bilərlər. Fiziki şəxslərin mənzillərindən onların razılığı əsasında xeyriyyəçilik məqsədilə yardım mərkəzi kimi istifadə oluna bilər.

19.5. Qeyri-dövlət yardım mərkəzləri müvafiq icra hakimiyyəti orqanında akkreditasiyadan keçməlidir.

19.6. Yardım mərkəzlərinin fəaliyyəti qaydası və qeyri-dövlət yardım mərkəzlərinin akkreditasiyası qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

IV Fəsil**YEKUN MÜDDƏALAR****Maddə 20. Qanunun pozulmasına görə məsuliyyət**

Bu Qanunun və məişət zorakılığı ilə bağlı digər qanunvericilik aktlarının tələblərini pozan şəxslər Azərbaycan qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

İlham ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 22 iyun 2010-cu il

№ 1058-IIIQ

FAYDALI MƏNBƏLƏR

Toplumsal Cinsiyet odaklı habercilik kütüphanesi

<https://www.facebook.com/pg/haberdetoplumsalcinsiyet/posts/>

Gender-based Journalism Handbook, Bianet

https://bianet.org/files/static/bia_kitaplar/Gender-based_Journalism_Handbook_ENG.pdf

A Handbook on Gender Equality Best Practices in European Journalists' Unions- EUROPEAN FEDERATION OF JOURNALISTS/ INTERNATIONAL FEDERATION OF JOURNALISTS

<https://en.unesco.org/interculturaldialogue/resources/312>

Reporting on Gender-Based Violence in the Syria Crisis: A Training Manual, UNFPA

<https://www.unfpa.org/publications/reporting-gender-based-violence-syria-crisis-training-manual>

UNESCO. Gender-Sensitive Indicators for Media

UNESCO. Gender-Sensitive Indicators for Media. Framework of Indicators to Gauge Gender Sensitivity in Media Operations and Content. Paris, 2012.

Gender-sensitive indicators for media: Framework of indicators to gauge gender sensitivity in media operations and content

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000217831>

Global Media Monitoring Project 2015

<http://whomakesthenews.org/gmmp/gmmp-reports/gmmp-2015-reports>

Guidelines for Gender Sensitive Reporting- Anita Ramšak

http://www.ekvilib.org/wp-content/uploads/2017/06/en_GUIDELINES_FOR_GENDER_SENSITIVE_REPORTING.pdf

Gender Sensitization Manual On Media Reporting On Gender-Based Violence - CARE

<https://beta.youngmeninitiative.net/wp-content/uploads/2017/07/Gender-Sensitization-Manual-on-Media-Reporting-EN.pdf>

Women Make the News 2017

<https://en.unesco.org/women-make-the-news-2017/resources>

Kadın ve Medya, Toplumsal Cinsiyet Eşitlikçi Haber Kılavuzu, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti

https://www.tgc.org.tr/images/kadin_ve_medya_kilavuz.pdf

Reporting On Sexual Violence: A Guide for Journalists

<http://gbvaor.net/wp-content/uploads/2015/03/Reporting-on-sexual-violence-A-guide-for-journalist-2013-.pdf>

<https://www.agemi-eu.org/>

Learning Resource Kit For Gender Ethical Journalism and Media House Policy - International Federation of Journalists

http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/learning_resource_kit/learning-resource-kit-book-1-eng.pdf

Pratigya Campaigning for Gender Equality and Safe Abortion

<http://www.pratigyacampaign.org/resources/resources-for-the-media/>

<http://www.speakupspeakout.internews.org/?q=section-2-concepts-skills-and-tools/interviewing-people-who-have-been-raped>

<https://www.journalismfestival.com/programme/2019/telling-gender-stories-innovatively-in-the-metoo-era>

<https://gamag.net/>

<https://www.poynter.org/business-work/2019/journalism-has-a-gender-representation-problem-bloomberg-is-looking-for-a-solution/>

<https://www.bloomberg.com/company/announcements/hidden-newsmakers-finance-bloomberg-insists-women-diverse-sourcing/>

<https://niemanreports.org/articles/the-value-of-women-journalists/>

<https://www.cipe.org/blog/2018/04/12/what-can-be-done-to-effectively-combat-cyber-violence-against-women-and-girls/>

[illegible]